LIBRARY
UNIVERSITY OF ILLINOIS
hiv. of Ill. Library
53
801

Nationaltrykkeriet.

LIBRARY
UNIVERSITY OF ILLINOIS
URBANA

Dr. ALFRED ERIKSEN

RELIGIONSBILLEDER OG KULTURSKILDRINGER

KRISTIANIA
DET NORSKE AKTIEFORLAG

NATIONALTRYKKERIET
1901

LIBRARY
UNIVERSITY OF ILLINOIS
URBANA

Indhold.

Religionerne 5

Indiens gamle religion.

I. De hellige skrifter 9
II. Ånder og guder 12
III. Etik. Udødelighedstro 18
IV. Ofringer 20
V. Brahma 23
VI. Sjælevandring 25
VII. Verdensflugt. 26
VIII. Kaster 28

Buddha.

I. Religionsstifteren. 30
II. Senere virksomhed 33
III. Mesterens død 36
IV. Den nye lære 38
V. Buddhas moral 40
VI. Menigheden 44
VII. Buddhismen i Indien 45
VIII. Buddhas herliggjørelse 47
IX. Tro og gudsdyrkelse 49
X. Hellige skrifter 51
XI. Buddhismen i fremmede lande. 52

Gaina-religionen 55

18 Ty 42

Indiens religion i nutiden.

I. Sektdannelsen 58
II. Vischnu-dyrkelsen 59
III. Schiva-dyrkelsen 62
IV. Blandingssekter 64
V. Gudsdyrkelsens former 66
VI. Samfundsliv 67
VII. Nyere bevægelser 70

Zarathustra.

I. Religionsstifteren 73
II. Guder 75
III. Kampen mellem lysets og mørkets rige . . . 79
IV. Bibel og gudsdyrkelse 82
V. Persisk moral 86
VI. Religionens historie 88

Kinas religioner.

I. Den gamle rigsreligion 91
II. Kong-tse 93
III. Taoismen 98

Muhammed.

I. Arabien før Muhammed 101
II. Kilder til Muhammeds historie 104
III. Muhammeds liv, før han fremstod som profet 105
IV. Første virksomhed 110
V. I Medina 114
VI. Arabiens hersker 120
VII. Muhammedanismens senere historie 125

Naturfolkenes religioner.

I. Indledning 131
II. Asiens naturreligioner 132
III. Australien 136
IV. Afrika 141
V. Amerika 143

Religionerne.

Først det nittende århundrede har åbnet de fremmede verdensdele. Dets opdagelsesrejser og dets nye samfærdsel har gjort det muligt at trænge ind til forståelsen av naturfolkene. Samtidig har videnskabens arbejde med de østerlandske sprog lukket op for kjendskabet til Asiens åndelige liv og religioner.

Det var i tidligere tider en meget udbredt opfatning, at der skulde forekomme lavtstående folkeslag, som ikke ejed nogen religion. Det har senere vist sig, at denne mening var fremkommet ved upålidelige iagttagelser eller en bristende ævne til at forstå naturfolkenes sprog og forestillingsverden, og det er fastslåt, at religionen må opfattes som en almenmenneskelig kjendsgjerning.

Religionens oprindelse forklares endnu på forskjellige måder, og vi skal her avstå fra forsøget på at gi nogen løsning av spørsmålet. Nogle opfatninger er det tilstrækkeligt at nævne for at vise det utilfredsstillende i dem. En sådan var den før meget udbredte tro, at religionen var en opfindelse av snedige præster eller styrere, som alene havde sin grund i mængdens uvidenhed. En nyere opfatning, som har samme værdi, vil forklare

religiøsiteten som en galskab, der maa stilles side om side med hysteri og andre nervesygdomme.

Religionerne kan heller ikke forklares som fremkommet ved en oprindelig grundåbenbaring til den fjærne tids første mennesker, således at denne fælles åbenbaring i kristendommen er opretholdt ren, medens de andre religioner skulde være overskyggede levninger av den. Men selv om vi mener, at den religiøse tro har sit udspring i menneskets eget indre, kan vi alligevel fastholde, at denne menneskeslægtens søgning efter klarhed og fred over livet har været ledet ved en guddommelig virksomhed.

De to kræfter, som især har været virksomme til at frembringe den religiøse følelse, er sikkerlig de ydre indtryk fra den omgivende natur og de indre livsoplevelser, der stadig fylder sindet med håb og frygt. Den bitre modsætning mellem det, som mennesket føler i sit indre, og den ydre livsvirkelighed, mellem vilje og skjæbne, følelsen av tilværelsens elende vil mægtig virke til at skabe troen paa højere magter bagom den ydre sanseverden. Uden at forsøge at finde de mange tråde, som her slynger sig i hinanden, fremhæver vi kun, at religionen ikke må avledes av nogen enkelt ævne eller følelse, men må forklares ved samvirkning av forskjellige sjælelige virksomheder.

Naturfolkenes religiøse forestillinger er i almindelighed på grund av den løse sammenhæng mellem stammerne ubestemte og indbyrdes avvigende. De højere stående religioner har derimod fæstnet form og hviler på ældre skriftlige kilder. Av de nu levende kulturreligioner har 4 så stor udbredelse, at de fortjener navn av verdens-

religioner. Fremst blandt verdensreligionerne må kristendommen og buddhismen stilles; under dem begge står omtrent hver sin tredjedel av alle jordens folk. Over halvdelen av den øvrige tredjedel av de 1500 millioner mennesker, som man regner, at der er i verden, hører ind under de to andre verdensreligioner, brahmanismen og muhammedanismen. Av disse har brahmalæren omtrent 200 millioner tilhængere, medens muhammedanernes tal udgjør omtrent 155 millioner.

Stiller vi kulturreligionerne i række efter deres udbredelse, får de to kinesiske religioner, Kong-tses lære eller konfucianismen og Lao-tses lære eller taoismen den næste plads. Mindst udbredelse av kulturreligionerne har jødedommen, Zarathus-tras lære eller den gamle persiske religion og gainismen. Den sidste religion, der står buddhismen meget nær, har rimeligvis kun $^1/_2$ million tilhængere, som bor i Indien. Jødernes samlede tal er 7 millioner, der er spredt ud over Europa og for en del også over det vestlige Asien og Nordafrika. Zarathustras lære var en gang en verdensreligion. Nu er dens tilhængere svundet ind til nogle få tusen i Persien og Indien.

Stiller vi de 500 millioner av jordens folk, som er kristne, for sig selv, finder vi, at ikke fuldt $^7/_8$ av de øvrige 1000 millioner lever under de andre kulturreligioner. Naturreligionerne, som hovedsagelig går op i sjæledyrkelse og åndetro, skulde således kun ha omtrent 130 millioner mennesker omkring sig.

Kristendommen er den eneste av de store religioner, som er udbredt over alle verdensdele. Ser vi bort fra jøderne og de 6 millioner muhammedanere, som findes i

Tyrkiet og tilgrænsende lande, er hele Europa kristent. Også den overveiende del av Amerika og Australiens folk er kristne. I de to andre verdensdele udgjør de derimod et meget lidet, næsten forsvindende tal. I Asien, hvor alle nutidens kulturreligioner er opstået, findes alle slags religioner side om side. Medens brahma-læren og buddhismen udelukkende har sit landområde i denne verdensdel, har Muhammeds tro ogsaa adskillig udbredelse i Afrika. Her forekommer også det overvejende flertal av naturreligionernes folk.

Indiens gamle religion.

I De hellige skrifter.

Den indogermanske race delte sig i meget tidlige tider i stammer, som forlod det fælles hjemsted og spredte sig ud over Asien og Europa. Inderne og perserne holdt sammen længst og udgjorde et folk, arerne. Av den fælles ariske tro udfolded sig, efterat de to folk havde skilt sig ud fra hinanden, til en side den vediske religion, som senere løb ud i brahma-læren og buddhismen. Perserne fandt i Zarathustras religion avslutningen på sin religiøse udvikling.

Den vediske religion foreligger fremstillet i indernes hellige bøger, Veda. De skrifter, som sammenfattes under dette navn, udgjør en hel bogsamling av lovsange, bøger om offertjenesten og lærde fortolkninger. De er skrevet på sanskrit. Dette sprog døde allerede ud i det tredje hundre-år f. Kr.

Veda-samlingen indeholder 4 hovedværker. Det ældste og mest værdifulde er Rig-veda, lovsangenes bog. Den er delt i 10 bøger, som hver udgjør en selvstændig samling digte. I det hele er der 1017 lovsange i Rig-veda. Den har sandsynligvis en alder av 3000 år. Denne hellige digtning er samlet på en tid,

da offergudstjenesten allerede var blet et vidtløftig sammensat bygværk, og der var en særegen præstestand, og religionen selv må derfor være meget ældre. Bogens indhold har meget ulige værd. Der er digte fulde av højhed og kraft, men også intetsigende og udtværede sange. Versbygningen er rig og kunstformet. Stilen er i almindelighed formfuldendt, men blir ofte søgt og opskruet.

De andre 3 værker er yngre. Anden bog, sangenes bog, indeholder omtrent det samme som Rig-veda, hvis vers her er omordnet til brug ved offersangen. Offersprogenes bog er udarbejdet som en håndbog i offertjenesten. Disse tre værker indeholder tilsammen det, som hørte med til ofringernes udførelse. Lovsangenes bog har, hvad der skal siges til guderne, sangenes bog, hvad der skal synges og offersprogene er, hvad der skal mumles. Til hvert led i offerhandlingen var der nemlig foreskrevet faste formler.

Det sidste av de fire hovedværker indeholder troldsange og ånde-maninger til brug ved forskjellige lejligheder i livet, bryllup, ligfærd og sygdom.

Foruden disse hellige skrifter er der en rig sanskritliteratur fra senere tid, som indeholder den indiske teologi, tænkning og øvrige kundskab. Tallet av værker, som endnu er til i håndskrifter, er omtrent 10000. Til de værdifuldeste av de avhandlinger, som er fra tiden nærmest efter samlingen av de hellige skrifter, hører skogbøgerne; de skildrer de stille gudfrygtighedsøvelser, som skulde udføres av eneboerne. Til dem slutter sig fortrolige meddelelser, et skrift, som gir den ældste fremstilling av indisk filosofi. Der findes her ofte op-

højede tanker; men i det hele er de dog præget av form-dyrkelse og forkjærlighed for det løndomsfulde. Det yngste lag av skrifter er fra tiden omkring 500 f. Kr. Til hver av de fire hellige bøger er der føjet ledetråde, som gir vejledning til udførelsen av ofringerne. Ved siden herav findes der avhandlinger om love og skikke, reglerne for det huslige liv, grundsætninger for opdragelsen og love om arv, ejendom og rigsstyrelsen.

Skrivning var sandsynligvis ukjendt i Indien lige til henimod 500 f. Kr., og der er få håndskrifter, som er ældre end år 1000 e. Kr. Hele denne rige literatur overleveredes gjennem slægterne fra mund til mund. Selv da skrivningen var indført, vedblev de med det; ti inderne holdt det for synd at optegne den hellige videnskab. For os er det utroligt, at alle disse vidtløftige bøger kunde vedligeholdes i mundtlig overlevering. Men hukommelsen var her opøvet under den strængeste tugt og udformet til mesterlig kunst. Enhver inder av de tre højere kaster brugte hele sin barndom og ungdom til at lære de hellige skrifter udenad i præsternes skoler; det var en hellig pligt, og den kunde ikke forsømmes, uden at en tabte agtelse i samfundet. Endnu er der tusen av præster, som kan alle Vedas 40000 verslinjer udenad. Den har altid stået i høj ære og gjælder den dag i dag som den avgjørende, usvigelige myndighed i alle religiøse spørsmål. Hvad bibelen er for den kristne, er Veda for enhver rettroende inder. Den opfattes som en guddommelig åbenbaring, og der blev tidlig dannet en stræng lære om, at den er fremstået ved indgivelse av guderne. Dens sange har været til fra evighed av; de hellige digtere har kun „skuet“ dem.

Efter at sanskrit var blet et dødt sprog, levede de hellige skrifter vel fremdeles på de lærdes mund, men var dog til dels uforstått, indtil europæiske videnskabsmænd lærte sproget og drog dem frem i lyset. Forståelsen frembyder endnu mange vanskeligheder, da ordenes mening ofte er usikker og sætningsbygningen tvetydig. Max Müller er den første, som har fåt i stand en fuldstændig udgave av Rig-veda, der nu også foreligger i tysk og engelsk oversættelse.

II. Ånder og guder.

Da de ældste sange blev digtet, må inderne allerede ha vundet en udviklet kultur. Samfundsformerne synes derimod ikke at pege på et tilsvarende udviklingstrin. De var endnu delt i flere stammer og styredes av småkonger og en herskende adel. De ældste digte nævner ikke byer eller byliv. De synes at ha levet i større og mindre landsbyer. Kvægavlen var hovednæringen i det frugtbare land og er av større vigtighed i deres liv end akerbruket.

Indiens rige natur og hede sol sløver vilje og virkekraft. Den frister mennesket til hvile og drømme, hvor livsvirkeligheden blir borte, og ånden føres ind i grublende tænkning. Med den højeste abstraktionsævnes vovsomhed går tanken ud over alt synligt og virkeligt, boltrer sig i det rige, hvor tiden og rummet forsvinder, og indbildningskraften svulmer og gløder i billeder og

syner, der er mættet av farvepragt, men fattige på faste, kraftig dragne linjer.

Denne ånd træder frem i Rig-vedas digtning. De hellige sange, der er skrevet til brug ved de store, pragtfulde ofringer, sætter sig ikke som opgave at gi en fremstilling av guderne, men at ære og lovprise dem. De mest smigrende ord dynges på hverandre, og i de mest overdrevne udtryk lovsynger de sine guder, og der er en forkjærlighed for at lege med tilslørede, hemmelighedsfulde tanker. I dette hav av lys, som den indiske gudeverden svømmer i, tegner de enkelte skikkelsers omrids sig kun svagt og utydeligt.

Det grundlag, den gamle indiske tro er opbygget på, er en arv fra det religiøse udviklingstrin, som gir sig udtryk i åndetroen. For denne tro er der liv og sjæl i hele den omgivende natur. Himmel, jord, fjeld, skog, trær, vand og skyer, i alt er der levende ånder. Uset eller i synlig skikkelse omsvæver de menneskene. Fra først av er det utvilsomt de dødes sjæle, som man herunder har tænkt på. Især om aftenen og natten færdes de ude. Nogle av dem er gode ånder, som kan gi værn mod skade og ulykke. De fleste er onde; de stiller sin sult og tørst med menneskers kjød og blod eller farer ind i menneskene og volder sygdom og lidelser. Ved gudsdyrkelsen søgte man at sikre sig for ånderne. De veje, man her gik, havde ikke sammenhæng med nogen tanke om en moralsk verdensorden; derfor er åndedyrkelsen hovedsagelig trolddom. Ofrene blev ikke båret frem, fordi man i hengivelsen av sin egen ejendom vilde ha sagt, at man bøjed sig ind under avhængigheden av guderne. Fremst stod den forestilling, at menneskene

ved sine ydelser kunde tvinge guderne. Men i ofringen var der dog ikke bare trolddom. Der var også en anelse om, at de ydre ofre skulde ledsages av en sindets opløftelse, av andagtsfølelsen. Der er allerede noget, som tyder på et højere religiøst standpunkt end den rene åndedyrkelse.

På denne baggrund av ånder står en verden av højere guder, og til dem er knyttet en renere dyrkelse. Disse guder har i almindelighed menneskeskikkelse i forstørret målestok. De er mennesker, som er hævet til større magt og herlighed, men alligevel med menneskers sind og lidenskaber i sig. De er ikke dødelige, men tænkes dog at være født som andre mennesker. Disse guder er fra først av guddommeliggjorte avbilleder av naturen og dens kræfter. Men den tro, at det er de store naturmagter, som råder over ens ve og vel, trådte mere og mere tilbage, og naturbetydningen blev til dels glemt, og således gik guderne over til at bli herliggjorte menneskeskikkelser. Ligesom i det hele grænsen mellem mennesket og dyret for naturfolkene let flyder bort, vakler gudernes billeder i den ældste tid mellem dyre- og menneskeskikkelsen, og der findes i den gamle tro flere levninger av det.

De mange guder står ikke som udprægede enkeltpersonligheder mod hverandre. De drag, som er særegne og ejendommelige, overskygges av det, som er det fælles, den magt og visdom og godhed, som sangerne utrættelig priser hos dem alle. De står sammen mod fælles fiender; men den indiske gudeverden danner intet ordnet rige med en fast hersker. Eftersom tilbedelsen i øjeblikket

vender sig mod en av dem, prises han som den højeste og mægtigste.

En av de guder, der oftest får den fremste plads er Indra. Den største blandt de store, den stærkeste av de stærke. Han er fra gammel tid av uvejrsguden, som hersker i skyhimlen, og hvis våben er lynilden. Som hans største dåd nævnes hans sejer over mørkets og tørkens onde ånder. Han kjæmped med fienden, som tilhylled den lyse himmel, og dræbte dragen, som havde røvet de mælkende kjør og skjult dem i fjeldkløfterne. Med sit lyn gjennemborer han uvejrsskyerne og frigjør vandene, så at den frugtbare regn strømmer ned. I disse sagn skimtes tanken på, hvorledes menneskene i sin trang efter næring er avhængig av den magt, som råder i vejret og luften. Indra fremstilles som en lys eller rødskjægget kjæmpe av vældig kraft, som hører hjemme i slagets larm. En heftig og godmodig gud. Den store æder og drikker, hvis ære ikke forringes ved de svirelag og kjærlighedsæventyr, som sagnene tillægger ham. Når han er i godt lune, er han utømmelig gavmild; han er alle deres ven, som villig ofrer til ham. Han har den stærke arm, som sikrer menneskene livets højeste goder, de frugtbargjørende vande og kjørnes rige næring, som gir sine tilbedere magt og sejer; men han er ikke herren, som fuldbyrder den store verdensplan.

En anden gud, som vel ikke har fuldt så mange lovsange i de hellige bøger, prises av præsterne med større begejstring og inderlighed, Agni, ildguden. Når vi vil eftergå, hvorledes den religiøse følelse har skabt en sådan skikkelse, føres vi tilbage til ildtilbedelsen, som allerede meget tidlig var udviklet hos de ariske folk,

og som i persernes gudstro har fåt en fremskudt plads. Sætter vi os ret ind i, hvad ilden måtte være for naturfolkene, viser det sig, at her er stof nok til sagndannelse. Ilden var for dem det, som først gjorde deres simple hytter til et hjem. Den svarede på dette kulturtrin til alt, hvad vi kalder hygge og velvære. Den gav varme og lys, og natten igjennem værned den mennesker og kvæg mod vilddyr og onde ånder. At omsorgen for dens uavbrudte vedligeholdelse blev knyttet sammen med hellige skikke, lå her nær; ti slukned den, måtte der lånes en brand, kanske langvejs fra, eller den måtte med stor møje gnides frem med rivetrær. Selv efter at der var opfundet hjælpemidler til at lette sig arbejdet, blev det dog et spændende øjeblik, når gnisten sprang frem. Derfor dvæler også de hellige sange ofte ved denne ildens underfulde fremkomst av gnidetræet.

Agni æredes som den vise og rene gud, der gir huslig velstand, velsignelse av børn og den rolige lykke. I det skinnende bål med dets røghvirvler så inderne den lysende gud med flammer til hår, guden, som bor i husene og offerilden, der brænder på alteret. Især blir tankerne stående omkring ildgudens nærværelse i alterilden. Medens Indra var den vældige stridsmand, blev Agni den store præst, fordi det er ilden, som gjør ofret helligt og gir det kraft til at drage guderne med deres gaver ned fra himlen.

Der er en klynge av guder, som skiller sig fra de andre og sammen danner en slags enhed. Syv skal tallet være; men der findes ikke nogen fast opregning av dem alle, og de enkeltes personligheder er heller ikke skarpt

tegnet. Syvtallet har vist været en gammel ramme, som skulde fyldes ud. Vi vil finde det samme igjen hos perserne. Av disse guddomme, Adityas, er der to, som er sat frem i forgrunden. Det er Varuna og Mitra.

Det er ikke enkelte vældige gjerninger i verdenslivet, som var knyttet til disse navne. De bar tanken om et himmelsk rige, der råder for orden og ret i verden. Det højeste lys, sollyset, er disse guders billedmærke. De har fastsat tiderne, dagen og natten. Varuna og Mitra. De fremstilles som et tvillingpar. De kan stilles sammen, uden at der er forskjel mellem dem; men undertiden blev ogsaa deres riger avgrænset, således at Mitra har dagen og solen, Varuna nathimlen.

Skulde vi alene fremstille den gamle tro, kunde vi forbigå skog-guden Rudra; men den senere religion gir ham en av de vigtigste pladse. Mørkt, gruvækkende er hans billed. Blod-rødt er hans farve; av røde blomster flættedes dødskransen; røde er den dødsdømtes klær. Han er en bueskytter med blåsort hårbusk, bue og pil. Mod nord, i skogfjeldene, hvorfra stormvinden og uvejret kom, bodde han. Feber og hoste er hans skud, og han råder over sygdommene og helbredelsen. Frygt er den eneste følelse, menneskene har for ham; der er i de ældre digte ingen glade lovsange til ham, og kun i den præstelige, avmålte udtryksmåde blir han omtalt.

Av de mange skikkelser, som står i baggrunden i den indiske gudeverden, nævner vi kun en, Brahmanaspati, bønnens herre. Han er selv offersanger og meddeler præsterne de troldstærke ord, som bøjer guderne til

skånsel og miskundhed. Som indehaver av det hellige ords magt er han en himmelsk legemliggjørelse av præstestanden.

III. Etik. Udødelighedstro.

I det store og hele er der ingen dybe etiske drag i disse guders billede. Deres godhed er tænkt på menneskevis; den er ikke urørt av omskiftelse og vilkårlighed. Det er især Varuna, som bærer forestillingen om en højere livslov. I opfatningen her går to forskjellige tanker side om side. Ofte fremstilles synden, som om den er en rent udvortes magt, et fremmed smittestof, der rammer menneskene på samme måde som sygdom og andre onder. Det er ingen klarhed om, at synden kommer av den onde vilje, at det er det selvforskyldte, som er brodden i den. Til andre tider kommer dog en dybere syndsbevidsthed tydelig frem, og nogle av sangene til Varuna er gribende bodsbønner.

„Når vi krænker dit bud efter menneskers vis, dag for dag, så overgiv os ikke til den fortørnedes dræbende våben, ikke til den rasendes vrede. Til nåde vilde vi stemme dit sind, o Varuna. Som fuglen til redet flyver mine ønsker hen at søge frelsen. Varuna, hvis forskrifter er ubrydelige, har sat sig ned i sin fæstning for at udøve herredømme, han, den vise. Derfor skuer han alle løndomme, den indsigtsfulde. Han skuer, hvad gjort er, og gjort vil bli. Som koen til græsgangene, drager mine

bønner hen at skue den vidtskuende. Løs vore lænker, for at vi kan leve."

Ved sin enkle, dybe veltalenhed står denne sang højt i den religiøse digtning. Når næsten op på linje med de gammeltestamentlige bodssalmer. Det mærkes alligevel, at der er en forskjel i tonen. Her møder vi ingen sorgfulde, lidenskabelige udbrud. Det er ikke en sviende skyldfølelse, men frygten for den guddommelige straf, som driver til bod. Udtrykkene er rolige, næsten kolde. I avmålt, værdig sindstilstand træder den bedende frem for sin gud. Men der er tillige udtalt en alvorlig bevidsthed om, at synden er en krænkelse av Varunas bud, og at den guddommelige håndhæver av retten og sandheden, som ser og ved alt, forfølger synden. Og der er en inderlig tillid til hans nåde.

De gamle inderes tanker om døden hviler på sjæletroen, og deres udødelighedstro er ikke meget forskjellig fra den, som forekommer blandt naturfolkene. Sjælen bor i legemet som et finere, skyggeagtigt væsen. Den kan for en tid forlade legemet og færdes frit under søvn og bevidstløshed. Ved døden forlader den legemet for altid og fører siden sin egen tilværelse i usynlig skikkelse. Lejlighedsvis kan dog de dødes ånder være synlige. En tid efter døden færdes de i nærheden av de menneskelige boliger. Først senere optas de blandt de andre døde. Av de efterlevende vistes der dem tilbedelse. De ofred mad til dem for at stille deres sult. Når den døde er nåd frem til det evige sted, ofres der hver nymåne til far, bedstefar og oldefar. Til gjengjæld værger de sin slægt mod de onde ånder.

Himlen tænkte de sig som en udødelighedens verden,

et lysrige, hvor der er uhæmmet glæde. Did kommer heltene, som er faldne i slaget, og alle fromme, som har udmærket sig ved offer og visdom, som gik den rette vej. De har lyse, skjønne legemer, nyder gudedrikken soma, mælk, honning og smør. For de onde er der et helvede, et dybt fængsel, en mørk hule.

Ligbrænding var almindelig skik; men også nedgravning blev brugt. Skjæg, hår og negle skjæres. Liget salves og kranses og iføres friske klær. Omkring står gråtekonerne, som danser med opløst hår og slår sig mod brystet. På en vogn føres derefter liget til brændingsstedet; her lægges det på en vedhaug, som tændes i brand. Den tredje dag samles benene og lægges i en krukke, som gjerne blev nedsat i jorden. Der udtaltes ved sådanne lejligheder ofte ord fulde av rig følelse. Man påkaldte ildguden for den døde, som skulde brændes. „Varm med din glans og din glød den evige del og bær den varsomt bort til de frommes verden. Lad ham, som nærmed sig dig med offergaver, komme tilbage til fædrene.“

IV. Ofringer.

Der var en talrig præstestand, som synes at være udgåt fra en fast ring av familjer og danned en særegen arvestand, brahmanerne. Da der ikke fandtes offentlige gudstjenester eller ofringer, var præstegjerningen intet statsembede. Nogle brahmaner var huspræster hos

kongen og de fornemme; men den største del av dem var uden fast stilling og magt og var henvist til de enkelte, som ønsked at få dem til at avholde ofringer for sig. De var lidenskabelig overbevist om, at i bøn og offer ligger folkets lykke, og at ofrene kun havde nogen magt, når de blev udført kunstret av den oplærte præst.

Tidlig brugtes ilden som troldmiddel for at holde de onde ånder bort. Derav udvikled sig ildens brug som offerild. Hvert familjehoved underholdt den huslige offerild og fuldbyrdede de dertil knyttede gudstjenstlige skikke. Men til de større ofringer, som præsterne udførte, krævedes 3 bål. Ofrene var især gaver av mad og forfriskende drik, som bares frem med indbydende og lovprisende taler og sange. Av dyr ofredes i almindelighed hornkvæg, gjeter, sauer og hester. De blev dræbt ved kvælning. Fra gammel tid av ofredes ved enkelte lejligheder også mennesker; men efter som sæderne blev mildere, kom menneskeofringen i forfald. Senere ophørte også dyreofrene, og ærefrygten for alle levende væsener blev indført ikke alene blandt buddhisterne, men også blandt alle inder. Av alt, hvad akerbruk og fædrift frembringer, mælk, smør og ris, lavedes der retter til gaver for guderne.

Dagens, månedens og årets løb ledsagedes av faste ofringer. Morgen og aften brugtes ildofret, som dog nærmest bare var en vedligeholdelse av husilden. Ved nymåne og fuldmåne var der offerfest. Der holdtes 3 årlige fester, ved indtrædelsen av våren, regntiden og den kolde årstid.

Det værdifuldeste offer var rusdrikken soma. Den

blev presset av en plante med saftige stængler. Nu kjender man hverken plantens art eller hjemsted. Oprindelig har den vist været en folkedrik, som senere blev en gudedrik, og som det kun var tilladt for præsterne at presse. Sagndannelsen gjorde den underfulde plante til en gud; den var bragt ned fra himlen av en fugl.

Soma-ofringen var nøje og kunstfærdig ordnet ved en række av indviklede forskrifter og kosted så meget, at selv de rige højest var istand til at holde ofring en gang om året. Den billigste varede 5 dage og udkrævede 16 præster; de store ofringer kunde ta måneder og sluge en hel formue. Den store mængde var derved udelukket fra at være med på anden måde end som uvirksomme tilskuere til et uforstået skuspil. Soma-drikken var et offer til alle guderne, men især til Indra. Den blev presset mellem stene; gjennem en sil flød saften ned i et kar, hvor den tilsattes med mælk og vand. Presningen begyndte før solopgang, og der ofredes av den 3 gange daglig, morgen, middag og aften. Templer fandtes ikke, og gudsdyrkelsen var i det hele ikke bundet til faste steder. Til ofringen valgtes gjerne den højeste slette i nærheden, som var træløs og græsrig. Der var her et mylder av præster og tilskuere. Der brænder 3 offerbål, og mellem dem er gravet en uddybet firkant. Rundt omkring er der stolper til at binde offerdyrene ved, kar og redskaber til presningen. Forud for den hellige handling er der gåt mange forberedelser. Han, som skulde koste ofringen, baded sig, blev salvet, iført friske klær og omgjordes med den hellige snor. For at sjælen skal åbnes for gud, må han faste og våge og tilbringe dagene med selvpinsler, i taus avstængthed fra alle ydre indtryk, i

stirrende ubevægelighed. Tidlig om morgenen indledes ofringen ved lovsange til Agni og morgenrøden. Derpå fulgte tillavning og ofring av kager og mælk, og før presningen ofredes 11 gjetebukker. Den pressede saft renses, blandes mange gange, hældes på og av mange kar, før den ofredes til guderne, og præsterne, som hele tiden havde gåt fra og til og udførte hver sin tjeneste taus eller mumlende, nød til sidst sin del.

V. Brahma.

Den gamle tro, som vi skimter gjennem de ældste skrifter, undergik med tiden en gjennemgribende ændring. Årsagen til denne omdannelse søges på to forskjellige veje. Mange religionshistorikere mener, at inderne oprindelig bodde i Penjab, og først senere trængte de frem og underla sig Dekan. Den forandring i sæder og tro, som indtrådte, forklares nu som en virkning av det nye hjemlands natur. En anden opfatning mener, at inderne fra gammel tid av har været udbredt over hele det nuværende Indien. De ældste sange er opstået i Penjab; men senere blev den nordlige del av landet liggende åndelig tilbage, og præstestanden i midtlandet og ved Ganges tog ledelsen.

Der var nok av tilknytningspunkter i den gamle tro for den omdannelse, som brahmanerne iværksatte. Allerede i de ældste sange fremtræder den tanke, at der bor noget guddommeligt i præsternes bønner og offersprog. I det

rette offer er der en kraft, som på underfuld måde øver tvingende magt over guderne. Nu blev bønnen, Brahma, stærkere og stærkere fremhævet som den store verdenskraft, som det inderste og dybeste i guddommen. Denne lønlige kraft, som bor i det hellige ord, blev gjort til den højeste gud. Han blev verdens skaber og opholder. I ham søgte tanken at finde tilværelsens grund, og idet forskjellige forestillinger flød sammen, blev Brahma et med det, som er det inderste i menneskesjælen. Brahma blev verdenssjælen, som er det evig ene i alt det mangfoldige og omskiftelige.

Alt dette er nøgne tanker, som selvfølgelig ikke i og for sig kunde øve nogen indflydelse over folkets tro. Men i denne tænkning fandt præsterne grundlaget, hvorpå de opførte en lærebygning, som kunde slå hvælv over hele Indiens åndsliv og blev avgjørende for dets samfundsordning. I sine praktiske følgeslutninger, læren om sjælevandringen, den verdensfiendske moral og kastevæsenet, blev disse tanker en bindende magt.

Den indiske tænkning forestiller sig verden som fremgåt av Brahma ved en udstrømning eller udfoldelse av hans væsen. Han er ikke skaberen, som blir stående udenfor sit værk. „Som tråden av rokken, træet av kimen, ilden av gloen, elven av kilden, bølgen av havspejlet, således går verden frem av Brahma.“ Eftersom han på denne måde udfolder sig i verden, kommer han mere og mere bort fra sit rette væsen, og de efter hverandre følgende trin i hans udstrømninger blir i stigende grad fulde av det onde, det urene. Der skilles mellem tre strøg i udstrømningernes verdensrække. Øverst ligger lysets egn, guderiget. Det andet strøg er lidenskabens

og omslutter menneskene, som vakler mellem godt og ondt. Det sidste strøg er mørkets og dødens rige, og hid hører de urene, som står lavere end menneskene.

VI. Sjælevandring.

Av denne lære er indernes tungsindige livssyn og verdenshad udledet. Den guddom, som er indestængt i sig selv, og hvori verdens uendelige fylde endnu er i enhed med sig selv og i hvile, står for tanken som den højeste fuldkommenhed og det sande liv. Alt det andet, al denne urolige mangfoldighed, som de forskjellige enkeltliv er strømmet ud i, blir sønderrevethedens og smærtens fortvilede verden. I mennesket er det især det legemlige liv, som er det ufuldkomne og urene; det er kun stængsler for ånden. Så må det jo bli menneskets opgave at søge vejen tilbage. Her træder nu læren om sjælevandringen til. Det var en tanke, som er ukjendt i den ældste tid. Hvile, uforstyrret ro var for inderne livets højeste gode; forløsningens vej skal ophæve gjenfødelsernes nødvendighed og gjøre ende på sjælens vildsomme vandringer gjennem forkrænkelighedens verden. Her råder gjengjældelsens lov. Al synd i livet får sin straf i de nye former av tilværelsen, som sjælen gjenfødes til. På den store vandring fra liv gjennem død til nyt og altid nyt liv må enhver drage med sig alt, hvad han før har gjort, og bøde for det i lidelse. Den, som har levet dårlig, blir et ondt væsen; den, som har gjort godt, blir i det næste

liv et godt væsen. Men ingen gjerning er i stand til at gi den fulde forløsning. Årsagen til, at sjælen bindes til livet, er den, at den ikke er et med guddommens evige, tause enhed. Brahma selv er hævet over hellighed og vanhellighed, over al gjerning. Bare de, som er frigjort fra al attrå, vinder den salige udløsning fra sjælevandringen og går op i Brahma. I det jordiske liv er denne salighed alene i den dybe, drømfri søvn. „Som et barn eller som en stor vismand sover.“ Når sjælen synker så dybt ind i sig selv, at tanke og følelse og hele den ydre virkelighed forsvinder, formår den først at kjende gud og smælte sammen med ham.

VII. Verdensflugt.

Det tunge livssyn gav en mørk, verdensfiendsk moral. Med sine forskrifter om, hvad der i forskjellige tilfælder gjør uren, og hvorledes der skal vindes renselse ved soninger, spandt den et tæt net om hele inderens liv. Og de var så mange og flokede disse forskrifter, at det især for lægmænd var næsten umuligt at slippe at bli uren. Og selv det mindste fejltrin var nok til at fordømme mennesket til gjenfødelse i det laveste dyreliv. Renselserne og soningerne var strængt ordnet. For mindre forgåelser kunde der sones ved faste og fremsigelsen av bønner. Større synder kræved pinefulde soninger, somme endog selvmord. Det etiske ideal, som brahmanerne stilled folket, kræved nøjagtig efterfølgelse av disse

forskrifter og ved siden derav tillige udøvelsen av de pligter, som hvilte på hver stand, fred og mildhed mod alle mennesker, skånsel mod dyr og ivrig læsning i de hellige skrifter. Det påskynded renselsen; men alt dette var ikke i stand til at ophæve gjenfødelsens sørgelige nødvendighed. Det holdt kun den grove urenhed væk; men til forløsningen hørte tilintetgjørelsen av det naturlige liv. Mennesket kan ikke finde forening med guddommen, hvis det ikke fuldstændig avdør fra sin sanselige natur, det legemlige liv, og ved selvpinsler og bodsøvelser bryder av al forbindelse med den ydre virkelighed. Også forsagelsen var ordnet ved nøjagtige regler, der foreskrev 4 livstrin. Det første trin var lærlingens. I 8—16 årsalderen indviedes barnet til lærling ved ombindelsen med den hellige snor. Den unge skulde herefter leve i en lærers hus for at undervises i den hellige kundskab. Efter endt læretid levede han som husfar. Det var en religiøs pligt at gifte sig, så en kunde efterlade sig en søn til at bringe de foreskrevne dødninge-offer; ti av det avhang fædrenes salighed. Det tredje livstrin er skogboerlivet. Han forlader hus og familje, klær sig i bast eller dyreskind, æder frugter og rødder og går fuldstændig op i hellig læsning og overvejelser. De legemlige bodsøvelser kan f. eks. bestå i at vælte sig på jorden, hele dagen stå på en fod eller på tærne. I det sidste trin lever han forsagerens liv. Taus og ensom søger han nu at sænke sig ind i Brahma. Han undertrykker i sig alt det, som ikke hører den guddommelige natur til og sammendrager hele sin åndsvirksomhed i den ene, dybe tanke på Brahma. „Han må tænkes i den dybeste efter-

tankes slummer, finere end et atom og mere strålende end guld.“ Således udtømmes bevidstheden for alt indhold, og det hele blir en stirring ud i det tomme.

VIII. Kaster.

Kaste-ordningen har fåt sin højere vigsel og sin stærke bindende magt fra det samme livssyn, om der end også var tilknytningspunkter i de historisk dannede forhold. En årsag lå i raceforskjellen mellem Gangeslandets oprindelige beboere og arerne. Den skarpe skilsmisse, som her droges, havde ikke vanskelig for at få indflydelse over forholdet mellem de tre stænder, som havde dannet sig blandt arerne. Brahma-læren har gjort, at skrankerne mellem stænderne blev opfattet som evige, nødvendige og guddommelige ordninger. At overskride disse skranker vilde være oprør mod selve livets guddommelige love.

Efter læren om verdens dannelse ved udstrømninger fra Brahma blev kasterne forskjellige trin i den ætledning, som opstilledes for mennesket. Om brahmanernes kaste udtales de mest vovsomme tanker. Brahmanen er „hans førstefødsels kraft, og fordi han udgik fra Brahmas ædleste del, er han herre og hoved for alle andre mennesker og hele skabningen. Alt, hvad verden indeslutter i sig, er i virkeligheden brahmanernes ejendom, selv om det tilsyneladende ikke er så. Ved sin førstefødsel og sin ophøjede æt har han ret til alt, som er til, og alle

andre dødelige skylder kun brahmanernes højmod og velvilje, hvad de er og har, selve livet."

Medens gudelæren i det hele blev stående uforandret, er den gamle form på denne måde blet fyldt av et helt nyt indhold. Førend vi kan følge brahma-læren i dens senere udvikling, må vi fremstille den nye religion, som trådte op i kamp med denne. Ved dette sammenstød blev der optat meget fremmed, som førte til en omdannelse av den brahmanske religion.

Buddha.

I. Religionsstifteren.

De hellige skrifters beretninger om Buddhas fødsel og liv er overgrod av sagn. Det er meget vanskeligt at udskille de sikre, historiske træk av dem. Der er videnskabsmænd, som nægter, at Buddha er en historisk personlighed, og tyder de overleverede beretninger om ham som et gammelt solsagn. De overvejende grunde taler dog for, at der må være en historisk kjærne i beretningerne. Det synes sikkert, at buddhismen er opstået omtrent år 500 f. Kr., og skjønt de forskjellige udregninger spriker vidt ud fra hverandre, er det sandsynligt, at Buddhas dødsår falder omkring år 480 f. Kr.

Buddha er født i den del av Indien, som ligger mellem Bengalen og Indus, og som støder op mod Himalaya i nord. Her lå byen Kapilavastu, hvor Sakyaslægten bodde. Sagnet fortæller, at han er født i landsbyen Lumbini i nærheden av Kapilavastu, og de nyeste udgravninger synes at godtgjøre rigtigheden herav. Mere tvilsomt er det, når sagnet lar ham være kongssøn. Slægten har dog vistnok været adelig. Ved sin fødsel fik han navnet Siddhattha; han nævnes også under

tilnavnet Gotama. Hans mor, Maja, skal være død straks efter sønnens fødsel. Hendes søster blev farens anden hustru og blev ham i mors sted.

Sin ungdom leved han i Kapilavastu. I disse nordlige strøg av Indien havde brahmanerne ikke vundet den åndelige magtstilling, som præstestanden ellers ejed. På grund av den ringe hengivenhed for brahma-læren, bestod den adelige opdragelse mere i krigerske legemsøvelser end i præstelig undervisning, og Gotama blev således ikke indført i de hellige skrifters visdom. Han var gift og havde en søn.

Det herlige liv, som stod den unge adelsmand åbent, kunde i længden ikke stille ham tilfreds. En gang stødte han på en skrøbelig olding, en uhelbredelig syg og på et lig. Disse billeder på livets usselhed og lidelse greb ham dybt. Verden syntes ham som et brændende hus, han snarest mulig måtte fly fra. En brahmansk bodsøver, som han havde set, havde også gjort dybt indtryk på ham med sin glade ro. Han forlod nu sit rige hjem for at leve eneboerens vandreliv. Og ingen var i stand til at holde ham tilbage. Han var da 29 år gammel.

Munkelivet var allerede på denne tid opstået i brahma-læren. Den indiske tænkning og tro havde i sit tunge livssyn og verdenshad ført ud i eneboerlivets forsagelse. Fra først av var det vel kun præster, som valgte dette liv; men snart møder vi også kongssønnen og bonden imellem dem. Mange av dem havde også sluttet sig sammen i munkeordener. For denne trosretning kom let hele den brahmanske lærebygning med dens lovforskrifter og hellighedsgjerninger til at bli noget værdiløst, og der

opstod i disse kredse en mystik, som førte bort fra den sædvanlige brahmanske lære.

I en brahmansk lærers hus føres han ind i de hellige skrifter og når snart til fuldkommenhed i den hellige kundskab. Han blev snart var, at dette ikke førte ham frem til den indre fred, han søgte. Sammen med 5 andre munke går han bort og hengir sig fra nu av til de strængeste bodsøvelser og selvpinsler. Da hans kraft efter 6 år næsten er udtømt, forstår han, at heller ikke denne vej fører til målet. Han opgir selvpinslerne og tog mad; av den grund foragter de andre bodsøvere ham. Til sidst var dagen kommen, da erkjendelsens lys skulde gå op for ham. Han indså, at ingen bodsøvelser og legemlige pinsler kunde bringe ham forløsningen, fordi årsagen til lidelsen ligger i sjælens attrå og lidenskaber. Det var den hellige nat, da han blev en Buddha (den oplyste).

Før han kunde beslutte sig til at forkynde sin nye lære, gjennemgik han indre kampe. Han kjendte menneskenes uimodtagelighed. De vilde ikke forstå ham, og møjen vilde være spildt. Først efter indtrængende opfordring av de himmelske går han ud for at forkynde forløsningens lære.

Ved midsommer holdt han sin første prædiken i Benares og vandt sine første disipler. Det var de 5 munke, som før havde kappedes med ham i selvpinsler. Hans menighed vokste raskt. Især vandt han mange blandt de fattige og undertrykte; men også en hel del fornemme sluttet sig til ham. En rig mand bygged i park det første kloster for mesteren. Hans indviede munke gik omkring og forkyndte læren, og det varte

ikke lang tid, før tallet av de troende udgjorde 1000.

Buddha gav ikke i sin lære nogen hel livsfilosofi. Hans prædiken var en forkyndelse av forløsningens vej. Han vendte sig til menneskeheden, som ligger nedsunket i lidelse, og han vilde lære den at forstå lidelsen og hjælpe den til at vinde udløsningen. Læreindholdet er sammenfattet i de fire hellige sandheder; det er kjærnen i Buddhas lære og udgjør buddhismens trosbekjendelse.

II. Senere virksomhed.

Om hans virksomhed i de følgende 40 år indtil hans sidste dage er der ingen sammenhængende beretning. De hellige skrifter er kun en samling av taler og samtaler og fortællinger om undere med angivelse av sted og foranledning. Denne ensformighed gjør det umuligt at eftergå den indre udviklingsgang. Vi får kun et helbillede av Buddhas lære og liv. Av denne fuldstændige mangel på enkeltpersonligheder og ejendommelige træk kunde man ville drage den slutning, at beretningerne ikke kan indeholde nogen historisk sandhed. Men det samme gjenfindes i al indisk fortællekunst og digtning. Trods farvepragten har den et stivnet præg, og dens skikkelser ligner livløse skygger. Indien er typernes land.

Buddha førte altid tiggermunkens vandreliv. Det blev avbrudt ved de 3 måneders regntid, fra juni til

september, da han leved i tilbagetrukkenhed og hvile. Han færdedes især i de østlige lande. I de større byer havde hans menighed gjerne parker og klosterbygninger, og når han opholdt sig i dem, plejed store skarer av munke og læge tilhængere at strømme til ham. Så længe han leved, vedblev han at gå fra hus til hus og med taus bøn at strække skålen ud for at be om mad. Om eftermiddagen i de hede timer var der stille stunder i ensomme overvejelser.

Hans forkyndelsesmåde var meget ulig brahmanernes skolelærdom. Den havde en ægte folkelig tone. Han udtalte de højeste tanker i en enkel form, klædt i billeder fra det omgivende liv. Hans morallære bar et rent menneskeligt præg. Han lærte ikke som præsterne i skoler, men på åbne pladser og gader og midt iblandt folkeskaren, som trængte sig om ham. Hans navn lokkede adelige, præster og lærde til ham. Men da det inderste motiv i hele hans virksomhed var den dybe medlidenhed over lidelsen, kunde han heller ikke støde de foragtede kaster fra sig. Vel angreb han ikke ligetil kasteordningen; ti han var ingen samfundsbøter, men virker helt på religiøs grund. Men skrankerne mellem kasterne måtte alligevel efter hele hans syn bli noget ligegyldigt, og ligesom han selv til gru for brahmanerne omgikkes folk av den foragtede kaste, så lå i virkeligheden omstyrtningen av kaste-ordningen som en indre følgeslutning i hans lære. „Min lov er en lov om nåde for alle, ligesom det også kun gives en og samme gjengjældelseslov for alle. Ligesom vandet tvætter alle og renser onde og gode, og som himlen har rum nok for alle, så gjør heller ikke min lære nogen forskjel mellem mand og kvinde, for-

nem og ringe. Blandt Buddhas bekjendere er der ikke nogen brahman og nogen træl mere."

Buddhas tilhængere danned et fast ordnet samfund av tiggermunke. Den ragede krone, den gule munkekutte og tiggerposen var ydre kjendetegn på forsagelsen. De måtte løsrive sig fra alle huslige bånd, opgi al ejendom og forpligte sig til fuld kjønslig avholdenhed. Samlivstonen mellem dem var rolig og avmålt. Den herskende stemning i sindet var mildhed og stille glæde. Henrykkelser var ikke sjældne blandt dem, og de attråed dem meget. De enkelte, fremragende personligheder i mesterens nærmeste kreds står ikke tegnet i levende billeder. Hans søskendebarn Ananda var hans kjæreste disipel. Anandas bror, Devadatta, var en Judas blandt brødrene. Han fik i stand en skilsmisse mellem disiplerne og forsøgte en rejsning mod mesteren ved at opstille strængere munkekrav. Det mislyktes, og efter sagnene skal han levende være faren til helvede.

Kvinderne var på denne tid i Indien ikke udestængt fra verden, som de senere blev. Digtningen viser, at kvindeligheden endnu æredes højt. Men Buddhas strænge alvor gjorde det vanskeligt for ham at forstå kvindens værd; for buddhisten var hun den farligste av alle snarer, og det var kun modstrævende, at Buddha gik ind på at opta nonner i menigheden. De blev altid holdt i en vis avstand og var bundet i et næsten ydmygende formynderskab under munkene. På den anden side udmærker dog flere rige damer sig som Buddhas og munkenes velyndere, og vi ser kvinderne ivrig virksomme i den fromme velgjørenhed, som var en av den nye menigheds vigtigste opgaver.

De hellige skrifter skildrer nærmest Buddhas virksomhed som en uavbrudt, glimrende sejersgang. Store skarer strømmed til ham. Andre lærere taug, når han talte, og alle, som hørte hans prædiken, omvendte sig til ham. Dette billede svarer dog ikke til de virkelige forhold. Den gamle lære stod ikke mod ham som en samlet magt. I de lande, hvor hans virksomhed faldt, havde ikke brahmanerne kunnet opbygge det stærke præstevælde, som formådde at binde folkets liv. De religiøse rørelser havde her været overladt mere til sig selv og var kløvet i mange avvigende retninger. Talsmændene for den gamle tro havde ikke nogen statskirke med verdslig magt at støtte sig til og øved derfor ingen stærk åndelig indflydelse. Om nogen kamp i stor stil kunde der næppe bli tale. Nogle brahmaner slutted sig til Buddha, medens andre var hans modstandere, og fra dem kunde han vel ofte møde modsigelse og fiendskab. I det hele og store synes buddhismen i dens første hundreår at ha udviklet sig i al stilhed. Fra først av havde det været mesterens tanke, at han kunde vinde alle og gjøre dem til tiggermunke; men virkeligheden tvang ham snart til at slå av på kravet. Udenom munkenes og nonnernes orden optoges også lægbrødre og lægsøstre. De tilbad ham og støtted menigheden ved gaver, men var ikke bundet til at forsage verden.

III. Mesterens død.

Buddha blev omtrent 80 år gammel. Om hans død er der en beretning, som for største delen er pålidelig.

Efterat han havde tilbragt regntiden i stilhed, overfaldt en voldsom sygdom ham på vejen til byen Kusinara.*) Men han undertvang de stærke smærter, drog sig lidt tilbage fra vejen og hvilte under et træ. Derefter gik han videre; men han måtte hvile mange ganger, før han nådde byen. Her gik han ind i en have og sa: „Ananda, jeg er træt. Jeg vil lægge mig. Læg hurtig en pude mellem to trær, med hodet mod nord.“ Dette blev hans sidste hvilested. Endnu havde han dog sin fulde åndskraft, og han talte til sine disipler. Han bad Ananda gå og underrette de adelige i byen, for at de ikke skulde sørge over, at han var gåt bort, uden at de havde set ham. De strømmed nu ud til ham i stor mængde. Nogle rev sig i håret, andre slog sig i hodet. De rugged frem og tilbage som et træ, der er omhugget og ikke ved, til hvilken side det skal falde. De kasted sig ned og rulled sig på jorden. De skreg højt, og uavladelig gråt de, som de gik mod haven, og da de kom til Buddha, kasted de sig næsegrus for ham. Han søgte at trøste dem. Henimod morgen talte han til de forsamlede præster og sa: „Dersom I har nogen tvil om de lærdomme, som jeg i 45 år har undervist eder i, skal det være eder tilladt at sige det frem nu. Ellers vilde I siden kunne komme til at anke over, at I ikke havde lejlighed til at komme frem med det, medens jeg endnu var til. Eller hvis I betænker eder på at spørge mig, så tilstå eders tvil for hverandre.“ Da de ingen tvil havde, taug de, og Buddha vedblev: „Er der ingen tvil, som I ønsker at få fjærnet?

---

*) Hvor denne by har ligget, er usikkert. Nogle søger den i Assam, andre i nærheden av Delhi.

Da går jeg til nirvana. Jeg efterlader eder mine bud.“ Så døde han.

De adelige i byen hædrede liget og brændte det med pragt og al den ære, som vises store konger. Hellige minde-levninger blev samlet efter ham og delt mellem de troende.

IV. Den nye lære.

Den nye lære, Buddha forkyndte, var i mange stykker en retlinjet videreførelse av tanker, som havde været tilstede under den gamle tro. Brahmanernes tænkning havde været langt på vej til at avklæde guderne deres guddommelighed; allerede læren om, at ofret havde tvingende magtvirkning over guderne, var en nedsættelse av dem. Uden ligefrem at fornægte de folkelige guder, blev Buddhas lære i virkeligheden en religion uden guder; efter den vej, han forkyndte til forløsningen, blir der ingen plads til overs til dem.

Det var selve den jordiske tilværelse, som i og for sig var den store lidelse. Ti al tilværelse bærer på en utilfredsstillet attrå; derfor ligger den inderste årsag til lidelsen i denne trang til livet. Den fører fra gjenfødelse til gjenfødelse. Fødsel, alderdom og død danner en endeløs kjæde, som binder mennesket i et kredsløb av lidelse. Troen på sjælevandringen gjør nemlig, at tilværelsens lidelse må fortone sig over i en endeløs fremtid. De tårer, et menneske har udgydt, som det selv har glemt, udgjør mere end vandet i de fire store verdenshav

tilsammen. Der er en gjengjældelsens lov over livet, en ubrydelig kjæde av årsager og virkninger, som gjør, at enhver ond eller god gjerning kommer til syne og bærer sin frugt i de fremtidige jordliv. Som en har levet, således blir gjenfødelseslivet. Av åndens indre selvbestemmelse avhænger det, om en skal nå højere op eller synke i gjenfødelsen. Men selv den, som stiger højest, til gudernes liv, blir ikke frigjort fra lidelsen. Derfor attrår den vise hverken menneskelig eller guddommelig lyksalighed. For at forløses fra den usle, lidelsesfulde tilværelse må en dræbe selve trangen til livet, tilintetgjøre enhver attrå i sig. Det er menneskets tragiske skyld, at det vil leve. Lidelsens overvindelse består i fornægtelsen av denne vilje til livet.

„Hvorledes kan I spøge? Hvorledes kan I dyrke lysten? Uophørlig brænder flammerne. Mørke omgir eder. Vil I ikke søge lyset?

Blomster samler mennesket. Efter lyst står hans hu. Som vandflom om natten over en landsby, således kommer døden over ham og river ham bort.

Blomster samler mennesket. Efter lyst står hans hu. Den umættelig lystne tvinger ødelæggeren i sin magt.

Ikke i luftens rige, ikke i havets dyb, ikke, når du trænger ind i fjeldkløfter, finder du på jorden de steder, hvor dødens magt ikke vil gribe dig.

Av glæde fødes lidelse. Av glæde fødes frygt. Den, som er forløst fra glæden, for ham gives der ingen lidelse. Hvorfra skulde frygt komme over ham?

Av kjærlighed fødes lidelse. Av kjærlighed fødes frygt. Den, som er forløst fra kjærligheden, for ham

gives der ingen lidelse. Hvorfra skulde frygt komme over ham?

Den, som ser ned på verden, som om han så en skumblære, ham får dødens hersker ikke øje på.

Den, som har overvundet vandringens, vildfarelsens onde vej, den, som er nåd over, har nåd kysten, rig på beskuelse, uden attrå, den, som løst fra tilværelsen, har fundet ro, ham kalder jeg en sand brahman."

Den sande forløsning er livets udslukning, nirvana, dette rige, hvor al omskiftelse og forkrænkelighed hører op, den evige freds kjølige stilhed; det er den rene tomhed, som optar den forløste døende i sit tause rige. „Nirvana kalder jeg det lægemiddel, som helbreder al sygdom, det vand, som stiller enhver begjærligheds tørst og slukker arvesyndens ild. Det har ingen form, ingen farve, intet sted, ingen tid, er hverken nærværende eller forgangen eller fremtidig."

V. Buddhas moral.

Det er ved sindets og viljens egen kraft, ved selvfornægtelse, forløsningen skal vindes. Den moral, som Buddha lærte, står meget højt, og nogle sider av den bærer et ægte menneskeligt præg. Klarere end sin samtid har han forstået at trænge gjennem alle skaller og finde den etiske kjærne under Østerlands religiøse liv. Han lægger beslag på den dybeste etiske kraft, og han kræver sindets og livets renhed og en selvfornægtende kjærlighed

mod alle mennesker. „At undlade alt ondt, gjøre alt godt, tvinge sine egne tanker, det er Buddhas lære.“ Grundlaget for sin moral søger han ikke i en højeste lovgivers vilje eller i nogen indre nødvendighed, men i den løn og straf, som med naturnødvendighed er knyttet til gjerningerne.

Buddhas menighed har 5 store bud. Ikke at dræbe noget levende væsen, ikke stjæle, ikke røre en andens hustru, ikke tale usandhed, ikke drikke berusende drik. Av munkene kræves, at de ikke rører nogen kvinde, og der føjes til mange forbud, som forpligter dem til at sky alle jordiske nydelser og al verdslig travelhed.

Hvor højt denne moral end står i mange stykker, er det dog munkeidealet, som den inderst inde griber fast i. Den priser mange dyder; men det er kun for dem, som endnu står på det lavere trin. Den højeste fuldkommenhed er hævet over al virksom pligtfølelse, foragter enhver gjerning. Jo mere et menneske ligner en død, desto højere står han. Denne moral stiller ikke den opgave til menneskene, at de skal gå ud i verden, leve, arbejde i den og søge at forme livet slig, at det blir værd at leve, men at flygte fra verden. Dette finder sin forklaring i den indiske folkeånds ejendommelighed; det hænger sammen med den sløve tungsindighedsfølelse, som inderen har ved livet. Ligesom solens glød og den yppige natur frister til doven hvile i kjølig skygge, således må også den evige ro for ånden stå som det højeste gode. Den er overgit i en grublende tænknings overmagt. Den historiske virkelighed er ikke til for inderen. Av det liv, som bringer et friskt, virkekraftigt folk tusen opgaver, strejfer han kun overfladen og

vender sig træt bort fra det og synker tilbage i sine drømme.

Det er fælles både for brahma-læren og buddhismen, at forløsningen ikke opnås ved almindelig godhed og fromhed, men ved fuldstændig tilintetgjørelse av det naturlige liv i ren åndelighed. Forskjellen mellem begge er nærmest den, at buddhismen har sat det rolige, indadvendte stilleliv i stedet for de grufulde selvpinsler.

Av denne verdensfiendske moral forklares de buddhistiske folks påfaldende brist på enhver skabende arbejdsævne i samfundsliv, deres modstandsløse tålmodighed under alle undertrykkelser og hele den stivnethed, som er over deres politiske og åndelige liv. Alligevel har buddhismen havt sin store fortjeneste, sin betydningsfulde verdenshistoriske opgave. På rå naturfolk har den øvet en mægtig opdragende, mildnende indflydelse.

Buddhisten lægger stor vægt på selvovervindelse og lidenskabsløshed. Hans moral indskjærper med styrke kravet om mildhed, medlidenhed og barmhjærtighed mod alle væsener. Den kjærlighed, som Buddha prædiker, nærmer sig meget til den, Jesus har lært sin menighed, men er dog av en noget anden ånd. Det er et kjøligt pust over den. Den er ikke udsprungen av hjærtelagets varme, men reflekterende forstandighed. Den vise står så højt, at de andres handlinger ikke kan nå ham. Han vredes ikke over uretten; men han lider heller ikke ved den. Ligegyldig for, hvad andre mennesker gjør mod ham, lar han sin rolige velvilje udgyde sig over onde og gode. „Den, som tilføjer mig smærte, og den, som volder mig glæde, mod alle er jeg ens. I glæde og lidelse er

jeg urørt, i ære og vanære. Over alt er jeg ens. Det er fuldendelsen av min ligevægt.“

Velgjørenheden indtog en fremstående plads i det buddhistiske menighedsliv. Den gik ud på en gavmildhed uden grænser og uden tanke på, om gaven var en virkelig velgjerning. Tyngden i fromheden falder dog ikke på det udadvendte liv, men på den indre selvopdragelse, årvågenhed og tugt over sig selv. Selvprøvelsen var en hellig pligt. Moralen spurte ikke alene efter gjerningernes ydre indhold, men også efter sindelaget.

Kampen for udløsningen varer i utallige verdenstider, medens jordiske, himmelske og helvedes verdener opstår og forgår, medens mennesker fødes og dør og fødes på ny. Den må udkjæmpes, og sejren må vindes ved egen kraft. Den eneste hjælp, som er at få, er den, at de, som er kommet videre, kan vise en vejen.

Det sidste trin av frælsevejen er nedsunketheden og den fuldstændige selvforglemmelse. Hypnotiske tilstande spiller her utvilsomt en vigtig rolle. Vi møder ofte vildelser på synets og hørselens område; der tales om „himmelske skikkelser“ og „himmelske toner“. Den regelbundne form for sådan nedsunkethed er at sidde i ensomhed, med korslagte ben, opadvendt hode, i langvarig ubevægelighed, medens ansigtet præges av årvågen tænkning. Til sidst stanser åndedraget. Da overskues verdenssammenhængen i et klarsyn. Den hellige gjennemtrænger andres tanker, har undermagt, har ævnen til at forsvinde og atter dukke frem, til at mangfoldiggjøre sit eget selv. Ved åndens sammendragning formår sjælen at synke ned i den uendelige tomhed, og nærmer sig forløsningen.

VI. Menigheden.

Buddhas munkesamfund fremtrådte fra første tid av med en fast ordning. Forholdet mellem mesteren og munkene svarede til den stilling, som en brahmansk lærer indtog over for sine lærlinger. Efter hans død blev menigheden uden synligt hoved. Hans lære og ordninger var den eneste lov, og de spredte enkeltmenigheder var ikke indlemmet i en fast ordnet kirke. Med den voksende udbredelse følte man manglen på indre enhed; ugreje og kløvninger opstod. Det eneste man havde til at udfylde denne mangel med, var de almindelige kirkemøder.

Indtrædelsen i menigheden stod åben for omtrent alle. Som lærling kunde en optas i 12-års alderen, som indviet medlem i 20-års alderen. Indvielsen foregik i former uden synderlig religiøs følelsesdybde og højtidelighed. Udtrædelsen stod enhver frit.

Ved fuldmåne og nymåne holdtes der skrifteforsamlinger, hvor alle omegnens munke kom sammen. Efterat munkelovene var oplæst, skulde enhver tilstå sine synder for brødrene og få tilgivelsen av forsamlingen. Ukyskhed og grovt kjætteri var der ikke tilgivelse for; det medførte udstødelse av menigheden.

For de læge tilhængere var der ingen menighedsordning. Ingen skarp grænse skilte mellem dem og de udenfor stående. For indtrædelsen i de troendes kreds var der ikke sat noget vilkår. Det foregik sædvanlig på den måde, at den, som vilde optas, for en munk udtalte på egen eller tillige på kone og børns vegne, at han tog sin tilflugt til Buddha, læren og menigheden.

Der blev ikke øvet nogen tugt over deres liv, og der var ingen regelmæssige forsamlinger for dem. Sjælesorgen lå i de vandrende munkes hænder. Ved den daglige tiggergang kom de ind i alle huse, og synet av munken var en levende prædiken og manede til et højere liv. Ved alle festlige lejligheder, barnets navngivning, indtrædelsen i den voksne alder, ved bryllup og dødsfald blev munken draget ind i familjen. De læge tilhængere var forbundsfæller, men intet mere. Følelsen av at være et barn av Buddhas menighed var dem nægtet. Den troende, som ikke var istand til at forsage verden, fik trøste sig med håbet om kommende tider, at der i en ny tilværelse skulde bli ham tilskikket at ta munkedragten og vinde forløsningen. Kun få udvalgte var det git allerede i den nærværende tid at nå målet som en Buddhas disipel.

VII. Buddhismen i Indien.

Ved Aleksander den stores død blev der i Indien grundlagt et så stort rige, som endnu ikke før havde været. Grundlæggeren av dette rige ynded Buddhas lære, og hans sønnesøn, Asoka, gik selv over og gjorde buddhismen til statsreligion. Det var i midten av det 3die årh. f. Kr. Selv søgte han alvorlig at holde Buddhas bud; han avholdt sig fra jagt og fra kjødmad, bygged sygehuse for mennesker og dyr, planted trær ved de hede landeveje og forsynte dem med mange hvi-

lesteder og brønde. Han mildned forbryderlovene og indsatte særegne embedsmænd, som skulde våge over folkets tilstand og arbejde for dets vel og for overholdelsen av Buddhas love, ikke med tvang, men ved overtalelse. Han gjorde mere for den buddhistiske kirke, end Konstantin har gjort for kristendommen. Han bestemte, at der hvert femte år ved den tredje fest skulde holdes store forsamlinger i hovedbyerne, hvor også lægfolk skulde indfinde sig for at høre lovforkyndelsen og delta i det almindelige skrifte. For at udjævne lærestridigheder sammenkaldte han et almindeligt kirkemøde, hvor den rette lære blev fastslåt. Kongen opførte også en mængde kirkelige bygninger, store klostre og mange kuppeltårne over de hellige steder og Buddhas mindelevninger. Ved en ordnet missionsvirksomhed arbejdedes der kraftig for lærens udbredelse. Udsendinge gik til alle kanter av halvøen og udover dens grænser, og buddhismen trængte frem i Mellemasien, Tibet og Kina. Mod syd, til øen Ceylon, gik kongens søn og grunded der et trossamfund, som holdt sig renere end det nordlige. Fra Ceylon førtes læren siden over til Bagindien og vandt her et sikkert og blivende hjemsted.

Så længe kong Asokas æt styrte, havde buddhismen en god tid. Grundlæggeren av det nye kongehus var en modstander av læren. Indtil 400—600 e. Kr. synes den dog at ha været i fremgang. Tilbagegangstiden er mere ukjendt. Der har vel været kampe mellem buddhismen og den gamle indiske tro; men på grund av den store lighed var der dog i det hele et fredeligt forhold, og buddhismen led mere ved indre splid end ved ydre forfølgelser. Det var fra araberne,

at det kuende slag kom, og under deres forfølgelser døde buddhismen omtrent ud i Indien.

VIII. Buddhas herliggjørelse.

Imidlertid var den oprindelige lære blet meget omdannet. Midtpunktet i den buddhistiske dogmedannelse blev tilbedelsen av religionsstifterens person. De gamle folkeguder var sunket så dybt, at enhver bodsøver stod over dem i magt og ophøjethed. Det var derfor naturligt nok, at Buddha kom til at bli buddhisternes gud. Som det uforlignelige ideal av dyd og visdom måtte mesteren i de troendes øjne være højt ophøjet over alle himlens guder. Han, som havde vist dem forløsningens vej, var det sande ophav til deres frælse. Det er ikke vanskeligt at forstå, at hvad der kanske fra først av kun var ment billedlig, av det troende sind blev tat i egentlig betydning om tilbedelse og bøn til en endnu levende gud, som var usynlig til stede. Og eftersom mesteren således hævedes til guddommelig værdighed, øved dette sin tilbagevirkning på mindet om hans historiske liv, så at dette liv fra fødselen til hans død blev udsmykket med en rigdom av undersagn.

Således som den hellige overlevering nu skildrer hans historie, indledes den med et himmelsk optrin. Da Buddha længe havde levet i de saliges himmel, kom guderne til ham og bønfaldt ham om at stige ned til jorden som en frælser. Da overvejed han tiden og ste-

det og folket, hvor han vilde vælge at fødes, og udvalgte kong Suddhodanas dronning, Maya, til sin mor. Glimrende drømme varsled hende om hans undfangelse, der skulde foregå under midtsommerfesten. De fire guddommelige herskere og deres hustruer bar dronningen til Himalaya. Nu blev hun badet, klædt, prydet med blomster og bragt til en gylden grotte. Således blev Buddha undfanget. Brahmanerne udtyded denne drøm for kongen, og sa, at han skulde vænte en søn, og hvis han forblev i verden, skulde han bli en mægtig konge, men hvis han valgte at forsage verden, skulde han bli en verdensoplysende Buddha. Undfangelsen ledsagedes av 32 tegn i naturen.

I landsbyen Lumbinis have, hvor dronningen havde tat ind for at hvile på en rejse til sine forældre, blev Buddha født under et træ, væntet av den hele verden og tilbedt av de højeste guder. Straks efter fødslen hilsedes han av en gammel bodsøver, som hos ham fandt de umiskjendelige tegn på den fremtidige Buddha.

Mange begivenheder i hans barndomsliv viste hans særegne værdighed. Ved en plogfest lod hans amme ham alene under et træ, og da hun kom tilbage, så hun, at medens alle de andre trær allerede havde kastet skyggerne til den modsatte side, skygged dette træ fremdeles over barnet, som sad i dyb betragtning. En gang, da han blev båret ind i templet, bøjed alle gudebillederne sig for ham. I skolen forbaused han lærerne ved sin kundskab og modenhed.

I sin ungdom tilbragte prinsen de tre årstider i tre prægtige paladser omgit av mange skjønne piger, i

glans og store nydelser. På den måde mente faren at binde ham til verden.

På den tid, da han flygted fra verden, og især, da han skulde opnå Buddha-værdigheden, søger fristeren Mara på mange måder at lokke ham bort fra den rette vej. Hans senere liv er rigt på undre, som navnlig blir æventyrlige, hvor han optræder i kappestrid med brahmaner. Ellers nævner sagnene mest sygehelbredelser og dødsopvækkelser, som gir udtryk for hans varme medlidenhed.

IX. Tro og gudsdyrkelse.

Buddhismen lærer, at der før vor verden har været utallige andre verdner. Uden stans skabes der verdener, og verdener forgår; men der er altid noget tilbage, som danner udgangspunkt for nye udviklinger. Således varer det evige kredsløb fra tilværelse til tilværelse. I enhver verdenstid optræder der en lærer, som har erkjendelsen av tilværelsens hemmelighed, en Buddha, til menneskenes frælse. En sådan Buddha har levet utallige gange før og har ved sin vandel hævet sig til større og større fuldkommenhed og indsigt. Før den sidste Buddha fortælles der om 24 andre. Og troen håbed også på en ny, fremtidig Buddha, som skulde fri menigheden fra trængsel og føre den til sejer. Dette håb er utvilsomt først opstået i nødens tider, og fra det er troen på de tidligere Buddhaer fremkommet. Den nye Buddha, som

skal komme, er kun en anden udgave av den første. Nogen fuldendelse av riget kan der efter den hele lære ikke bli tale om, og det er læren om nirvana, som gjør, at det ikke går an at lade den første Buddha atter optræde på kamppladsen. Men er først den historiske religionsstifter en gang fordoblet, vil den indiske indbildningskraft let komme til at gjøre det i det uendelige, og på denne måde kommer man til læren om de mange Buddhaer.

De buddhistiske lærere opstilled 4 helligstrin på vejen til nirvana. I lighed hermed er der også 4 himle. Senere optårnedes ovenpå dem 4 andre himler av „den formløse verden“, og forestillingen om nirvana udformedes til et buddhistisk paradis.

Meget tidlig kløved buddhismen sig i en mængde enkelte samfund. Større betydning end avvigelserne mellem disse har skilsmissen mellem to retninger, som dannedes i den nordlige kirke. Medens den ene av dem, de rettroende, fastholdt munkeidealet, blir Buddha for den anden retning en øverste gud. Denne retning udvisker den skarpe grænse mellem munke og lægfolk og tilfredsstilles ikke av den rent passive moral, men fremhæver de virksomme dyder, især godheden og kjærligheden.

Der var trang til faste tilknytningspunkter og symboler for den religiøse følelse. Virkelig gudsdyrkelse var fremmed for den oprindelige buddhisme. Snart trængte dog ved siden av mesterens tilbedelse dyrkelsen av billeder og hellige minde-levninger sig frem. Man begyndte at ære Buddhas ben, hans klær, tiggerstaven og tiggerposen og vandkarret, som han havde båret. De steder, hvor hans fødder havde vandret, holdtes for hel-

lige. De vigtigste er de 4 steder Kapilavastu, Gaya, hvor han vandt Buddha-værdigheden, Benares, hvor han holdt sin første prædiken og Kusinara, dødsstedet.

Bønnen blev her mere end i nogen anden religion gjort til et tankeløst håndværksarbeide; for at spare møjen med at opramse bønnerne bruger man meget ofte bønnehjul og bedemøller, hvor strimler med påskrevne bønner drejes rundt ved håndkraft eller av vinden. Der blev optat flere fester fra andre sekter. 4 gange om måneden blev der holdt hviledag. På disse dage prædiker munkene for lægfolket og forklarer skrifterne. Der er 3 større fester årlig, som højtideligholdes ved processioner med brændende lamper. Ved relikviefesterne bruges storartede anvendelser av blomster og illuminationer.

X. Hellige skrifter.

Buddhismens hellige bøger udgjør 3 samlinger av skrifter, Tripitaka, „de tre kurve“. De er lidt forskjellige i den nordlige og den sydlige kirke. I den første er de skrevet på sanskrit, i den sydlige i en anden mundart. I det hele har den sydlige kirkes skrifter størst alder og troværdighed. Flere religionshistorikere mener, at denne samling er fra det første hundredår efter Buddhas død, og at skrifterne kan føres tilbage til hans første disiplers overlevering. De hellige skrifter udgjør i omfang ikke fuldt så meget som det dobbelte

LIBRARY
UNIVERSITY OF ILLINOIS

av vor bibel, og dersom de forskjellige gjentagelser fraregnes i samlingen, vilde den bli kortere end bibelen. Eftersom læren udbredte sig over det sydlige og østlige Asien, blev de hellige bøger oversat på flere sprog, og ethvert større folk, som har antat den, har en egen buddhistisk skriftsamling. De hellige bøger indeholder Buddhas taler, buddhismens lære, moral og munkeregler.

Stilen i disse værker er en lidenskabsløs, stenkold ro med endeløse gjentagelser. Sætningskjæderne præges av en stiv ensformighed, hvori der intet lys eller skygge falder, et tro billed av den verden, munkemenigheden havde for øje. De indstrødde fortællinger er usigelig fattige på individuelle træk. Det levende menneske taber sig bagom schemaet, formelen. Om trøst for lidende og sørgende mennesker tales der ikke meget, kun om verdens lidelse i almindelighed. Imellem er der samtaler, men uden spor av dramatisk liv.

XI. Buddhismen i fremmede lande.

Medens buddhismen lå under i Indien, hvor den nu kun forekommer i Nepal, vandt den stor udbredelse i fremmede lande, blandt mongolerne og tatarerne, i Siam, Birma og Annam. På Ceylon råder den fremdeles.

Fra Bagindien udbredte den sig til Kina og Japan, og i begge disse riger har den talrige tilhængere. Allerede i nogle hundre år f. Kr. var der sandsynligvis åndelig forbindelse mellem Kina og Indien. År 65 f. Kr.

blev buddhismen godkjendt som tredje statsreligion side om side med Kong-tses og Lao-tses lære. Ved denne tid havde kejseren sendt mænd til Indien for at hente buddhistiske lærere og bøger, som blev oversatte. Senere kom nye lærere. Snart opstod templer og klostre, og kinesere blev optat som munke. Nogle kejsere forfulgte den nye, fremmede tro, fordi munkene leved av gaver, intet udretted, ikke stifted familje og var fremmede for de kinesiske pligtopfyldelser og borgerlige dyder. Den store overtro, som den var opblandet med, og relikviedyrkelsen har gjort denne religion foragtet i de dannedes øjne lige til nu. Modsætningen mellem den indiske og den kinesiske ånd ligger her under. Det livlige samkvem tjente til at gi buddhismen vækst, og kinesiske pilegrimme, som kom tilbage fra Indien, opildned troen. Der opstod en stor literær virksomhed, som hovedsagelig gik ud på oversættelse av buddhistiske skrifter. Også buddhistisk lærdom og mystisk filosofi fik indgang, og abstraktionen er her blet ført lige så langt som i Indien.

Som folkelig religion består buddhismen i Kina hovedsagelig i billeddyrkelse og tilbedelse av relikvier. Skarer av mennesker foretar pilegrimsrejser til de hellige steder, og landet er oversåd med templer og billeder. Den kappes med taoismen i en troldkunst, der skal holde onde ånder borte og skaffe frelse her og hisset. I tilbedelsen skjules Buddha næsten bagom to andre skikkelser, Mito og Fousa Kwanyin. Mito er herren i paradiset mod vest, hvor de gode fødes på ny. Den anden skikkelse, som snart tænkes mandlig, snart kvindelig, er kjærlighedens guddom, som hører menneskenes bønner og gjerne vil hjælpe dem i al nød. Skjønt de

dannede og fornemme stænder agter buddhismen lidet, deltar de alligevel ofte i dens skikke.

Til Tibet indførtes Buddhas lære i det 7de århundrede. I nogle hundre år gjorde den ikke synderlig fremgang og blev endog forfulgt. Først senere vandt den sikker magt; men samtidig undergik den her en ejendommelig omdannelse. Folket, som hører til den mongolske race, stod meget lavt i åndeligt liv; det er tilfældet endnu den dag i dag i flere bjergegne og i Mongoliets ødemarker. Den særegne lære i Tibet hviler på en trossætning, som er rådende i den nordlige kirke. I modsætning til de Buddhaer, der viser sig på jorden som mennesker, er der også himmelske Buddhaer, som har den gjerning, at de i tiden mellem de menneskelige forløseres fremtræden, skal føre de foregåendes værk videre og jævne vejen for den næste. Kirkens højeste embeder er legemliggjørelser av disse guddommelige væsener, og der dannedes således et buddhistisk pavedømme; Dalai-Lama, som er en sådan kjødbleven Buddha, er kirkens øverste overhoved. Efter Dalai-Lamas død udvælges et barn, der er født 9 måneder senere, som en ny legemliggjørelse.

De rejsende, som har trængt ind til det indre av landet, har ofte været slået av gudsdyrkelsens store lighed med den romerske kirkes. De mange klostre og munke, kirkeklokker, rosenkranse, helgenbilleder, relikvier, kirkemusik, optog, faste og dåb gir livet sit kirkelige præg.

Gaina-religionen.

Gaina-religionen var aldeles ukjendt indtil for nogle år siden, og religionshistorikerne er endnu ikke kommet til enighed om opfatningen av den. Den har så meget tilfælles med buddhismen, at den blev tat for en buddhistisk sekt. Men den har sin særegne lære og ordning og sine egne hellige skrifter, og dens tilhængere vilde sikkerlig nedlægge kraftig indsigelse mod at regnes for buddhister.

Dette samfunds hellige bog, Siddhanta, er skrevet på et av de indiske landskabsmål og blev først samlet i det 5te årh. e. Kr. Dens religion er derimod opstået omtrent 1000 år tidligere. Den har sit navn efter grundlæggeren, Gina, „erobreren“, som skal ha levet samtidig med Buddha.

Efter overleveringen opstod der i Indien omkring 500 f. Kr. to religioner, som i meget var slående lige, men alligevel var fiendske mod hinanden. Mange mener, at denne overlevering ikke er pålidelig. Da sagnene om Gina, moralbudene og munkereglerne gir indtryk av at

være en ligefrem gjenklang av buddhistiske tanker, tror de, at Gaina-religionen må ha været en udskilt sekt, og sagnet om religionsstifteren må da være opstået ved efterligning av buddhismen. Men der er også stor ulighed mellem begge religioner, og den lar sig vanskelig forklare, dersom den ene skal avledes av den anden.

Ligesom buddhismen er også Gaina-religionen et munkesamfund, som skal være grundlagt av kongssønen Vardhamana. Hans tillægsnavn erobreren minder om Buddhas hædersnavn, „den oplyste“. I begge religionsstifteres historie optræder en del av de samme personer.

Gaina-religionen stemmer i flere punkter mere overens med den sædvanlige brahmanske opfatning. Dens salighedshåb hviler ikke på fornægtelsen av sjælens sande virkelighed eller udødelighed. Nirvana betyder her ikke udslukningen, men er sjælens frigjørelse. Medens buddhismen anser selvpinsler og strænge bodsøvelser for en vildledende og falsk vej, opstiller denne religion det som den rette. Det religiøse selvmord, som i Buddhas lære er strængt forbudt, tar Gaina-troens tilhængere ofte sin tilflugt til.

De er delt i flere sekter. En av dem, som bruger hvide klær, udgjør en mildere retning. En anden retning opstiller strængere regler; de gik nøgne, og de tålte ikke nonne-ordener i sit samfund.

Gaina-religionen havde en gang meget stor udbredelse i Indien. Til Ceylon nådde den frem før Buddhas lære, og store klippetempler minder endnu om den.

Medens Buddhismen gik til grunde i Indien, har denne religion holdt sig til nu. Tallet av dens tilhængere er for tiden $^1/_2$ million. De er akerdyrkere, og nogle av dem er rige kjøbmænd i byerne. Livet mellem dem er nu meget forskjelligt fra de gamle munkes.

Indiens religion i nutiden.

I. Sektdannelsen.

I brydningen med buddhismen holdt Brahma-læren sig oppe; men under dette udvided den sine egne grænser og optog meget nyt i sig, og den undergik i tidens løb en indgribende omdannelse. Oprindelsen til de nye sammensætningsdele må sandsynligvis søges i folkereligionen. I sin nye skikkelse trådte den indiske religion folkets bevidsthed nærmere. I stedet for præstetjenesten og munkelivet er det nu en mangesidet folkereligion, som træder frem for os.

Den religiøse ævne ytrer sig især i en rig sektdannelse. Der er en broget uensartethed. Der er en mængde underavdelinger, og vi møder her de mest forskjellige religiøse udviklingstrin ved siden av hverandre fra rå overtro til en religion, som går op i en ren, filosofisk tænkning, og en fromhed, som næsten nærmer sig til troen på en gud. Ved siden av Brahma samler dyrkelsen sig om to nye guder, Vischnu og Schiva, og de store guder blir nu dannet til udprægede personligheder. Men ligesom kampen mellem de forskjellige sek-

ter altid foregik uden voldsom fordømmelsessyge eller forfølgelse, således blev modsætningen mellem den nye folketro og den gamle præstereligion aldrig tilspidset til fiendskab. Brahmanismen har opretholdt og styrket sig selv ved at opta disse nye retninger. De store brahmanske lærere deltog i tilbedelsen av Vischnu og Schiva, og de bramanske skoler vedligeholdt altid sin åndelige indflydelse. Et udtryk herfor er den indiske treenighedslære. Den ene, højeste gud åbenbarer sig som Brahma i den skabende, som Vischnu i den opholdende og som Schiva i den ødelæggende og fornyende verdensvirksomhed. Denne lære kan dog ikke sammenstilles med den kristne kirkes treenighed. Den er frembragt ved trangen til at sammenbinde og forene de forskjellige religioner, men vandt kun liden indgang og har aldrig havt den betydning, som man ofte har tillagt den. I virkeligheden blev Brahma altid stående i baggrunden, og den vigtigste skilsmisse mellem sekterne er den, at en retning dyrked Vischnu, den anden Schiva som øverste guddom. En sekt, som fremdeles forekommer flere steds, forenede begge guder som jævnlige.

II. Vischnu-dyrkelsen.

Vischnu er i den ældre tid en solgud, som i Veda kun omtales i forbindelse med Indra og tillægges en rent underordnet stilling. Det, som nu virkede til at hæve ham til den højeste guddom, var hans forbindelse med en

anden skikkelse, som han sammensmæltedes med. Der læres, at Vischnu fra den ældste tid av mange gange er kommet legemliggjort til jorden, og man tror, at han på ny skal gjøre det. Når verdens elendighed har nåd sit højdemål, vil han vise sig igjen i skyerne, straffe de onde og frælse de gode. Den højeste av hans legemliggjørelser er Krischna. I ham er guden fuldt åbenbaret. Han udmærker sig ved højere visdom og undermagt. Sagnene skildrer hans underfulde fødsel, hans barndom, og hvorledes han vokste op blandt bønder. De dvæler længe ved hans vellystige liv med hyrdernes døtre og hustruer. I et av de ældste og skjønneste værker, som Indiens religiøse digtning har skabt, er Krischna fremstillet som forkynder av en høi, etisk lære. Han siger sig at være den højeste gud og forløseren, som ene har ret til at kræve menneskenes fromme underkastelse og tilbedelse. Dette digt har øvet den stærkeste indflydelse på hele det indiske åndsliv.

Mange av denne retnings ledere har udtalt tanker, som i flere punkter avviger fra den brahmanske livsopfatning. Nogle lærte menneskesjælens enhed med guddommen, at gud ikke æres ved selvpinende bodsøvelser, men at man omhyggelig skal værne om legemet, som er guds bolig. Av denne lære udledes videre, at menneskene skal følge alle lyster, og nogle, der vilde kræve ret til at spille samme rolle med kvinderne i helligdommen som Krischna med hyrdinderne, voldte så sent som i seksti-årene av forrige århundrede voldsomt røre i Bombay. På den anden side prædiked en brahman med iver om, at Vischnu skal æres ved moralsk renhed.

Noget av det, der havde git buddhismen dens vin-

dende magt, var, at her trådte det højeste frem for sindene i menneskelig skikkelse, så at den taknemlige tilbedelse fik vende sig mod en levende, medfølende personlighed. Den gamle brahmanisme havde kun havt abstrakte, upersonlige guder. Dette savn var Vischnu i sine menneskeliggjorte iklædninger vel skikket til at fylde ud. I ham åbenbarer den velgjørende, velsignende og frælsende gud sig, og som menneskeskikkelse står han ikke tilbage for Buddha i mildhed og sagtmodighed. Denne side av Vischnu-tilbedelsen får især udtryk i en bog fra 1600, som er vidt udbredt. Den frælsevej, som der peges på, er hverken kundskabens eller de usædvanlige hellighedsgjerningers vej, men hengivelsen til guddommen. Den fromhed, som prædikes, består i det varme kjærlighedsforhold mellem gud og hans troende, og for at fremstille den i dens højeste former, lånes der billeder fra den barnlige kjærlighed og den fyrige elskov, manden har for kvinden.

På samme tid, som der således kan bli rum for de mest ophøjede tanker, tilfredsstiller Vischnu-tilbedelsen alle folkets krav til synlige og anskuelige former for gudsdyrkelsen. I alle slags billeder og symboler er guddommen nærværende. Tilbedelsen består i fremsigelsen av korte formler eller et av de 1000 navne, som guddommen bærer. Selv om det sker uden tanke, har det underfuld magt. Gudens navn på læben frælser den døendes sjæl. Ved 6-års alderen kan barnet optas i menigheden. Læreren hænger da rosenkransen på det. Først i 12-års alderen kan en fuldt indlemmes i samfundet.

Der er meget i, hvad vi her har nævnt, som min-

der om kristendommen. Særlig viser sagnet om Krischnas fødsel stor lighed med evangelierne, ligesom læren om den fromme hengivelse til guddommen synes at pege på kristne tanker. Der er religionshistorikere, som har søgt at påvise, at denne lighed skyldes kristelig påvirkning. Om at forklare evangelierne som fremkommet på grundlag av Krischna-sagnet, kan der på grund av tiden ikke bli tale. Vistnok nævnes Krischna i en indskrift, som kan være fra begyndelsen av vor tidsregning, og hans skikkelse er utvilsomt meget gammel; men det er først senere, at den ejendommelige form av hans dyrkelse blev udbredt i Indien.

Det er ikke godtgjort, at de religiøse ligheder har sin grund i påvirkning fra kristendommen. Mange indvendinger kan rejses mod en sådan opfatning, og lighederne vil kunne finde sin forklaring, uden at man antar nogen historisk forbindelse. En troens og kjærlighedens religion må nødvendigvis fremkomme som følge av de mere monoteistiske retninger, der forekommer indenfor Vischnu-dyrkelsens sekter.

III. Schiva-dyrkelsen.

Meget av, hvad der blev sagt om Vischnu-tilbedelsen, kunde også gjøres gjældende for dyrkelsen av Schiva. Men denne mørke guddom står dog på mange måder også i modsætning til den venlige Vischnu. Hans tilbedelse er i den nyere tid mere udbredt; men der

har været tider, da Schiva-dyrkelsen var den fremherskende.

Schiva-tilbedelsen har dybere rod i de gamle, hellige skrifter. Schiva er den gamle skoggud Rudra. Det nye navn betyder „den nådige“; med en mildnende omskrivning søger man at forsone guden. Frygtelig er han fremdeles, ikke elskelig. Han har 3 øjne og bærer slanger om sit legeme og hjerneskaller om halsen. Hans øjes ild opsluger; hans hævn er forfærdelig. Han er den opløsende og tilintetgjørende magt i naturen. Men han er en mangesidet skikkelse. Han er også velsignet. Han fremstiller frugtbarhedens og naturens fornyende kraft. Hans sædvanlige symbol er en stærkt realistisk fremstilling av den mandlige avlingskraft. Sådanne symboler er udbredt i millionvis i Indien, men synes i det hele ikke at være forbundet med urene forestillinger.

Han er også den store mester i forsagelsens og selvpinslernes kunst, og de indiske bodsøvere, som formår at udføre de mest utrolige ting, f. eks. i årevis blir stående urørlige på en søjle, dyrker ham som sit højeste forbilled. Han er rig på lærdom; men han kan også være overgiven i livslyst, farer på jagt over højerne og hengir sig til vin og dans med kvinder. Der er her noget både for den lærde brahman og for det uvidende folk.

Schivas hustru har i sit væsen de samme modsatte egenskaber som guden. Hun ejer den selvfornægtende fromhed og påkaldes som mor og beskytterinde. Men hun æres også som dødens gudinde, der fremstilles i grufuld skikkelse og modtar blodige ofre.

Dyrkelsen av kvindelige guddomme er også opstillet

som religiøs grundtanke, især indenfor Schiva-tilbedelsen. Dyrkelsen av gudinden består i troldkunst og i de vildeste sanselige udskejelser mellem mænd og kvinder.

IV. Blandingssekter.

Efter at araberne var trængt ind i Indien, opstod der sekter, hvori muhammedansk og indisk tro blandedes sammen. En sådan sekt er Kabirpanthis, som fremdeles forekommer i Bengalen. Denne sekts tilhængere følger en Kabir, som sandsynligvis leved i slutningen av 15de årh. Han skal ha været født som muhammedaner, men gik over til Vischnu-dyrkelsen. Han lærte guds enhed, og i dyrkelsen av denne ene gud uden billeder, hvor kasteforskjellen var ophævet, skulde alle kunne mødes.

Hans navn og lære prises meget av sikherne, en anden sekt, som omtrent samtidig blev stiftet i Penjab av Nanak. Også han forkyndte, at gud er en, og at han skal tjenes i et rent liv. Uden ligefrem at omstyrte kasteforskjellen anså han den som uvæsentlig. Sekten har sin egen hellige bog. Hverken himmel eller helvede stilles her frem; målet er at frigjøres fra sjælevandring ved enkeltsjælens udslukning. Munkeliv og askese forkastes. Deres gud fremstilles snart som en upersonlig verdenssjæl, snart som en personlighed. Ingen sekt ærer sine lærere med en så fuldkommen underkastelse som denne. De anses for guddommelige.

Det, som har git denne sekt en større betydning, er ikke dens religiøse lære, men den politiske rolle, den har spillet. De kom i strid med muhammedanerne og førte i mere end 100 år en voldsom kamp med dem. En av deres ledere gav samfundet en fast politisk og militær ordning. I begyndelsen av dette århundrede stifted de et rige i Lahore, som voldte England meget bry, og som først i 1849 blev overvundet. For tiden har Sikh-religionen omtrent 2 millioner tilhængere i Penjab.

Kejserne av Stormugulens rige var blet muhammedanske, men udmærked sig ved stor religiøs vidhjærtethed. En av dem, Akbar, var selv opdragen i Islam, men omgav sig med indiske digtere og vismænd. Også persernes religion øvede stor tiltrækning på ham, og med megen møje skaffede han sig en præst, som underviste ham i denne tro. Kristendommen viste han tillige stor opmærksomhed for; han beundrede Jesu moralske storhed, og portugisiske missjonærer havde en høj stilling ved hans hof. Han stifted selv en uneret religion, som skulde indeholde kjærnen i alle de forskjellige religioner. Den varede dog ikke meget længe efter hans død. Han var grebet av alvorlig moralsk iver, og han fortjener at æres, fordi han med kraft har modarbejdet de to værste samfundsulykker i Indien, barne-ægteskaber og enkebrænding.

V. Gudsdyrkelsens former.

Formerne for gudsdyrkelsen er ligeså talrige som de forskjellige sekter. De gamle guder, Agni, Indra og Varuna, tilbedes fremdeles, især i hjemmene. Dyrkelsen av forfædrene har endnu stor plads. Men de store guder, som den nyere sektreligion har ført frem, er de, som er mest dyrebare for de fromme hjærter. Solen dyrkes også med stor iver, og mange ånder, djævler og vampyrer spiller en vigtig rolle. Av de hellige elve står især Ganges højt. Dyr, især kjør og snegler, trær og livløse ting æres som guddommelige.

Templerne er mange og pragtfulde; bygningsstilen kan ofte være forunderlig broget. Der hobes på hinanden et mylder av tårne, kupler, buegange og gallerier, og de prydes med en mangfoldighed av udskårne æventyrlige dyreskikkelser på en bund av strålende marmor, emalje og guld. Schiva-dyrkelsen skal ha 1008 templer; de helligste er i Benares, men de i syd er mere pragtfulde.

Tempeltjenesten består i at holde rummene rene og klæde, vaske og pryde avgudsbillederne. De gaver, som skjænkes gudebillederne, er blomster, olje, røgelse og mad; præsterne og gudens tjenere får sin del av den. Blodige ofre ydes kun Schiva og hans hustru. I nogle templer er der dansere og sangere, der udøver usædelighed som en religiøs handling.

Gudebilleder omtales ikke i de ældste tider. Nu findes de over alt. De kan være av den mest forskjellige form, fra grove stene til billedstøtter av guld, prydet med kostelige stene. De har ofte uformelige skikkelser, er gjerne mange-hodede og har mange arme.

Den omdannelse, som den brahmanske tro undergik, efter at buddhismen var opstået, har i det hele fået liden virkning på det praktiske religiøse liv. Der lægges fremdeles den samme vægt på overholdelsen av vilkårlige, ydre lovbud og hårde bodsøvelser. Ingen europæer kan måle sig med inderen i ævnen til at faste. Selvpinslerne øgedes lige til selvmord. For at vinde helligelse foretas der lange og pinefulde valfarter til de hellige steder. De store fester, hvor der ved musik, optog, festlege sørges for, at de hellige byer ikke mangler tiltrækning, er højdepunkterne i det religiøse og sociale liv. I sådanne fester, Krischnas karneval i mars måned, hans fødselsdag i august, solfesten i januar, gudindernes lygte-fest i oktober, deltar både Vischnu-dyrkelsens og Schiva-tilbedelsens tilhængere. Under sådanne festdage gir mængden sig over til vild løssluppenhed. Kun de strængeste fordømmer dette av moralske grunde.

VI. Samfundsliv.

Brahmanernes åndelige indflydelse er fremdeles usvækket. Rundt omkring i Indien hører man i nutiden i de forskjelligste landskabsmål et tankesprog, som gir udtryk for de troendes overbevisning om brahmanernes høje stilling.

„Al verden står i guders hånd;
men guden står i bønnens hånd
og bønnen i brahmanens hånd.
Ti er brahmanen mig min gud.“

Der er i de højere stænder rene teister, som kan delta i de forskjellige former av gudsdyrkelse, men som ved, at den ene gud kan dyrkes på mange måder. Folket ligger dybt nede i overtro og uvidenhed. Bonden, arbejderen og håndværkeren kan ikke læse eller skrive. Deres liv er indsnævret av gamle skikke til alle sider og bundet i blind avhængighed under præsterne. De fire oprindelige kaster er blet mangfoldiggjort; der er nu mange hundrede av dem, hvis medlemmer ikke kan gifte sig indbyrdes og ikke engang kan spise sammen.

Dette land, som ejer en så gammel kultur, har aldrig havt nogen samlende nationalitetsfølelse. Samfundsordningen hviler fremdeles på den ældgamle sognestyrelse i små samfund, som bindes sammen ved blodslægtskab eller en fælles gudsdyrkelse.

Fra tiden omkring det 6te årh. e. Kr. opstod den skik, at enken skulde brændes på mandens ligbål. Denne skik støtter sig til et sagn om Schivas hustru; men det er påvist, at der i de gamle hellige skrifter ikke findes noget sådant påbud. Det motiv, som her lå under, var, at manden skulde ha sin hustru i det næste liv. Enkebrændingen blev forbudt ved engelsk lov 1829 og er nu så godt som udryddet.

Kvindens liv i Indien er bestemt ved to træk, som i det hele er ejendommelige for østens kulturfolk, avspærretheden og flergiftet. Medens hun i ældre tider havde stået som mandens lige, er hun nu gåt over til at bli slavinden.

Det gjaldt for religiøs pligt for manden at gifte sig og grunde familje. Det påligger også faren at sørge for, at datteren kan bli gift. Kvinderne er tvunget til

at indgå ægteskab. Hvis det blir barnløst, opfattes det som en stor ulykke, og da søger ofte den indiske hustru at overtale manden til at ta en anden kone. Det er også ellers tilladt at ta medhustruer av lavere kaste, uden at lovene egentlig støtter flerkonegiftet. Ægteskabet opfattes som en forbindelse, der hovedsagelig har til formål at avle børn. Derfor tillader også loven, at hvis der ikke er børn, og manden vil det, kan konen i hans levetid avle børn med broren eller en av hans slægt. Ægteskabsstiftelsen omgav brahmanerne med omstændelige højtidsskikke for at undgå misgifte med kvinder av lavere kaster. Skilsmisse er forbudt i alle omstændigheder.

Blandt de højere stænder var det skik at bortgifte døtrene, når de var 7—8, undertiden allerede 4—5 år gamle. Ved den voksende oplysning er lavalderen gjennemsnitlig hævet til 12—14 år. Enkerne havde aldrig lov til at gifte sig på ny, og da de ofte var små pigebørn, når deres gamle ægtefælle døde, blev de dømt av den gjældende synsmåde til at henslæbe sit liv i bod og foragt.

Inderens hus er vanskelig tilgjængeligt. Især i de højere kaster er det en helligdom, hvor husherren øver uindskrænket myndighed. Husets kvinder fører et avstængt liv og er nærmest henvist til omgangen med børnene. Uden mandens tilladelse må hun ikke forlade huset eller næppe vise sig i de ydre rum, som er bestemt for manden. Det holdes for upassende, at kvinden spiser i mandens nærvær.

Alligevel er kvindernes liv mere sorgløst og rigt på indre tilfredshed, end vi skulde tro. Inderens hus-

truer er et mønster på kyskhed, hengivenhed og selvopofrelse. Hun udmærker sig ved naturlig forstand og god hukommelse, skjønt hun gjennemgående har liden oplysning. Det er kun bajadererne, de kvinder, som er knyttet til templerne og lever i offentlig vellyst, som får højere undervisning og dannelse.

VII. Nyere bevægelser.

Den nuværende tid er en religiøs brydningstid. Medens mængden klynger sig til de gamle guder, er der, siden englænderne vandt Indien, ført ind nye tanker og en ny kultur. Der er en talrig skare av mænd, som ved universiteterne er blet fortrolige med vesterlandsk åndsliv, og medens kaste og ydre forhold binder dem til den indiske tro, foragter de den ofte i sit hjærte og er på veje til at miste al tro.

Kristendommen har trængt ind og vundet nogen udbredelse. Allerede i det 5te årh. spredtes nestorianismen langs Malabarkysten. Siden 1500 har missionærer fra Portugal virket, og katolikernes tal er fremdeles større i Indien end protestanternes. Den protestantiske form av kristendommen har været forkyndt i hele det sidste århundrede. Den har ikke øvet nogen varig virkning, især ikke på de dannede klasser. Det er kun blandt den dravidianske befolkning, at den har havt virkelig fremgang. De kristnes tal i Indien udgjorde i 1871 $1^1/_2$ million; men heri er også europæere medregnet.

Der synes for tiden at være liden grund til håb om Indiens overgang til den kristne tro.

Av de nyere religiøse bevægelser er Brahma Samaj den sekt, som er den betydeligste. Den er stiftet av brahmanen Rammohun Roy, som levede mellem årene 1774 og 1833. Han ivred mod avgudsdyrkelsen og hævded guddommens enhed. Han mente, at dette var en lære, som var forkyndt i Veda tidligere end i bibelen. Han arbejded også mod enkebrændingen. Sektens navn betyder samfundet av dem, som tilbeder den eneste sande gud. Den følgende leder av sekten brød med troen på de gamle skrifters usvigelige autoritet og forkyndte endnu mere avgjort, at gud er en, at han er en ånd, himlens og jordens skaber. Senere blev Keschub-Chunder-Sen (1838—1884) sektens leder, en stor ånd, der udmærkede sig ved langtrækkende tanker og stor veltalenhed. Han satte sig helt ud over kasteordningen og arbejded meget for samfundsreformer, for at skaffe enker ret til at gifte sig, avskaffe barneægteskaber og forbedre kvindens kår. I 1851 sluttedes det første ægteskab mellem to forskjellige kaster.

Dette gjorde mange ængstelige, og han og hans tilhængere måtte skille sig ud fra sekten, der herefter fik navnet Adi-Samaj (det gamle Samaj), medens Keschub blev lederen for det udskilte samfund, Brahma-Samaj. Bibelen er kjendt og læst. De erkjender Jesu storhed og de kristelige grundsætningers sandhed uden helt at opgi indisk overlevering. Keschub søgte at sammensmælte alle religioner i en højere enhed og forkyndte en tro, som har sin kjærne i tilbedelsen av gud som alles kjærlige far og i broderlig kjærlighed til alle mennesker.

Der stræves efter at vinde hellighed ved gudsfrygt og bøn, at tilegne sig guds ånd og komme i sådant samfund med gud, at mennesket kan ha følelsen av at leve og røres i ham, i beskuelse, i brændende iver, i selvfornægtelse.

Han vendte sin opmærksomhed lige så meget mod Europa som mod Indien. På en rejse til England blev han stærkt fejret. Hans lære har kun tilhængere blandt de dannede stænder i byerne; på folket øved den ingen varig virkning.

Av Indiens 190 millioner holder 140 sig til den gamle religion. Vi har nævnt, at der er omtrent 2 millioner tilhængere av Sikh-religionen, $1^1/_2$ million kristne og $^1/_2$ million, som hører til Gaina-troen. Buddhisternes tal i Indien er omtrent $2^1/_2$ million. Muhammedanismen har over 40 millioner tilhængere.

LIBRARY
UNIVERSITY OF TORONTO

Zarathustra.

I. Religionsstifteren.

Oprindelig har beboerne av højlandet Iran æret de samme naturguder, som inderne i den ældste tid dyrked. I tidens løb blev den gamle ariske tro selvstændig udviklet hos perserne. En avgjørende indflydelse har landets og folkets særpræg utvilsomt øvet. Der måtte her arbejde og omhyggelig dyrkning til, for at akeren skulde bære frugt. Mod vilddyr og røverske nabofolk måtte der føres en stadig kamp. Det stålsatte folket og skabte sans for ret og lov. Der blev her ingen plads for den matte grublesyge og verdensfiendske askese, som Indiens rige natur fristed til.

Ændret og fastere udformet blev den persiske tro ved Zarathustra. Der kan ikke være tvil om, at religionsstifteren virkelig har været til; men det er umuligt at fastsætte hverken tid eller sted for hans liv. Nogle har ment, at han har levet i det 13de århundrede før Kr., medens andre sætter hans tid til omtrent 800 f. Kr. De mange fortællinger om ham indeholder

intet træk, der historisk står uomstødelig fast. Men det er påfaldende, hvor lidet sagndannelsen har udsmykket hans person. Ved hans fødsel glæded de gode ånder sig, og den onde ånd forudså allerede sit nederlag. Han gjorde derfor et mordforsøg på ham; men Zarathustras sandhedsord slog det tilbage. Da forsøger han fristende ord: „Hvormed vil du slå mine skabninger? Med hvilket våben vil du tilintetgjøre dem?“ Zarathustra svarer: „De ord, som Ahura har talt, er mit bedste våben. Ved dette hellige ord vil jeg tilintetgjøre dine skabninger.“ — „Dræb ikke mine skabninger, rene Zarathustra, du, som har livet fra en mor. Forband heller tilbederne av Ahuras gode lov og grib herskerens lykke.“ Men Zarathustra svarer: „Jeg avsiger ikke Ahuras gode lære, selv om ben, sjæl og liv gik fra hinanden.“ Da forlod djævlen ham og flygted til helvede.

Han modtog sin åbenbaring fra guddommen. I lovsangene prises han som den første forkynder av det sanddru ord. Han er forbilled for den gode skabning, den første, som tænkte, talte og gjorde godt. Der tillægges ham også overmenneskelige egenskaber. Som den jordiske skabnings hoved stilles han ved guddommens side, og i de senere sagn ophobes meget underfuldt om ham. Men i de hellige skrifter er dog hans billed i det store og hele profeten, den av gud oplyste lærer og religionsstifter.

Zarathustra skal først ha trådt frem for folket ved en offerfest i det østlige Iran. „Jeg vil forkynde eder den alvises vise sprog, den levendes lovsange og tilbedelsen av den gode ånd, de herlige sandheder, hvis op-

gang lar sig skue ved flammerne.“ Fra først av vandt hans nye lære ingen tilslutning, og han var udsat for forfølgelse. Men snart vandt han kongen for sig, og dermed var den nye tro sikret.

Ved hjælp av de ældste dele i persernes hellige skrift kan vi på en måde danne os en forestilling om, hvilke spørsmål det var, som især sysselsatte hans søgende ånd. „Dette vil jeg spørge dig om. Sig mig det ret, Ahura. Hvem er sandhedens far og første ophavsmand? Hvem har skabt solen og stjernernes bane? Hvem lar månen vokse og svinde? Hvem holder jorden og skyerne over den? Hvem har skabt vandet og trærne? Hvem er det, som er i vindene og stormen, siden de går så hurtig? Hvem har skabt lysene, som frembringer godt, og mørket? Hvem har dannet jorden med dens høje goder? Hvem er den sanddrue? Hvem er løgneren? Hvorledes skal jeg, I guder, kunne komme til eders bolig? Sig mig ret den tro, som er den bedste. Lad mig oplyse de mange væsener, som skuer solen, og lede dem på den rette vej, som fører hen til ham, som i himlen hører den sande frommes lovsange.“

Zarathustra har søgt tilknytning for sin lære i den gamle tro. Dens naturguder lod han bli stående, men gjorde dem til bærere av nye og højere grundsætninger. Der findes i hans lære dybe, enkle tanker av storslagen etisk idealitet.

II. Guder.

Den højeste gud er Ahura Mazda, „den vise herre“. Han er højt ophøjet over alle, den almægtige

herre, som har skabt den uendelige verden, og som styrer og vedligeholder verdensløbet. Han er giveren av alle gode gaver, og fra ham udspringer al godhed og fromhed. Hans fuldkomne vilje er den moralske lov over de troende. Han ser ind i menneskenes hjærter, han lønner den gode og straffer den onde. Hans væsen opfattes meget åndelig, og selv som billedlige betegnelser undgaar man forestillinger, som kan føre tanken hen på en menneskelig skikkelse. Forkyndelsen av denne gud som den højeste, ja næsten som den eneste, er det nye og særegne ved Zarathustras lære. Intet andet av de såkaldte hedenske folk har nåd så nær til troen på en gud. Hans tjenere følte sig helt avhængige av ham; han stod for dem som fylden av det guddommelige væsen, og man søger efter de skjønneste navne for ham. Enhver tilhænger av denne lære udtaler sin tro i disse ord: „Jeg bekjender mig en dyrker av Mazda, en disipel av Zarathustra, en modstander av falske guder, undergit herrens love.“

Dog var naturdyrkelsen heller ikke helt overvundet. Bag den højeste gud står nogle andre hovedguder, som vistnok er hans skabninger, men som tillige har del i hans virksomhed. De var 6 i tallet og udgjorde sammen med den højeste gud de hellige syv udødelige. Syvtallet var en gammel ramme; men der blev sat nye billeder ind i den. De seks underordnede guder var ingen selvstændige skikkelser, men kun udtryk for egenskaber og kræfter ved guddommen selv.

Under navnet „de tilbedelsesværdige“ dyrkedes desuden en flerhed av mindre ånder. Mange av dem har været gamle naturguder, hvis skikkelse er blet omdannet,

og som er tillagt åndelige egenskaber. Blandt dem var Mithra meget yndet. Han var den gamle lysgud og den mest strålende av de himmelske ånder. Også sammenhængen mellem lyset og sandheden blev anskueliggjort i Mithras skikkelse. Han var rettens gud. I den senere lære fik han en mellemstilling mellem himlens usynlige rige og den legemlige, menneskelige verden. Han blev de dødes dommer. Man tillagde ham herredømmet over alle ting og påkaldte hans hjælp i al slags nød. Over Vestasien udbredte Mithra-dyrkelsen sig til Europa og vandt større indgang end nogen anden av den tids guder. Fra enden av det 2det til henimod det 4de aarhundrede e. Kr. var Mithradyrkelsen overmåde udbredt i det romerske rige. Han opfattedes som en kjæmpende og sejrende solgud, og man la sine egne tanker og anelser ind i de gamle symboler, som var knyttet til hans navn. Forestillinger fra de forskjelligste fremmede guddomme blev smæltet sammen med ham. Av Mithra vænted hans tilbedere alt. Han blev livets og dødens gud, og til hans dyrkelse støtted håbet om opstandelse sig. Man kom således nærmere til troen på den eneste gud end nogensinde før i det romerske rige, og det kunde en tid se ud, som om denne gud skulde tilfredsstille verdens religiøse trang. Ofringerne til ham fik rensende og sonende betydning. Man tilbad ham ikke i store templer, men i små, ofte underjordiske kapeller. Hans tilbedere dannede et hemmeligt selskab; for at optas i det måtte en gjennemgå mange prøver og en indvielse.

Ildtilbedelsen var fra gammel tid midtpunktet i gudsdyrkelsen. Den hellige ild blev påkaldt som værn mod mørkets ånder. Alligevel blev ilden ikke her gjort til

nogen virkelig personlig guddom som den indiske Agni. Det samme gjælder om jorden, skjønt man også viste den ærefrygt, og man holdt det for synd at gjøre den uren. Også sol, måne og stjerner dyrkedes. Vandene æredes højt og blev sat i forbindelse med den store frugtbarhedens gudinde, Ardvisura Anahita. Senere blev mange fremmede forestillinger knyttet til hendes skikkelse, og hun blev næsten til en semitisk gudinde. De vigtigste persiske byer havde store templer for denne gudinde, og hendes tilbedelse strakte sig over hele Forasien.

En anden slags guddomme, som også var av arisk oprindelse, var de hellige ting, som brugtes ved gudsdyrkelsen og ofringerne. Den berusende drik, Soma, som inderne holdt for hellig, havde hos perserne navnet Haoma. Dette navn betegner ikke alene selve offerdrikken, men også dens gud. Han skjænked menneskene alle goder, lykke, velsignelse, liv og helse, kraft og visdom. Desuden tilbades de hellige grene av tamarind og andre torneløse planter, som præsten under ofringen havde i haanden, vievandet og det hellige sprog.

Alle levende væsener har sin skytsånd, som øver indflydelse over menneskenes liv, våger over barnets vækst og gir helten hans kraft. Oprindelig var de de dødes sjæle, og vi gjenfinder her den samme forestilling, som forekommer i al åndetro, at sjælen lever efter døden som selvstændige ånder, der følger sine efterkommere på jorden. I Zarathustras lære får de en anden og mere ophøjet skikkelse. De blir guds redskaber, engle, som våger over verdensordenen og avvender de onde ånders skadelige indflydelse.

III. Kampen mellem lysets og mørkets rige.

Mod den højeste gud står den onde ånd, Angra Mainyu eller Ahriman, skaberen av alt det, som er urent. Der er fra først av to skarpt skilte riger. Lysets, sandhedens og renhedens verden på den ene side. På den anden side mørkets, løgnens og urenhedens rige. Disse riger stod mod hinanden, uden at der foregik nogen sammenblanding eller var nogen kamp. Men Ahura forudså, at der måtte komme en kamp, og som skanse mod det urene rige skabte han den legemlige verden midt imellem dem begge, himmel, jord, vand, trær, kvæg og mennesker.

I de gamle sagn indeholdes nærmere skildring av menneskets tilblivelse. Det første menneske, Yima, var lysgudens søn. Der var oprindelig en gylden tidsalder for jorden; den varte i 1000 år. Da var der hverken hede eller kulde, hverken sygdom, alderdom eller død, ikke sult eller tørst, ikke had og strid. Men saa kom sygdom og død og strid ind i verden. Da drog det første menneske, med en udvalgt skare av de bedste, sig tilbage til en have, hvor det paradisiske liv fremdeles vedvarer. Hvor dette paradis er, siges ikke. Det er hævet over det øvrige jordliv, men er dog et jordisk lyksalighedens sted.

Men på denne måde blir det ikke forklaret, hvorfor den gyldne tid blev avbrudt. Dette hul udfyldes i den senere lære. Det onde er kommet ind i verden ved det første menneskes skyld. Men da det nu blev uforklarligt, hvorledes Yima efter dette kunde bli i paradiset, undergik sagnet om ham en omdannelse. Yima blev

gjort til en konge eller helt fra den ældste fortid, da det onde allerede var kommet ind i verden. Om menneskets skabelse dannedes der nye sagn. Den første mand og kvinde leved fra først av fromt og i en lykkelig tilstand. Men de blev forført av den onde ånd og kom ind under dennes herredømme. Nu har mørkets onde ånder ødelagt guds gode skabning. Den gode og den onde gud deler således magten over jorden, og skilsmissen mellem dem drager sig gjennem hele den legemlige og åndelige skabning. Oppe i de højeste egne er guds uindskrænkede herredømme. Nede i de dybeste avgrunde er hans mægtige modstanders rige, midt imellem begge ligger den verden, som er kampens skueplads. Lyset og livet, den frugtbare jord, det forfriskende vand, de glinsende metaller, planterne, det rene sindelag, det sanddrue ord, den gode gjerning hører alt sammen til guds rige. Den onde ånd tilhører mørket, sygdommen, døden; han råder over tørke og kulde, over ødemarkerne, al urenhed, ondskaben og løgnen. Også i dyreverdenen er den samme deling. Alt, som lever i hul og huler, alle skadedyr, mus og rotter, alle krybende dyr tilhører den onde, medens gud ejer alle nyttige dyr, husdyrene, kvæget og især hunden, som vogter jord og hus.

Kamptilstanden varer dog ikke evig. Gud havde netop skabt den legemlige verden for ved den at overvinde det onde. I en senere fortolkning til de hellige skrifter spør således gud sjælene i forudtilværelsen, om de heller end evig frygtende at stå på vagt mod de fiendtlige angreb vil gå ind i jordiske legemer, og i umiddelbar berøring med de onde ånder overvinde dem for altid og til løn få en evig sejerstryghed, og de væl-

ger det sidste. Et andet sted i det samme skrift heder det, at gud efter de første menneskers fald trøster de himmelske ånder med det løfte: „Jeg vil skabe ham for verden, som skal udtale beskyttelsen“, og henviser hermed til Zarathustra.

I denne kamp står hvert menneske på jorden, og kampens udfald kommer for den enkelte sjæl tilsyne straks efter døden. Tre dage dvæler sjælen indenfor denne verdens grænser. Når det gryr efter den tredje nat, kommer sjælen til en bro, som vogtes av dommeren og av sandhedens og retfærdighedens engle. Enhver må da avlægge regnskab for sit liv. Menneskets gode og onde gjerninger vejes mod hinanden, og dersom de gode gjerninger er tyngst, slipper sjælen over og når ind i himlen. Men de onde styrter i helvede, hvor pine og hån venter dem.

Himlens glæde eller helvedes smærter varer dog ikke evig. En gang skal mørkets rige tilintetgjøres. Ved verdens ende løses på ny den onde slange, som har været bundet hidtil. Jorden fyldes op med hunger og pest. Da fremstår frelseren Soshyan, søn av Zarathustra og en jomfrumor. Med ham indtræder legemernes opstandelse, og så kommer den store forsamling, hvor menneskene skilles i onde og gode, og derefter dommen. Pinselen varer i tre dage, og derefter opbrændes alt. Men denne brand, som kun er kvalfuld for de onde, er en renselsesild, hvorav alt dog fremstår forklaret. Nu forretter frelseren en stor ofring og laver av den slagtede okse en udødelighedsdrik, som gjør alle unge. Til sidst kommer den store åndekamp. Alle onde ånder til-

intetgjøres. Selv helvede renses. Jorden fornyes, og så begynder Ahuras sejersrige, som aldrig tar ende.

IV. Bibel og gudsdyrkelse.

Persernes hellige bog er Avesta, den er skrevet på det gamle Zend-sprog. Det er en samling skrifter eller brudstykker av en rigere literatur. I sin oprindelige skikkelse har Avesta været meget omfangsrig; den skal ha udgjort vel 200,000 linjer. Ved Alexander den stores erobring gik den tabt. Av levningerne dannedes senere den nuværende Avesta, der fik sin endelige skikkelse under Schapur II (309—380). Den er omtrent av størrelse som en almindelig bønnebog og består av 3 dele.

De fleste av de fremmede religioners hellige bøger bærer et stærkt præg av at være håndbøger til brug ved gudsdyrkelsen. Offersprog, bønner og besværgelser optar også i Avesta megen plads; der er talrige gjentagelser og avændringer i dem. Ved siden derav findes der en række av nøjagtige renselsesforskrifter. Højest i værdi står de dele av Avesta, som indeholder lovsange til guddommene og sagnene om jordens og menneskets skabelse og om Zarathustras fristelse og guds åbenbarelse for profeten.

Gudsdyrkelsens formål er at styrke den troende i kampen mod de onde ånder og værne ham mod deres indflydelse. Hvorledes tilbedelsen i den ældre tid var

ordnet, er til dels usikkert. Herodot siger, at perserne var uden templer. Deres hellige bog nævner heller ingen, men kjender kun altre. Derimod omtales på mindesmærker og i skrifter fra senere tid flere navnkundige templer. De nuværende perseres gudstjeneste er meget enkel. Billeder har aldrig været brugt.

En mængde gudstjenstlige forskrifter og renselsesskikke lå over livet og indsnævred det. Der ofredes til de enkelte guder for at få velsignelse og gaver. Også blodige ofre forekommer i den ældre tid. Renselsesforskrifterne bærer vidnesbyrd om, at tanken om ydre urenhed og etisk skyld flyder over i hinanden. Uren blev man især ved lig, ved mundens ånde, avskaarne negle og hår. Renselsesmidlerne var ofringer, vaskninger og fremsigelsen av hellige ord. Desuden var der også for mange tilfælder foreskrevet bodsøvelser og straffe, hvoriblandt piskning.

Præsterne havde en høj stilling, men det er ikke muligt at avgjøre med sikkerhed, om de udgjorde en særskilt stand. Præsten bar et slør for ansigtet, for at hans ånde ikke skulde gjøre offergaverne urene, og bar i hånden de hellige grene. Præsternes vigtigste pligter var at sørge for vedligeholdelsen av den hellige ild, udføre ofringerne, fremsige de hellige ord, læse og undervise i de hellige skrifter. Det store offer vendtes til alle guder og havde ingen særegne formål, men skulde i det hele jage de onde ånder bort. Derved bekjendte man troen og sikred verdens vel. De gaver, som ofredes, var mad, som præsten selv åd av og gav de troende av. Højdepunktet var frembringelsen av saften Haoma.

Ildtilbedelsen, som var midtpunktet i al gudsdyr-

kelse, tillå ikke bare præsterne, men hver husfar. Ilden var et billed på lys og ære, renhed og klarhed, guds fuldkomne symbol. Den indvies ved religiøse skikke og bønner og får derved en særegen kraft. Der samles ild fra forskjellige steder i vaser, og især gjør man sig umage for at få ild ved lynild. Over en av disse ilde holdes en sølvrist med håndtag. På risten lægges små stykker sandeltræ, som tændes ved heden, uden at risten må røre ved ilden. Først når dette er gjentat ni gange, er den ild, som da fremkommer, renset. På samme måde gås der frem med ilden i de andre vaser. Til sidst samles de rensede ilde i en stor vase, der stilles på en ophøjet søjle.

Denne indvielse har en dyb billedlig betydning. „Når denne ild på vasen foran mig, skjønt den er ren i sig selv, skjønt den er den ædleste av guds skabninger, og skjønt den er det bedste symbol på guddommen, må undergå sådan renselse for at bli værdig til at indta den ophøjede plads, hvor meget mere nødvendigt og vigtigt er det så ikke for mig, en stakkars dødelig, som er udsat for at øve synd og brøde, og som kommer i berøring med hundred legemlige og sjælelige onder, at undergå renhedens og fromhedens omdannelse, at la mine tanker, ord og gjerninger så at sige gå gjennem en rist av renhed og fromhed for derved at adskille mine gode tanker, gode ord og gode gjerninger fra onde tanker, onde ord og onde gjerninger, så at jeg, når min tid kommer, kan bli istand til at vinde en ophøjet plads i den næste verden.“ På denne måde blir den hellige ild, der ligesom for 2000 år siden endnu brænder dag og nat, en stadig påminding om fromhed, renhed og

ydmyghed. Når perseren går forbi den hellige ild, gir præsten ham lidt av asken, og han har den på sin pande og tænker: „Støv til støv! Så er det også for mig. La mig derfor søge som ilden at sprede renhedens og de gode gjerningers skin om mig før min død.“

Bønnen er ikke bundet til templet, men forrettes også under åben himmel. Naturens storhed minder om gud og fylder sindet med tilbedelse. Hver morgen og aften knæler perserne med ansigtet vendt mod den gryende eller synkende sol. Bønnen begynder gjerne med et løfte om at gjøre gode gjerninger og indeholder derefter syndsbekjendelse. „O alvidende herre! Jeg angrer alle mine synder. Jeg angrer alle onde tanker, som jeg har næret i mit sind, alle onde ord, som jeg kan ha talt, alle onde gjerninger, som jeg kan ha gjort. Jeg angrer alle de fejl, som jeg kan ha øvet, hvad enten det gjælder tanker, ord eller gjerninger, hvad enten de vedrører mit legeme eller min sjæl.“

Der er ikke mange højtider, og hos de nulevende persere fejres de alle inden familjen. Flere av festerne er kanske ældre end Zarathustra. I slutningen av august holdes nytårsfest, der højtideligholdes omtrent på samme måde som hos europæerne ved besøg og gaver. Om våren er der et slags fastelavnsfest. Senere på året holdes en fest til minde om de døde sjæle. Desuden høitideligholdes Zarathustras fødselsdag. Der holdes en fest indviet englene og en særegen fest for den engel, som vogter paradisets porte. Den vigtigste højtidsdag i persernes liv er, når han i 15-års alderen iføres „den gode og velsignede vejs klædning“. Det er en hvid lærredsskjorte, der ombindes med den hellige snor. Præsten

slynger den 3 gange om den unges liv, idet han siger: „Der er kun en gud, og ingen kan lignes ved ham. — Zarathustra er den sande profet og sendt av gud. — Gjør det gode, og sky det onde.“

Da jorden og ilden er hellig, turde man hverken nedgrave eller brænde de døde. Ligene udsættes derfor til at opædes av rovfugle. Hertil brugtes først naturlige høje; senere byggedes der særegne ligtårne, „taushedens tårne“. Adgangen er nægtet dem, som ikke bekjender sig til Zarathustras lære. Tårnene er omgit av en ringmur. Der er gjerne tre gulve over hverandre, som skråner ned til en åbning i midten. Den ene højde er for mænd, den anden for kvinder, den tredje for børn. Liget bæres hid iført hvid kjortel. Der sættes mad for et par dage ved den døde; ti så længe dvæler sjælen, før den svinger sig op mod de himmelske boliger. Flokke av ådselgribbe er stadig på vagt. Når ligene er opædt, kastes benene gjennem åbningen i midten av tårnet ned i underjordiske rum.

V. Persisk moral.

Moralen hvilte helt på religiøs grund. Fra troen på Ahura udspringer alle pligter. I pagt med ham og alle gode guder arbejder den troende for at fremme den gode skabning. Hele livet er en kamp mod det onde. De største synder er mord, at dræbe nyttige dyr, ægteskabsbrud og unaturlig vellyst, bedrag og løgn. Deri-

mod var samliv mellem ugifte ikke netop forbudt, når man tog følgerne.

Til disse bud føjed præstestanden en hel del smålige bestemmelser for de enkelte tilfælder. For de forskjellige selvforskyldte eller uforskyldte besmittelser var der påbudt renselser og ofre. Dog blev ikke livet her således som hos inderne opfyldt av pinlige skikke og bodsøvelser, og der var ingen plads for selvpinsler eller naturstridig forsagelse. Arbejdet sættes her i stedet for ørkesløs grubling, og religionen viser mennesket dets pligter i et virksomt liv. Akerdyrkning og omsorg for de rene dyr og planter opfattedes som kraftige våben mod urenhedens rige. Flere avsnit i den hellige skrift indeholder love for legemets helse. Overtrædelsen av sådanne love vilde være at støtte det onde og urene. Religionen indskjærper, at vandet, jorden og luften skal holdes ren. Der påbydes mådehold i alt; men faste er ikke foreskrevet i noget tilfælde. De gamle skrifter forbyder heller ikke brug av vin, men kræver mådehold.

Den persiske moral indskjærper samfølelse og broderskab. Mod fattige øves der stor velgjørenhed. Den hellige skrift påbyder, at alle arbejdere skal ha 8 timers daglig søvn og hvile. Børnenes opdragelse er en religiøs pligt. Familjelivet står højt i renhed; de hellige skrifter priser ægteskabet højt. Lavalderen for giftermål er 15 år. Skjønt lydighed mod manden opstilles som en hustrus første pligt, har kvinderne en hædret og tryg stilling.

I det hele har denne moral stærke lyssider. Den lægger vægten ikke bare på ydre gjerning, men indre sindelag. Den udvider det menneskelige synsområde og

følelsesliv, idet den gir den troende i menighedens skjød en bevidsthed om at stå i pagt med guddommen selv. Den skaber en frisk og fuldt menneskelig tilværelse og har vist sin magt i livet til at styrke sanddruhed og mandighed og fremme enhver gavnlig virksomhed. Den pålægger ingen unyttige krav eller stiller ingen umulige opgaver.

VI. Religionens historie.

Troen på Ahura var den nationale religion i det gamle persiske rige, og der har været tider i historien, da tilbedelsen av Ahura trued med at omstyrte alle andre guders templer. Dersom slaget ved Maraton og Salamis havde fåt et andet udfald, vilde sandsynligvis denne religion blit hele den civiliserede verdens tro. Efterat Aleksander den store havde underlagt sig Persien og under det syriske herredømme kom religiøse forfaldstider. Skjønt de parthiske konger gjenopretted Zarathustras lære, kom den dog først under Sassaniderne i det tredje årh. e. Kr. ret til magt. Den blev nu gjort til det persiske riges statsreligion. Præsteskabet blev en fast ordnet stand og øved stærk indflydelse i staten.

Den politiske modsætning til det romerske rige medførte tillige en religiøs kamp. Under Schapur II, som leved samtidig med Konstatin, begyndte forfølgel-

serne mod de kristne. Disse forfølgelser varede i 300 år, om der end imellem var rolige tider.

År 642 styrtede araberne Sassanidernes trone, og fra den tid er det persiske rige blet en del av den muhammedanske verden. Araberne rejste straks en vældig kamp mod ildtilbedelsen. De gamle templer blev moskeer, og Zarathustras børn måtte gå over til Islam og bytte Avesta med Koranen. Men i avsidesliggende egne blev flere mer eller mindre uavhængige fyrster den gamle religion tro. De få tiloversblevne ildtilbedere opnådde aldrig tryghed eller lige ret med muhammedanerne og blev ofte forfulgte. Nu udgjør deres tal i Persien ikke over 5000. Under forfølgelserne udvandrede en del persere og fandt et nyt hjem på Indiens vestkyst. Deres tal her er nu 85,000, og derav bor 50,000 i Bombay. De har holdt sig som et ejendommeligt folk og har med troskab bevaret fædrenes tro.

Den almindelige næringsvej blandt dem er handel og kunstflid; der er få bønder og ingen soldater av dem. De er ofte velstående, og alle er nyttige og virksomme borgere. Der findes næppe et europæisk handelshus i Bombay, uden at en perser har del i forretningen. De er agtede og øver her stor indflydelse. De holder sammen som en mand og udmærker sig ved sin villighed til at bringe ofre for det almene vel. De kan med rette rose sig av, at der blandt dem ikke findes en tigger eller løsagtig kvinde.

De sætter kundskab og dannelse højt. Piger og gutter får samme undervisning, og deres skoler anses i Bombay for de bedste. Av børn over 15 år, som ikke kjendte bogstaverne, havde perserne her de færreste.

Der findes i Bombay også en højere dannelsesanstalt, hvor flere hundrede av de indfødte får europæisk undervisning. Der er tillige en skole for læger tilligemed et udmærket sygehus og en anatomisk samling.

I sæder og skikke lever fremdeles meget av det gamle. De er tålsomme mod andre trosbekjendere og omgås frit med dem. Kristne missionærers arbejde for at omvende dem synes frugtesløst. Deres religiøse lære er meget enkel. Troen på en eneste gud og hans profet Zarathustra, overholdelse av de moralske bud, sjælens udødelighed og troen på løn eller straf hinsides udgjør kjærnen i deres tro. I den nyere literatur gjør en frisindet og fordomsløs retning sig mærkbart gjældende.

Nogen verdenshistorisk opgave har Zarathustras religion næppe mere. Men menighederne på vestkysten av Indien bærer dog friskt liv, og der mærkes ingen forbud på en nær undergang.

Kinas religioner.

I. Den gamle rigsreligion.

Den kinesiske civilisations oprindelse taber sig i fjærne tiders mørke. Det tidspunkt, historisk forskning kan nå tilbage til, er omtrent år 2000 f. Kr. Men idet kineserne træder frem i historiens lys, har de allerede en færdig samfundsordning og en fæstnet tro.

Den gamle rigsreligion var en renset og højere udviklet form av den åndetro, som plejer at forekomme blandt naturfolkene. De tilbad en øverste gud, Shang-Ti, den øverste herre. Der var ikke dannet nogen klar forestilling om ham som en virkelig personlighed, og hans dyrkelse trådte mere tilbage for Thian, himmelen, der var noget fuldstændig upersonligt. Tanken dvæler mest ved verdens almindelige orden og ved skjæbnen, som udtryk for guddommelige magter. Himlen og guddommen åbenbarer sig ikke på nogen særegen måde, har ikke had eller kjærlighed til den enkelte sjæl, men udtaler sin vilje gjennem naturens sædvanlige gang. Taust, uavbrudt fuldbyrder guddommen sit værk. Går alt vel, da er det et tegn på himlens tilfredshed; men alle usæd-

vanlige tildragelser, jordskjælv, pest, tørke, storm, oversvømmelse, sol- eller måneformørkelse viste, at himlen var vred, og da måtte menneskene, og navnlig fyrsterne gjøre bod. For denne opfatning hænger naturen, samfundsordenen og den moralske verdensorden så nær sammen, at de i virkeligheden blir et.

Side om side med himlen æredes ånderne. De er allestedsnærværende og usynlige, men har ingen udpræget personlighed. I dem dyrked man sine forfædre, og her fandt troen på udødeligheden sit eneste udtryk. Spørsmålet om den enkeltes liv efter døden har mindre betydning end den indflydelse, som forfædrene øver over hans liv. De døde var skytsånder for husene, menigheden, byen eller for særegne næringsveje og virksomheder. Da der senere dannedes højere religiøse forestillinger, bortfaldt dog ikke dyrkelsen av forfædrene, men udtydes som en taknemlig mindefest. Troen på, at der er nogen straf eller løn efter døden, forekommer ikke.

Der var ingen særegen præstestand, skjønt gudsdyrkelsen var nøjagtig ordnet og stod under statens tilsyn, og religiøse skikke slynged sig ind overalt i samfundets og den enkeltes liv. Kejseren og husfædrene udførte selv al præstelig gjerning. Ofringerne var udtryk for taknemlighed eller frygt; de foregik i almindelighed under åben himmel ved et alter av jord. De fleste av templerne var indviet til forfædrenes ånder.

For at bli sikker på himlens vilje, plejed man forud for enhver vigtig handling at rådspørge oraklerne. Varsler og tegn fik man av revnerne i en stegt skilpaddeskal, av røllikplantens stilk og blade og av drømme. Sandsigerne og drømmetyderne var statsembedsmænd.

II. Kong-tse.

I det 6te århundrede f. Kr. blev den gamle rigsreligion ændret og videre udformet av Kong-tse. Kong-fu-ste, hvorav Konfucius er avledet, er den sædvanlige, men en urigtig form av navnet. Han levde mellem årene 551 og 478. Tidlig misted han sin far og vokste op i fattige kår. Som voksen fik han først en stilling som skriver og kornforvalter hos en adelig familje. I 30-års alderen trådte han frem som folkelærer. Under overvejelsen av livets moralske opgaver havde han fordybet sig i granskningen av fortiden. Han sammenligned den med den dybt sunkne tilstand, samtiden var i. Han vilde ikke forkynde nogen ny lære, men støtted sig altid til den gamle tid og dens forbilleder. „Min lære er den, som vore forfædre har lært og overgit os. Jeg har intet føjet til og intet tat bort. Jeg lærer den i dens oprindelige renhed. Den er uomskiftelig, og himlen selv er dens ophav. Jeg strør kun som landmanden den modtagne sæd i jorden.“

Hans lære vakte opmærksomhed, og mange slutted sig til ham. En tid indehavde han høje stillinger og blev til sidst minister. Men hans sædelige strænghed blev brysom, og i 14 år levde han derefter banlyst og rejste om i flere stater. Nogle steder var han æret, andre steder blev han forfulgt. Mod slutningen av sit liv blev han igjen kaldt tilbage og havde nu den tilfredsstillelse at nyde almen godkjendelse og en strålende navnkundighed. Den sytti-årige mand deltog dog ikke mere i det politiske liv, men ofred sig helt for studier. Han fyldtes ofte av mørke tanker; dødstanken rummed for ham intet trøstende fremtidshåb.

Hans billed fremstiller den ideale vismand. Ny grund har han ikke ryddet; hans hovedarbejde var samlingen og omarbejdelsen av de gamle skrifter. Han deltog selv med iver i alle ofringer og stod på den gamle tros grund. Mod al mystik nærte han en levende uvilje og avviste alle spørsmål om det, der ligger udenfor sansernes verden, som unyttige. Da man engang spurte ham, om han trodde, der var noget liv efter døden, svarte han: „Jeg kjender endnu ikke livet. Hvorledes skulde jeg kjende døden?“ På samme undvigende måde udtaler han sig om de personlige guder. „Ær guderne med fromt sind; men hold eder fjærnt fra dem.“ Det, som for ham stod som det vigtigste av alt, var, at menneskene lærte at opfylde sine pligter her på jorden. Hans etiske ideal er den vise mand, der er fuld av ærbødighed, som er ærlig, ydmyg, venlig og oprigtig og altid gjennemfører den sande menneskekjærlighed. Hans virksomhed var i det hele mere av politisk og moralsk end av religiøs art.

Han ser i den menneskelige fornuft en ytringsform av det guddommelige, og han tror, at der i menneskene er en oprindelig drift til det gode. Derfor „er dydens lov ikke mennesket fjærn.“ „Sandheden er ligeså vel menneskets som naturens lov.“ Noget dyberegående syn på det onde kan vi her ikke vænte. Det onde opfattes som en ufuldkommenhed, som kun kommer derav, at man ikke ved at holde den rette midtvej mellem fornuft og naturdrift. Det gode ligger altid i midten. Det består i ligevægten mellem de forskjellige kræfter og drifter. Sindsro under alle livets omskiftelser og tilfreds-

hed med den tilfaldne lod er det rette mærke på den fuldkomne mand.

I familjelivet og i statens faste samfundsorden træder især fornuften frem. At indordne sig under samfundslovene er derfor et av de store moralske krav. Den enkelte personlighed ejer ingen ret til at leve sit eget liv. Tanken derom er for kineseren en fremmed forestilling. Familjelivet har her fået større værdi end hos noget andet folk. Ægteskab er en pligt; ti den ugifte avbryder samfundskjæden og krænker den sønlige følelse mod forældrene, som derved mister en lang ihukommelse av efterslægten. I staten har verdensfornuften fået sin fuldkomne virkeliggjørelse. Al fromhed og moral går derfor helt op i statsborgerlige dyder.

Kong-tses disipler synes ikke at ha dannet nogen særegen skole eller et ordnet samfund. For det meste stod de midt oppe i det praktiske liv. Men den indflydelse, som Kong-tse har udøvet på kinesisk tænkemåde og åndsliv har været meget dyb og varig. Hans lære er blet stående omgjærdet av sandhedens og alderens ærværdighed. Et senere kejserhus vilde indføre nye ting og søgte derfor at udrydde hans skrifter. Men der kom et stærkt tilbageslag, og med tilbagevendelsen til hans lære indvarsledes også en religiøs dyrkelse av hans person. Han blev nu tilbedt som den fuldkomne vismand", „kejseren uden trone", og der er nu talrige templer, hvor der ofres til ham, og hvor hans navn påkaldes.

Denne religions hellige bøger er de fem King. Den første av dem er Yi-king, forandringernes

bog, som nærmest må betegnes som en dunkel troldbog. Grundlaget for den består av otte linje-billeder.

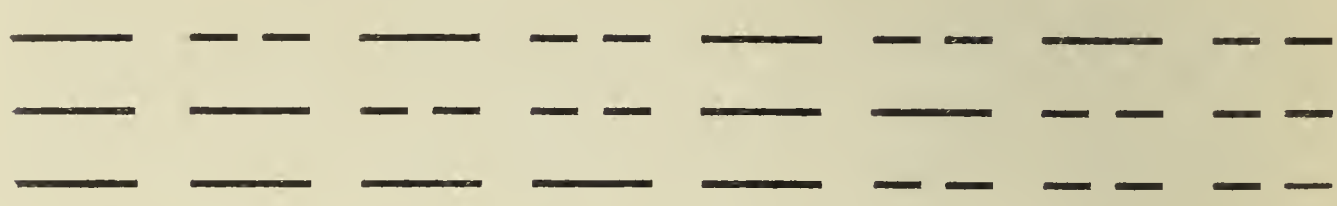

Disse billeder skal skrive sig fra rigets grundlægger, Fu-hsi (omtrent 3000 f. Kr.) En hest steg op av den gule elv. På dens ryg var en tegning av mørke og lyse cirkler. Av denne tegning danned kejseren disse billeder. Ved sammensætning av dem fremkom 64 tegnbilleder, som blev indtat i den hellige bog. Teksten består av udtydninger av disse tegn. Desuden indeholder den en del længere avhandlinger fra en senere tid. Bogen blev brugt som grundlag for forudsigelser. Tegnbilledernes forandringer sættes nemlig i forbindelse med naturens og den menneskelige skjæbnes omskiftelser.

Det andet skrift i rækken, Shu-King, er et stort historisk værk. Det er en ældre årbog, som er omarbejdet med det formål for øje at tjene til politisk og moralsk undervisning. Det tredje værk bærer navnet Shih-king, sangenes bog. Det er en samling av folkesange, som skildrer landets skikke og livet i hjemmene og festerne ved kejserhoffet. Desuden indeholder bogen en hel del offersange og lovsange til fædrene. Der kan iblandt forekomme lyriske sange, som endog vilde kunne nydes av nutidens smag. Det næste skrift i samlingen, Li-Ki, gir en fremstilling av samfundslivet, familjelivet og de religiøse pligter, gamle skikke og reglerne for god opførsel. Chunthsien er den sidste bog i rækken og er den eneste av dem, som er skrevet av

Kong-tse. Den indeholder kun tørre årbøger om hans fødeprovins.

Til de fem hellige bøger slutter sig de fire klassiske skrifter, som er forfattet av hans disipler, men indeholder mere om ham end de første. Lun-yu er hovedkilden til studiet av hans lære. Det er en samling av mesterens udsagn og samtaler mellem ham og hans første disipler. De to næste skrifter, Chung-yung, undervisningen om ligevægten, og Tahio, den store lære, gir det bedste udtryk for Kong-tses åndsretning. Det sidste av de fire skrifter er en samling samtaler av Meng-tse, den største av hans efterfølgere.

Denne lærde moralist levde mellem årene 371 og 288 f. Kr. Mod nye retninger, som søgte at bryde ind, har han sejerrig hævdet Kong-tses lære og hævet ham til ny ære. „Siden menneskene blev født og til idag har Kong-tses lige ikke været, og ingen dødelig har nåd hans visdom“, sa han. Hos ham trådte det religiøse endnu mere tilbage for den rent forstandsmæssige morallære.

Ved en række senere tænkere og vismænd fik læren sin videnskabelige avslutning. Den blev statsreligion og behersker nu fuldstændig den kinesiske verdensopfatning. Den egner sig også udmærket til at være statens religion, da den har en lidet udpræget religiøs karakter. Den forkynder statens hellige ligevægt på en måde, som må være særdeles velkommen for de styrende. Kejseren er „himlens søn“ og fører styret i himlens navn med ubegrænset magtfuldkommenhed. Hans bud har guddommelig myndighed. Den, som nærmer sig ham, må tre gange røre jorden med panden. Også for den tomme

trone falder folket ned; for en kejserlig håndskrivelse falder alle på knæ. Alligevel er ikke Kina despotisk styret. Kejseren må underordne sin egen tanke og vilje under den højere magt, som åbenbarer sig i de gamle love og skikke. Kun så længe han er i overensstemmelse med disse evige love, er han virkelig himlens søn.

Dette forklarer, at Kina fra de ældste tider har havt en fri presse, der er udtryk for den offentlige mening. I samme formåls tjeneste virker også historieskrivningen; dens opgave er at prøve og dømme alle statshandlinger efter den overleverede moral.

III. Taoismen.

Taoismen er et forsøg på at indsætte den religiøse følelse i dens ret overfor Kong-tses tørre, prosaiske morallære. Den bestod fra ældre tider, men vandt først form ved Lao-tse. Han levde omtrent samtidig med Kong-tse, og de skal ha truffet sammen og udtalt sine tanker for hinanden. Hans liv er lidet kjendt. Han arbejded ikke for at vinde indflydelse på sin tid eller skabe disipler, men søgte at bli skjult. Ved slutningen av sit liv drog han til rigets vestlige grænse. Den styrende embedsmand bad ham om at nedskrive sine tanker i en bog. Da han havde fuldendt sit skrift, Taoteking, gik han over grænsen, og ingen ved, hvor han døde.

Taoteking er en av de bøger, som hører til de mindst forståelige i hele verden. Selv kinesiske fortol-

kere tilstår, at de ikke rigtig magter den. Den indeholder 81 korte avsnit, der handler om vejen (Tao) og dyden (Te). Tao betyder vejen, verdensordenen, tilværelsens inderste grundkraft og meget andet. Det gir udtryk for de tanker, hvorover Lao-tse bygger sin ophøjede mystik. Han udtaler sig om dette begreb på følgende måde: „Der gives et væsen, ufatteligt, fuldkomment, fremstået før himmel og jord. Så stille. Så overjordisk. Det alene blir og omskiftes ikke. Man tør opfatte det som verdens mor. Jeg kjender ikke dets navn. Betegner jeg det, kalder jeg det Tao."

Hans etik overrasker ved sin renhed og ophøjethed. Han vender opmærksomheden bort fra det udadvendte liv og søger at drage sindet mod det indre liv i beskuelighed og ro. Han vil ikke kalde ud til eneboerlivet, men opstiller som mål at være i verden uden at indlade sig for dybt med den. Al ydre virksomhed har han liden tro på, og han tillægger arbejdet for materiel fremgang liden værdi. Hans politiske ideal er fred og stilstand. De styrende skal ikke vække urolige ønsker eller fremkalde unyttig, verdslig virksomhed. Al krig fordømmer han.

Hans indflydelse har altid været ringe.. Hos åndsdannede og blandt de højere stænder har hans lære ikke vundet nogen indgang. Der er fremdeles mange, som ærer ham og er taoismens tilhængere; men det, som nu kaldes med dette navn, har i virkeligheden lidet tilfælles med hans lære. Taoismen er blet omdannet til en folkereligion, hvor forvirret overtro er kommet i stedet for mesterens mystik og høje moral. Dens tilhængere danner et ordnet samfund, som har „en himmelsk mester"

til arveligt overhoved. I deres templer dyrkes mange guder. En hel del av præsterne er sværmere og gjøglere. De gir sig meget av med at søge udødelighed ved livseleksirer og planter. Alle dannede kinesere har kun foragt for denne sekt.

I det første århundrede efter Kristus kom buddhismen til Kina og blev efterhånden en virkelig national kinesisk religion. Den kaldes her Fo. Den har siden været en av de tre statsreligioner, og skjønt Kong-tses lære er den mest ansete, som kejseren hylder, har buddhismen dog flere tilhængere. Senere er også muhammedanismen og kristendommen kommet til; men ingen av disse har synderlig mange tilhængere.

Muhammed.

I. Arabien før Muhammed.

Den historiske tid begynder for Arabien først med Muhammed. Dets fattigdom på historie før den tid har sin grund i landets natur. Fra ældgammel tid strejfed her de omflyttende stammer omkring. Ørkenens beduiner levde i endeløse indbyrdes kampe og var næsten uden forbindelse med udenverdenen. Kun enkelte steder på kysten fandtes mere fast bosiddende folk. I sydvest var Yemen et gammelt kultursæde. I nord mod Syrien og Mesopotamien var der nogle arabiske kongeriger, hvor der fandtes en fastere statsordning. De stod det historiske liv på den store verdensskueplads nærmere; på grund av kampene mellem Konstantinopel og Persien kunde de ofte for en tid hæve sig til politisk selvstændighed.

I Sydarabien foregik der tidlig en livlig handelsvirksomhed. I det 1ste årh. e. Kr. var der her et stærkt rige, som ofte lå i kamp med ætioperne. Disse kampe blev tildels også religionskrige; vandt de arabiske fyrster, kunde der opstå kristenforfølgelser. Når de fremmede

sejrede, søgte de at indføre kristendommen i Arabien. Således trængte kong Abraha i 570 endog ind i Mekka og vilde ødelægge byens gamle helligdom, da et udbrud av pest tvang ham til at vende hjem. I hans hær var en elefant; dette år kaldes derfor siden elefantens år.

Stammerne i midten av halvøen var uavhængige. Den gamle helligdom Kaaba gav byen Mekka en særegen rang. Kaabas alder er ukjendt; omkring tiden for Kristi fødsel har det vistnok allerede været til. Den største helligdom i templet var den sorte sten, som var indmuret i det østlige hjørne. Stenen er halvrund og omtrent av størrelse som en bog i stort oktav. Den har rødsort farve, er isprængt med små krystaller, og i den er indfældt en del mindre stene. Den er øjensynlig av vulkansk oprindelse. Templet selv er en firkantet, meget liden bygning, der ikke brugtes som forsamlingshus. I templet havde stammerne opstillet sine forskjellige guder, og fra alle kanter valfarted araberne did for at kysse stenen og gå 7 gange rundt huset. Hele egnen omkring var hellig. I pilegrimstiden hvilte kampene, og der var almindelig landefred. Den arabiske overlevering sætter denne helligdom i forbindelse med sagnene om Abraham, Ismael og Hagar; men det tør være, at det først er Muhammed, som har skabt denne tro, for at hans lære derved skulde fremtræde som en ældgammel, ægte arabisk tro.

Grunddraget i den arabiske folkekarakter var en stolt æresfølelse og frihedstrang. Fuldkommen sorgløshed for fremtiden præged deres liv. I samfundslivet var stammeforbundet den ordnende magt. Stammen ydet

den enkelte værn; øvedes der et mord, tog stammefællerne blodhævn. Hævnlyst og rovlyst gjorde livet utrygt.

Araberne udmærked sig ved en nøktern og klar ånd med åbent blik for det virkelige, men utilgjængelig for det dunkle og abstrakte. De var avgjort jordisk sindet og ligegyldige for det religiøse. De dyrked mange grovt formede gudebilleder, som bragtes gaver og blev rådspurt om fremtiden. Dersom guden skuffed den tilbedendes forvæntninger, slængte han gudebilledet bort eller pryglte det. Arabernes religiøse forestillinger var i det hele usammenhængende og deres gudsdyrkelse uordnet. Vi finder her træ- og sten-dyrkelse, tilbedelse av de døde og stjernetilbedelse side om side.

Hanniferne var en religiøs retning, som på en måde må opfattes som forløber for Muhammed. De havde vendt sig mod troen på den ene gud eller søgte i det mindste efter en mere tilfredsstillende tro end avgudsdyrkelsen. De mange berørelser med jøderne og de kristne fremkaldte en sådan søgning. Men de har dog liden betydning for muhammedanismen, da profeten hverken har fåt stødet til sin gjerning fra dem eller vandt synderlig tilslutning hos dem.

Araberne i de nordlige riger var for det meste kristne. I syd søgte kristendommen også at trænge ind, men havde her kun enkelte steder fast fod. De arabiske kristne levde udenfor den kirkehistoriske strøm og tilhørte gjerne mørke sekter eller var asketiske eneboere. Den jødiske befolkning var rig og mægtig, var optat i den arabiske stamme-ordning, og deres jødedom havde i det hele fåt en stærk arabisk farve.

II. Kilder til Muhammeds historie.

Når forskningen vender sig mod muhammedanismens religionshistorie, møder den straks fast grund. Ingen anden religionsstifter er mindre omgit av sagn og tildigtning, og hvor der i beretningerne forekommer sagndannelse, vil det i det store og hele ikke være vanskeligt at udskille, hvad der er historisk virkelighed.

Den vigtigste kilde til Muhammeds historie er Koranen. I den er religionsstifterens egne ord nedskrevet, medens han selv levde, og muhammedanismen har således den store fordel, at ægtheden av dens hellige skrift er hævet over enhver undersøgelse.

Ved siden av Koranen har vi i overleveringen og samtidige beretninger værdifulde kilder. Da den hellige bog som et lejlighedsskrift viste sig utilstrækkelig som grundlag for menigheden, udfyldtes den ved udtalelser fra Muhammed og udsagn av profetens venner og disipler. Den ældste samling av overleveringer blev istandbragt omtrent 100 år efter Muhammeds død.

I de par første århundreder efter profetens død forfattedes der flere biografier, som nu er gåt tabt, men omtales i senere værker. Derimod findes der endnu i mer eller mindre fuldstændig og oprindelig skikkelse 4 livsskildringer. Den ældste af disse skriver sig fra en forfatter, som døde omtrent 140 år efter Muhammed, og hvis troværdighed er godt bevidnet. Hans skrifter er udnyttet av de fleste senere biografer. Værket selv findes nu ikke mere; men det er i stor udstrækning og i uforandret form optat av en forfatter, der er omtrent 50 år senere, hvis bog endnu forekommer i avskrifter.

Omtrent samtidig med denne er en anden, meget lærd biografi, som gjengir en mængde overleveringer med angivelse av deres kilder. Den yngste av de pålidelige beretninger er skrevet 300 år efter Muhammed.

III. Muhammeds liv, før han fremstod som profet.

Muhammed er født år 570 e. Kr. i Mekka, hvor hans fødested endnu vises. Navnet, som betyder „den prisede“, var sjældent, men ikke ukjendt blandt araberne. Hans far havde kun været gift i kort tid, da han døde på en karavanefærd før sit første barns fødsel. Han efterlod sig et lidet hus, 5 kameler, en flok gjeter og en slavepige. Det vil efter den tids forhold ikke netop sige fattigdom, men dog små kår.

Han vokste op i nærheden av Mekka og blev i de første år opdraget hos en amme av en beduinerstamme. Da han var fire år gammel, ramtes han av en nervesygdom, som utvilsomt har øvet sin indflydelse på hans senere udvikling. Året efter bragte ammen ham tilbage til hans mor, Amina. Da barnet var 6 år, rejste hun med ham til Medina for at besøge farens slægt. På tilbagerejsen blev Amina syg og døde. Det forældreløse barn blev nu optat i bedstefarens hus. Han var en av Mekkas højt ærede høvdinger. Men allerede to år efter døde han, og det blev nu onkelen Abu Talib, som tog omsorg for Muhammed. Tolv år gammel fik han være

med ham på en handelsfærd til Syrien. På denne rejse var der meget for ham at se og lære. De rejste gjennem jødiske egne og kom i berøring med den syriske kristendom. Han fik se de store byer med tilstrømning fra mange folk, templer, synagoger og kirker, præster, religiøse optog og gudstjenester.

Efter hjemkomsten tilbragte han en tid av sin ungdom som gjæter i dalene og højderne omkring Mekka. Dette liv i ensomhed og under stærke naturindtryk har gjort sit til at udvikle hans tænksomme, indadvendte sind. Hans ungdomsliv var rent; han slap at drages med i de vilde adspredelser, som var sædvanlige blandt de unge i Mekka.

Av onkelen blev han sat ind i handelen, og da han var 25 år, overtog han en vigtig tjeneste hos en rig enke, Kadija, og udførte for hende en handelsrejse. Efter hjemkomsten fatted enken kjærlighed for ham; hun lod en søster tale til Muhammed, og snart blev de gift, skjønt det var mod hendes fars vilje. Kadija var den gang 40 år gammel. Hun havde været gift to gange og var barnløs. Deres ægteskab blev et lykkeligt samliv. De havde 2 sønner og 4 døtre; men begge sønnerne døde som små børn. Muhammed havde nu vundet en uavhængig stilling. Hans hustru vedblev at ha omsorgen for handelsforretningerne og lod sin mand uforstyrret føre sit eget liv. Den følgende tid i hans liv er fuld av indre uro og søgning.

Hans kjendskab til den kristne lære var meget ufuldstændigt. De bibelske skrifter fandtes den gang ikke oversat på arabisk, og kun ved mundtlig fortælling kom brudstykker av deres indhold til hans kundskab.

Den evangeliske historie har han kun kjendt i en skikkelse, der var meget isprængt med træk fra apokryferne. Jesu fødselshistorie stod i forgrunden. Korsfæstelsen og læren om forsoningen var ham aldeles ukjendt. Om treenighedslæren havde han en forestilling, der bragte ham til at tænke sig en guddommelig familje, hvor gud er faderen, Jesus sønnen og jomfru Maria moren. Han havde stærk uvilje mod denne lære og ivrer i Koranen meget mod tanken på Jesus som guds søn. „Sig ikke, at der er tre guder. Gud er kun en gud. Det være langt fra ham, at han skulde ha en søn!“ Den skikkelse, hvori kristendommen trådte ham i møde, var heller ikke skikket til at gi ham noget synderlig vindende indtryk. Østens kirke var på denne tid i dybt forfald. Her rasede striden om indviklede og uforståelige spørsmål ved guddommens natur. Kristendommen var opblandet med rester av jødisk tro og hedensk tænkning.

Muhammed arbejded for at vinde klarhed over de religiøse grundtanker. Ved synet av de mange forskjellige religionsformer var han begyndt at tænke over, om ikke der gaves en enkel, fælles sandhed, som kunde samle alle om sig og bringe den religiøse strid og forvirring til at ophøre. Han mente, at man måtte kunne komme tilbage til den sande tro ved at udrydde avgudsdyrkelsen og udrense alle de falske tilsætninger, som jøder og kristne havde indført. Med stigende klarhed samler hans tanker sig om troen på en barmhjærtig og retfærdig gud og en kommende regnskabsdag. Han følte i sit sind, at han her havde fundet de mægtige grundsandheder, som kunde tilfredsstille den religiøse

trang og bringe fromhed og lykke til at råde blandt menneskene.

Men når han var den eneste, som så og følte den store sandhed, måtte han kjende sig drevet til at stå frem og forkynde den for sit folk. Før han kunde tro trygt på, at der var git ham et guddommeligt kald, gjennemgik han vældige kampe. Ofte søgte han nu ensomheden, og han opholdt sig dagevis i en hule blandt fjældene nord for Mekka. Stedet svared til hans følelser. Mod øst og syd stængte høje fjælde for synet; til andre sider mødte øjet svarte og grå fjældmarker og hvide sandsletter, hvor der ikke fandtes nogen grøn flæk. Her fyldtes hans sjæl av tungsindige tanker om menneskeslægtens tilstand og gjennembævedes av den nød og rædsel, som flyr til sin skaber for at finde fred.

Her modtog han den første åbenbaring. En lysende skikkelse viser sig for ham. En engel. Det er tegnet. Hans bønner er hørt. „Læs," lyder det i hans øren, „i herrens navn, som har skabt alle ting. Som skabte mennesket av størknet blod. Læs; ti din herre er rig på godhed. Han, som har lært menneskene at bruge pen, som lærer mennesket, hvad han ikke ved. Sandelig, mennesket blir trodsigt, fordi han ser sig i en overflod av rigdom."

Det var de første linjer av Koranen, som var blet åbenbaret for ham. Alligevel tør han ikke tro og hæftig ophidset kom han til sin hustru. Han trodde på onde ånder, og nu var han ræd for, at synet var en djævelens indgivelse. „Du ved, Kadija, at jeg altid har talt imod spåmænd og imod alle dem, som siger sig at ha omgang med ånder. Men nu er jeg selv blet

en av disse mennesker". Hun trøster ham og gir ham vished for, at gud har kaldet ham til at bli hans profet.

Dog var kampen ikke endt. Stundom gribes han atter av dyb nedtrykthed. Hans sjæl er fuld av usikkerhed og tvil, og det synes ham, som om gud har forladt ham. Ofte farer han fremdeles hvileløs og ensom om i fjældørkenen, og der var tider, da han syntes, at nøden ikke var til at holde ud. Han ønsked sig død, og han var lige ved at styrte sig ud for fjældet; men det var, som om en usynlig hånd holdt ham tilbage. Senere får han på ny høre himmelske ord, åbenbaringerne gjentar sig oftere og oftere, og tilsidst kom overbevisningen om hans guddommelige kald til gjennembrud i ham.

Åbenbarelserne plejed at komme uventet over ham, og han faldt til jorden som en drukken eller overvældet av søvn. Hans pande var våd av sved. Selv skal han ha udtalt sig om disse tilstande på følgende måde: „Inspirationen falder over mig på to måder. Under tiden kommer Gabriel og meddeler mig åbenbaringen, som en mand taler med en anden. Til andre tider griber det mig som en ringende klokke og gjennembæver mig i mit inderste hjærte og ligesom sønderriver mig."

Der kan ikke være tvil om, at der må ha ligget noget virkeligt til grund. Når man i Muhammed vil se en bedrager, blir hans skikkelse og hele hans storslagne virksomhed fuldstændig uforklarlig. Der er meget, som kaster skygge over hans billed; men ærligheden av hans overbevisning er der ingen tvil om. Nogen tilfredsstillende løsning kommmer man heller ikke til, om man

vil forklare hans åbenbarelser som rent sygelige tilstande. Den nervesygdom, han led av, og som ytred sig i krampeanfald og syner, har vistnok været det legemlige grundlag, der gjorde ham modtagelig for særegne henrykkelser. Hvad en herunder ser, er ingen ydre virkelighed, men ejer alligevel fuld psykologisk sandhed. Alt kan indtil de mindste enkeltheder stå som virkelige oplevelser, kun at det er rent indre tilstande, fordi de er fremkaldt ved en sjælelig påvirkning av det følsomme nerveliv. Indholdet av sådanne syner avhænger av forestillingslivets og følelsernes indhold i det hele, og hvor der foreligger stærke religiøse anlæg, vil selvfølgelig retningen bestemmes herav. Disse særegne, udpræget religiøse ævner, som var git ham, er derfor den inderste årsag til hans virksomhed.

Han var en profet; sit kald havde han ikke selv tat, men følte, at det var lagt på ham av gud. Denne tro veg aldrig fra ham. I de senere år førte begivenhederne ham dybere ind i verdslige gjøremål, og han har i sin herskerstilling sikkerlig ikke altid holdt sig ren. Han har flere gange overskredet ærlighedens og sandhedens grænser; men hykler blev han dog aldrig, og det var sandhed, når han altid følte sig som guds udsending.

IV. Første virksomhed.

Der var mange, som med iver hang fast ved den tilvante avgudsdyrkelse, og Muhammeds nye lære mødte

derfor straks modstand og forfølgelse. Derimod var der ingen fast ordnet præstestand, som kunde skjærpe modstanden. De første, som han ved sin forkyndelse vandt for sig, hørte alle til hans nærmeste, og fremgangen er i denne tid meget liden. Efter fire års virksomhed udgjorde de troendes tal ikke mere end 40, og en hel del av dem var slaver. Men forfølgelsen styrked samfølelsen mellem de troende. Mange slaver og omvendte av de lavere stænder blev grebet, og de vantro søgte ved pinsler at tvinge dem til at avsværge profetens lære. Muhammed tilråded heller at ty til forstillelse end at la sig pine; ti gud ser kun på hjærtet, siger han. Selv var han nogenlunde tryg, da hans onkel Abu Talib værned ham, skjønt han ikke selv var gåt over til troen. Nogle av de hårdest forfulgte flygted efter profetens råd til Abyssinien.

Den tro, han lærte, var meget enkel. Grundtanken i den var en klar og avgjort fornægtelse av avgudsdyrkelsen og en stærk forkyndelse av den eneste sande gud, de dødes opstandelse og en evig gjengjældelse over gode og onde. Uløselig sammen hermed hænger troen på Muhammed som guds sande profet. Han støtter sig her til de åbenbarelser, som han gjennem engelen Gabriel modtog fra gud. Selv kunde han ikke læse eller skrive, og han har altid sat sin ære i at være „den ulærde profet“. Skrivekunsten var dog på denne tid almindelig kjendt i Arabien, og de åbenbarelser, han stykke for stykke fremsa, blev i almindelighed nedskrevet av hans disipler. På denne måde fremkom i årenes løb de ord, som senere blev samlet og nu udgjør muhammedanernes hellige bog.

De avsnit, som skriver sig fra denne første tid, er

i almindelighed korte brudstykker, som er gjennemtrængt av en brændende overbevisning. Profetens sjæl er fyldt av gud. I storslagne billeder, eder, lidenskabelige udbrud mod modstanderne ytrer hans begejstring sig. Men snart blev stilen roligere, og der mærkes, at inspirationens vilde kraft avtar. De lidenskabelige udbrud træder mere tilbage, og der kom længere taler, som fyldes med udmalinger av himlen og helvede, opstandelsen og dommedagen.

Han kræver den fuldstændigste underkastelse under guds vilje, og de krav, han stiller til de troendes liv, er, at de fremfor alt skal sky avgudsdyrkelsen, drukkenskab og usædelighed. De skal vise mildhed, ærlighed og sanddruhed. Bøn og almisse er blandt de vigtigste religiøse pligter. Læren havde allerede fåt en fæstnet form. Den får navnet Islam; det betyder sjælens overgivelse til gud. Dens tilhængere kaldes musulmænd, de, som overgir sig til gud.

I året 616 kom modstanden mod profeten til åbent udbrud. Den herskende stamme lyste ban over hele den slægt, Muhammed tilhørte. Bannet ramte alle av slægten, som ikke havde løssagt sig fra profeten, selv om de ikke var gåt over til troen. Alt samkvem med Muhammeds tilhængere blev forbudt; deres handelsvirksomhed blev fuldstændig avbrudt, og de måtte drage sig tilbage til en avsidesliggende bydel. De havde vanskelig for at tilvejebringe mad, og den lille flok led ofte hård nød; men ingen av dem faldt dog fra troen. Denne tilstand varte i omtrent 3 år. Det var kun ved de store fester og handelstævner, da bannet løstes for nogle dage. at profeten havde lejlighed til at forkynde sin lære for

større skarer og søge at vinde nye tilhængere. En av de mægtigste mænd i Mekka, Omar, som først havde været en av de bitreste fiender, og som havde forfulgt de troende hårdere end mange, var blet vundet for den nye lære, og der var også forekommet andre betydningsfulde omvendelser. Bannet blev atter ophævet; men forfølgelsen vedblev, og menighedens tilvækst var fremdeles meget ringe. Et hårdt tab led Muhammed ved denne tid, da både Kadija og onkelen Abu Talib døde. Disse to havde været hans bedste støtte. En rejse han foretog til en nærliggende by for at søge at vinde tilhængere blandt andre stammer, havde det udfald, at profeten med forfølgelse blev drevet ud av byen.

Men hverken det eller anden modgang kunde kue menighedens mod. Sådanne oplevelser førte profeten tilbage til guds førelses gåder; gud leder menneskene, som han vil.

Og der åbned sig også snart nye udveje. Muhammed havde prædiket for pilegrimme fra Medina. Nogle av dem var gåt over til troen og arbejded hjemme for hans sag. Indbyggerne i Medina var forberedt for den nye lære ved påvirkninger fra jøder og kristne, og da de længe havde været splittet ved indre strid, var der mindre fordom mod det fremmede. Muhammeds lære fik derfor her rask fremgang, og profeten sendte en av sine tilhængere til dem som deres lærer. Under en følgende pilegrimsfærd kom han tilbage og bragte profeten bud om den vundne fremgang. Om natten holdtes et hemmeligt møde mellem profeten og hans tilhængere blandt pilegrimmerne fra Medina. De forpligted sig højtidelig til at forsvare ham, og han gav sin menighed

påbud om at udvandre til Medina. Derefter flygted han selv. Men da det blev kjendt i Mekka, at han således havde knyttet forbindelse med en fremmed stamme, vakte det voldsom forbitrelse. Nogle av hans fiender satte efter ham for at dræbe ham; men det lyktes ham at skjule sig for dem. I Medina blev han modtat med stor glæde, og hans indtog i byen ligned en sejersfærd. Alle vilde modta ham som sin gjæst. Profeten avgjorde valget på den måde, at han lod sin kamel selv gå, hvor den vilde, og tog ind der, hvor den stansed. Den mark, som kamelen først bejted på, indkjøbte han til tomt for moske og bolig.

Med dette var der grundlagt en virkelig menighed. Flugten til Medina, år 622 e. Kr. er derfor blet udgangspunkt for den muhammedanske verdens tidsregning.

V. I Medina.

Profeten gav nu sin menighed de første religiøse institutioner. Det var ham om at gjøre, at Islam fik en særegen helligdag. Hertil valgte han fredagen, fordi det var på denne dag, at han drog ind i Medina. Muhammedanerne føler sig ikke forpligtet til at overholde helligdagen så strængt som jøderne eller de kristne. Der er et sted i Koranen, som i almindelighed antas at indeholde en tilladelse til at gjenopta arbejdet efter endt

gudstjeneste. Men de mere strængt-troende regner det for synd.

Hver fredag holdtes der præken av Muhammed. Den første moske i Medina var en liden og enkel bygning. I begyndelsen stod profeten lænet til et palmetræ under prækenen. Da de troendes tal senere vokste, brugte han en prækestol, som stod ved den sydlige væg, og hvortil der førte tre trin op fra gulvet. Den opfattedes som et særlig helligt sted; ved den foregik edsavlæggelse. Ved gudstjenesten plejed profeten at bære en kappe av stribet stof kastet over skuldrene.

Der blev fastsat 5 daglige bedetimer. Først om morgenen ved solopgang, dernæst når solen er på det højeste og så om eftermiddagen mellem kl. 4 og 5. Den fjerde bøn holdes lige efter solens nedgang og sidste bøn, når en går til hvile. Før hver bøn foretas vaskning av ansigt, mund, hænder og fødder. Oprindelig havde Muhammed fastsat, at de troende under bønnen skulde vende sig mod Jerusalem. Da det viste sig, at han ingen tilslutning vandt blandt jøderne, påbød han, at ansigtet under bønnen skulde være vendt mod Mekka. På de bestemte bedetimer kaldte en av profetens tjenere folket til bøn. „Stor er herren. Stor er herren. Jeg vidner, at Muhammed er guds profet. Kom til bøn, kom til lykke. Gud er stor. Gud er stor. Der er ingen gud uden herren.“ Således lyder det fra udropere den dag i dag fra tusen tårne. Bønnen er den vigtigste del av Islams gudsdyrkelse; at forsømme den er jævngodt med frafald fra troen.

Omskjærelsen, som araberne havde havt fra gammel tid, blev fremdeles i brug. Der indførtes en fastemåned;

men det er kun om dagen, at der fastes. Fra solnedgang til solrending er det tilladt at spise. Fastetiden avsluttes ved en fest, fastebrydningen. Tidlig om morgenen bragte alle gaver for de fattige. Derefter gik de med profeten til et bedested udenfor byen på vejen til Mekka. De vanlige bønner blev fremsagt, og profeten talte til folket. Derefter vendte de tilbage, og Muhammed uddelte så i moskeen gaverne til de fattige.

Idet Mekka blev det hellige sted, og muhammedanerne vedblev at vise den sorte sten i Kaaba tilbedelse, har Muhammed knyttet sin religion til den nationale helligdom og tillige fundet et middel til at vedligeholde sammenhold mellem araberne. Det er de troendes pligt at foreta pilegrimsfærd til Mekka. I de første år efter flugten var det ugjørligt på grund av fiendskabet. I stedet derfor blev der på bedestedet på vejen til Mekka holdt en gudstjeneste, hvorunder der blev lagt to fedede killinger for profeten, som ofred en av dem for folket og en for sig selv og sin familje.

De avsnit av Koranen, som hører til denne tid, viser os udviklingsgangen i Muhammeds religiøse opfatning. Den overvejende del av indholdet er fremdeles bevisgrunde mod avgudsdyrkelsen og gjendrivelse av de indvendinger, som de vantro fremførte mod ham, vidnesbyrd om guds enhed, hans almagt og alvidenhed og forsyn, levende billeder av dommen, himlen og helvede. Ved siden herav indblandes ofte jødiske sagn og gammeltestamentlige fortællinger. Der henvises til de jødiske skrifter som vidnesbyrd om Koranens sandhed, og de fem Mosebøger omtales stadig som guds åbenbaring. Efterat det havde vist sig, at jøderne i det store og

hele forkasted hans lære, forandres tonen. Modsætningen mellem Islam og jødedommen kommer klarere frem, og der kommer ind i Koranen talrige ytringer om jødernes vantro og ulydighed mod gud.

Medens jødedommen har git Muhammeds lære dens farve, er der ikke en eneste ceremoni eller trossætning, som er dannet under kristelig indflydelse. Kristendommen nævnes næppe i de 10 første år av hans virksomhed. Han opfatter Jesus som et menneske, der har været en av guds udsendinge. Han hævder snart Koranens overhøjhed over det gamle og det nye testamente. Skjønt også det er guds ord, er dog Koranen den sidste og mest fuldkomne åbenbaring. De foregående åbenbarelser var blet misforstået og misbrugt, og menneskene var blet kløvet i tusen sekter, som havde hver sin mening og med had fordømte alle andre. Av al denne strid og vildfarelse vilde Muhammed løse menneskeslægten ved den store, almindelige tro på den eneste sande gud.

Da hans lære var fuldstændig avsluttet og havde trængt mere igjennem, tier han helst om jødernes og de kristnes hellige skrifter. Medens han tidligere lærte, at der var frælse i enhver religion for dem, som var retskafne og holdt sig ren for avgudsdyrkelse, blir muhammedanismen efter hånden mere og mere utålsom mod anderledestroende.

Den opdragende virksomhed, profeten udøved i Medina, var av den højeste betydning for hele hans værk. Menigheden blev helt gjennemtrængt av hans ånd og indøvedes i den blinde lydighed under profetens ord, som senere førte til så mangen sejer. Indenfor menig-

heden ophørte alle stridigheder mellem forskjellige stammer. Ingen ny eller gammel blodhævn skulde mere splitte de troendes enhed. Med de av Medinas indbyggere, som ikke var gåt over til troen, slutted profeten et forsvarsforbund. Jøder og hedninger sikredes tryghed, men forpligted sig til at hjælpe profeten i hans krige og ikke på nogen måde understøtte hans fiender. Alligevel havde han megen modstand at kjæmpe med i Medina, og mange av dem var upålidelige forbundsfæller.

Så længe Mekka var i hans fienders hænder, kunde de troende ikke foreta den hellige pilegrimsfærd. Efter flugten havde hævntanken stadig stået levende for profeten; men det var i de første år umuligt for ham at søge den iværksat. Så snart han havde vundet tilstrækkelig indflydelse i Medina, åbner han kampen. Bagom hævntanken dæmred allerede en større plan. Vandt han først herredømme over den by, som var folkets nationale og religiøse midtpunkt, vilde dermed magten over hele Arabien snart være sikret. Fra først av kaldte han sin menighed til kamp kun for at avbøde den skade, som de led ved fiendtlige overfald. Snart gik han videre og præked krig mod de vantro som en hellig pligt. Der foretoges først overfald på karavaner fra Mekka; men de mislyktes ofte. Efter et sådant forsøg rykked henimod 1000 mand fra Mekka ud mod profetens skare, der kun udgjorde 300 mand. Det kom til kamp, og Muhammed vandt her en stor sejer. Dette slag var i og for sig kun et ubetydeligt slagteri, men blev dog i sine følger et av verdenshistoriens avgjørende slag.

I Medina ytred sig snart jødernes uvilje mod profetens voksende magt. En av de jødiske stammer blev

efter et blodigt sammenstød overvundet, og det var kun så vidt, at deres liv blev sparet. Med tab av al sin ejendom måtte de for altid forlade Medina. Også over de omboende stammer udstrækkes krigen, og mange blev tvunget til at gå over til troen på profeten. De fangne blev ofte grusomt dræbt, og selv snigmord gav Muhammed ofte sit bifald til, når det gjaldt nogen, som han særlig haded, f. eks. en jøde, som havde digtet en spottesang over ham. Snart havde profeten en stærk stilling. I omegnen av Medina var al åben modstand kuet.

I et senere slag mod en stor hær fra Mekka tabte profeten. Senere slutted Mekkas indbyggere sig sammen med flere beduinerstammer og drager mod Medina med en hær på 10 000 mand. Det lyktes dog ikke at indta byen, og fienderne måtte tilsidst vende hjem. Under kampen havde en jødisk stamme forladt Muhammeds sag og havde sluttet sig sammen med hans fiender. Da belejringen var endt, rykked profeten mod dem og tvang dem til overgivelse. Alle mand, 800 i tallet, blev dræbt, og kvinderne og børnene solgtes som trælle. Dette store jødemord fremføres ofte som en av de tyngste anklager mod profeten; men man glemmer, at så godt som alle kristelige verdensherskere har gåt frem i samme ånd.

I året 628 bestemte Muhammed sig til at foreta en pilegrimsfærd til Mekka. Toget mødte modstand, og uden at det kom til kamp, måtte profeten stanse ved grænsen av det hellige område. Efter en del underhandlinger sluttes der overenskomst om 10 års indbyrdes fred, og Muhammed fik tilladelse til næste år at gjøre pilegrimsfærden. Under hans ophold i Mekka næste år

gik flere av hans modstandere over til ham, og mange forstod, at fremtiden tilhørte Islam.

Tanken om at grundlægge et verdensherredømme begynder at røre sig i profeten. Til kejseren i Konstantinopel, til perserkongen, Syrien, Ægypten og Abyssinien sendte han sendebud for at indbyde til at anta Islam. Brevene lukkedes med et sølvsegl med den indskrift: „Muhammed, guds profet".

I året 630 brød profeten freden med Mekka under påskud av, at vilkårene for overenskomsten ikke var overholdt. Han samled alle de stammer, som havde sluttet forbund med ham, og kunde drage mod Mekka med en hær på 8—10 000 mand. Mekkas høvding kom til profeten i hans lejr, avla trosbekjendelsen og vender tilbage for at opfordre til overgivelse. Uden synderlig kamp drager han ind i byen. Kun nogle av de uforsonlige, som mødte med våben i hånd, blev slåt ned. Muhammed gik til Kaaba, hilsed med sin stav den hellige sten og gik syv gange rundt huset. Han påbød at fjærne avgudsbillederne fra helligdommen og lod udrope i byen, at alle, som trodde på gud, skulde ødelægge avguderne i sine huse. Mod byens indbyggere viste han stor mildhed, og en mængde gik over til troen.

VI. Arabiens hersker.

Ved Mekkas indtagelse var herredømmet over Arabien i virkeligheden sikret. En rejsning, som en av be-

duinerstammerne forsøgte, blev efter en hed kamp undertrykt. Fra de fjærneste strøg av halvøen kom der i den følgende tid udsendinge for at udtale sin villige underkastelse. De blev gjerne modtat av profeten i moskeen, og ofte sendte han med dem en lærer til at undervise dem i troen. Av alle de stammer, som havde git sig under ham, indkrævedes avgift. Det næste år deltog profeten ikke selv i pilegrimsfærden, men lod oplæse et budskab til de troende, hvori alle vantro, hedninger, jøder og kristne for fremtiden forbydes at delta i festen. Der udtales, at de allerede sluttede overenskomster med de vantro, skal stå ved magt; men når de ophører, eller hvor der ingen overenskomst er indgåt, skal de vantro enten tvinges til omvendelse eller tilintetgjøres. Det følgende år foretog han den sidste pilegrimsfærd til Mekka og holdt ved denne lejlighed en betydningsfuld tale til folkeskaren, hvori han sammenfatted de vigtigste stykker i den troslære og lov, som han havde forkyndt.

Han samled en stor hær, som skulde sendes mod Syrien. Han var nu 63 år gammel. Da blev han syg og måtte snart ophøre med at lede bønnerne og gudstjenesten. Hans yndlingshustru plejed ham ømt og trofast. Den 8. juni 632 døde han med hodet i hendes fang. Hans lig blev begravet i det hus, hvor han var død, i nærheden av moskeen.

Muhammed førte altid samme enkle og tarvelige levevis som de arabiske høvdinger. Han blev æret som en fyrste, og hans ord var for de troende et ubetinget bud. Selv udgav han sig aldrig for andet end et menneske; han sa om sig selv, at han kun var en dødelig,

som selv trængte at be gud om tilgivelse for sine synder.

Han skildres som en mager mand, lidt over middels højde. Hodet var usædvanlig stort, og ansigtet med de skarpe drag indrammedes av et tykt, sort, krøllet hår. Skjægget nådde ned på brystet. Hans skikkelse var noget foroverbøjet; når han gik, var det „med små, men faste skridt som en, der går nedad bakke.“ Under de buede øjenbryn lyste de sorte, gjennemtrængende øjne, som fik glans av de lange, mørke øjenhår, og hvis blik i regelen drømmende gik langt ud, selv om han talte med nogen. Kun når han særlig fæster sin fulde opmærksomhed ved nogen, vender han blikket fast mod den, han taler til. Den høje, brede pande og det tankefulde ansigtsudtryk vidned om åndskraft, men også om en luende sanselighed. Taus og tilbageholden værdighed hviler over hans færd; hans ord var korte og udtryksfulde. Dog var hans tale ofte fuld av lune, og han kunde le umådelig. Der var stærke lidenskaber i ham; men han havde stor magt over sig selv, så at de sjælden kom til syne. Men blev han vred, svulmed den lodrette åre mellem øjenbrynene til en bred, mørkerød stribe.

I kampene var han forsigtig og ræd for at udsætte sit liv for fare. Mildhed og godhed præged hans sind; men mod fiender viste han sig ofte hadefuld og hævngjærrig. Hans bydende mine vakte en ubegrænset ærefrygt, som ved fortroligere kjendskab veg for tillid og kjærlighed.

Efter sin første hustrus død ægted han mange kvinder og overskred her det tal, som han selv i Koranen

havde fastsat som det højeste. Han forsvarte det ved en åbenbaring om, at der som profet var git ham en særegen forret. I det hele havde han 9 hustruer og 2 slavinder. De havde hver sit hus, og Muhammed opholdt sig skiftevis hos en av dem. Kun en av dem fik en søn; men til hans store sorg døde barnet nogle måneder efter fødselen.

Før havde Arabien ligget dybt nede i avgudsdyrkelse og råhed. Troen på et evigt liv og en dom efter døden havde i virkeligheden været ukjendt. Jødedommens og kristendommens indflydelse havde kun strøget hen over overfladen. Hårdhed og vildhed fyldte sindene. Det havde været en almindelig skik at dræbe pigebørn, og det kjønslige liv havde hidtil været fuldstændig ubundet og uordnet. Nu avlagdes avgudsdyrkelsen, og troen på den ene, store gud blev en magt i livet. De troende overgav sig tillidsfuldt til hans styrelse, bad til ham med stor iver og søgte tilgivelse hos hans barmhjærtighed. De søgte at gjøre gode gjerninger, øve retfærdighed, vise broderkjærlighed og barmhjærtighed. Der blev værnet om forældreløse børn, og mod slaverne vistes mildhed. Stammekrige og blodhævn forsvandt for de nye retstilstande og sædelige forestillinger, som Muhammed havde skabt. Den moralske tilstand frembyder et gode, som de kristne lande savner, idet drukkenskaben er næsten ukjendt i den muhammedanske verden. Koranen påbyder fuldstændig avholdenhed, og i det store og hele blir budet virkelig overholdt. De muhammedanere, som drikker øl og brændevin, er i regelen kun sådanne, som bærer europæisk dragt og efterligner europæisk liv.

En av de tyngste anker, som den sædvanlige opfatning retter mod Muhammeds lære, gjælder flerkoneriet. Men man glemmer, at han her har været i overensstemmelse med, hvad der var gjældende arabisk og jødisk moral på hans tid. Det nye, som profeten her har sat ind, er et utrykkeligt forbud mod at ha mer end fire koner. Og det tilføjes i Koranen som et råd, at dersom nogen frygter for, at flere hustruer kan volde ulykke, gjør han vel i kun at ægte en. Blandt mellemklasserne og de lavere stænder og hos beduinerne er også en hustru det sædvanlige, og når mange stormænd holder harem, må dette regnes som en avvigelse fra den oprindelige lære. Muhammed gav flere love, som sikred kvinderne en tryg stilling. Ved ægteskabets indgåelse må manden avsætte en vis ejendom, som tilfalder hustruen, dersom der kommer skilsmisse. Der indskjærpes, at manden skal behandle kvinden som den svagere med mildhed, og medens tidligere ingen faste love værned om kvinderne, har Koranen fastslåt deres arveret, hævdet mandens forsørgelsespligt og i det hele git hende en sorgfri tilværelse. Påbudet om, at ingen kvinde må vise sig for fremmede mænd uden slør, stammer også fra Muhammed. Sammen med det fulgte kvindernes udelukkelse fra omverdenen, ethvert selskabeligt liv og alle åndelige interesser. De muhammedanske kvinder lever i en nedværdigende uvidenhed. I Tyrkiet og Ægypten findes der således ingen skoler for piger. Alligevel føler kvinderne sig slet ikke så ulykkelige, som vi holder dem for. De klager ikke og synes ikke at sværme særdeles meget for den europæiske kvindes frihed.

VII. Muhammedanismens senere historie.

Ved profetens død forelå ingen fuldstændig samling av de guddommelige åbenbarelser, som han i løbet av de sidste 23 år havde udtalt. Da mange av dem, som bedst kunde eller plejed at fremsige de nedskrevne stykker, døde eller faldt på slagmarken, blev det nødvendigt at få istand en samling av profetens ord. Dette arbejde blev overdraget til en mand, som altid havde stået Muhammed nær og havde været hans skriver. Han samled dem „fra sedler, palmeblade, stentavler og menneskenes bryst“. Således fremkom Koranen 1 år efter profetens død. Da der snart opstod avvigende udgaver, blev der kort tid efter iværksat et gjennemsyn efter den oprindelige tekst. Denne udgave er senere bevaret uforandret, så at der nu så godt som ingen avvigende læsemåder findes.

Ordet Koran betyder læsning eller det, som skal læses. Den er delt i 114 stykker, som er av meget forskjellig længde. Den indeholder 77 639 ord og er næppe større i omfang end det nye testamente. Stykkerne er ordnet efter længden, således at de mindste avsnit kommer sidst. Dette svarer selvfølgelig ikke til tidsfølgen, og da der heller ikke er foretat nogen planmæssig gjennemarbejdelse av brudstykkerne, er Koranen blet en bog uden indre sammenhæng og lider av mange gjentagelser.

Profeten havde ikke før sin død indsat nogen til at være menighedens hoved, og valget av hans efterfølger holdt på at vække strid. Men Abu Bekr blev dog godkjendt som kalif. Arabiens beduinstammer gjorde

oprør for at frigjøre sig fra det herredømme, som profeten havde påtvunget dem; men de kuedes med kraft og raskhed.

Den tanke, som havde bod i profeten, om at vinde verdensherredømmet og lægge alle folk ind under troen på den ene, sande gud, leved i hans efterfølger. Brændende religiøs lidenskab og vildt kampmod blusser i de store erobringskrige, som nu fulgte. Både det græske og persiske rige var på denne tid svagt. Først blev Syrien og Jødeland lagt ind under arabernes våben. Jøder og kristne fik dog beholde sin tro. Kort efter blev Ægypten vundet. År 642 styrted araberne perserriget, udbredte her profetens lære ved magt og forfølgelse, og Zarathustras religion blev omtrent udryddet. Så blev Nordafrika tat. I det 8de årh. trængte araberne frem til Indien, men vandt først noget senere fast fod her. Også Spanien blev indtat, og da det nu gjaldt, om det kristne Europa skulde lægges ind under muhammedanismen, blev den i slaget ved Poitiers 732 for altid avgrænset mod vest.

Da udvidelseskampene stilned av, udfolded den arabiske kultur sig i sin ejendommelige og rige form. Den skabte skjønne, storslagne bygværker og værdifuldt videnskabeligt arbejde. Senere indtrådte en opløsningens tid. Mekka og Medina tabte allerede meget tidlig sin politiske betydning, idet først Damaskus, senere Bagdad blev kalifernes sæde. I året 1258 indtog mongolerne Bagdad; men den nye race antog Islam i de asiatiske riger, den grundlagde. Fra den tid var muhammedanerne uden fælles kalif, indtil tyrkerne havde stiftet riget i

Konstantinopel. År 1517 overtog sultan Selim I kalifatet, og den tyrkiske sultan har siden altid været godkjendt som den muhammedanske kirkes overhoved. Medens de mongolske herskere ofte arbejded for at gjennemføre en sammensmæltning av de forskjellige gudsdyrkelser og særlig vendte sig mod buddhismen, har tyrkerne været ivrige forkjæmpere for Islam. I middelalderen og den nyere tid udbredte den sig i Afrika, Østasien og på indiske øer og har mod disse kanter endnu ikke tabt sin udvidelseskraft. Især synes Afrika at være Islams fremtidsland. Over hele Nordafrika er Muhammeds lære den almindelige tro. Ægypten har i det sidste århundrede været hovedsædet for muhammedansk åndsliv, og Kairo er endnu et midtpunkt for arabisk lærdom. Også i Kina har muhammedanismen i mange egne fast fod, og det er ikke sikkert, om den ikke her har en fremtid for sig.

Den har for tiden i det hele mellem 120 og 150 millioner tilhængere. Den største del er i Asien. I Indien er der over 40 millioner muhammedanere. I Europa udgjør de omtrent 6 millioner. Halvdelen av disse bor i Rusland. I Tyrkiet er der vel 2 millioner, hvad der udgjør noget over halvdelen av den samlede folkemængde. Den øvrige million er fordelt på Bulgarien, Bosnien, Rumænien, Serbien og Grækenland.

Der er indenfor muhammedanismen opstået mange avvigende retninger. Av dem vil vi kun nævne en, Sufismen. Navnet kommer av den uldne klædning, som dens tilhængere plejed at bære. Dens stifter er Abu-Said, der levde i begyndelsen av det 9de årh., og

som grundlagde det første muhammedanske kloster. Sekten må betegnes som en mystisk retning. I den har fremmede, græske og østerlandske forestillinger og følelser indvirket på den arabiske religion. I stedet for den ubetingede lydighed mod gud lægges her vægten på at komme i umiddelbar forening med guddommen. Hverken frygt eller håb, men alene kjærlighed til gud skal fylde sjælen. Retningen fandt mange ildfulde tilhængere, og den har en mængde helgener og blodvidner, hvis grave er blet meget søgte valfartssteder.

Den ånd, som kom til orde i denne retning, er trængt dybt ind i muhammedansk digtning og har avsat sine virkninger i munkelivet og helgendyrkelsen. Endnu den dag i dag øver munkene, dervisherne, stor indflydelse. De lever mest av gaver og forstår at gi mængden en høj tro om deres hellighed og undergjørende gaver. I gjæringstider og under krige opflammer de folkets lidenskab. De lever ofte sammen i klostre; men da de ikke er bundet av noget kyskhedsløfte, bor også mange som gifte udenfor klostrene. Deres fromhedsøvelser er lange bønner og hellige danse, som ofte varer i timevis, og hvori den religiøse henrykkelse kan stige til vanvid. De rejsende dervisher er ofte slu bedragere, som overhænger folk efter rige gaver.

Dyrkelsen av helgener er meget udbredt i den muhammedanske verden. Man besøger profetens og mange fromme mænds og kvinders grave og søger der hjælp i al slags nød. Undergave anses som hellighedens særegne mærke, og mange, som forstår at vække tro på, at de ejer guddommelige kræfter, æres allerede i levende live som helgener.

Trosiveren og lidenskaben for den hellige krig og for Islams udbredelse er fremdeles levende i den muhammedanske verden. De fleste forretter trofast sine bønner, og hvert år samles tusener av pilegrimme fra de forskjelligste lande om helligdommen i Mekka. Enhver muhammedaner ønsker levende i det mindste en gang i sit liv at komme til det hellige sted. Fare og savn, sygdom og møje på vejen tjener kun til at øge pilegrimmernes begejstring.

Pilegrimmerne tar først den hellige dragt, som består av to stykker, hvorav det ene slås om lænderne, det andet om skuldrene. Hodet er udækket. I Mekka går pilegrimmen 7 gange omkring Kaaba og kysser hver gang den sorte sten. Derpå besøger han det sted, hvor Abraham har havt sin standplads, og kaster sig der i støvet. Han drikker av den kilde, som frælste Hagar og Ismael fra at vansmægte, og øser vand av den over sit hode for at borttvætte alle sine synder. Så løber han bedende med høj røst 7 gange den 400 meter lange vej mellem to høje. Det er til minde om Hagars fortvilelse. På den ottende dag i måneden går han til dalen Mina og derfra til bjerget Arafat, hvor han overnatter. Der holder kadien av Mekka den niende dag den store præken. På tilbagevejen udføres stenkastningens ceremoni, ligesom da Abraham skal ha stenet djævelen. Til slut gjentas endnu omløbningen rundt Kaaba og på vejen mellem de to høje. I det hele må han barhodet i brændende solhede tilbagelægge omtrent 20 kilometer.

Muhammeds religion har blandt vilde stammer ud-

ført en vigtig kulturgjerning og gjør det fremdeles. De, som tror på dens livskraft, kan pege på værdifulde resultater, som ved den er vundet i de forskjellige verdensdele, og på den store magt, den fremdeles øver over sindene.

Naturfolkenes religioner.

I. Indledning.

Dersom man vil skjelne mellem tre kulturtrin, får man et nogenlunde rigtigt overblik over den forskjellige åndsudvikling blandt jordens folk. Til det laveste trin må man henføre sådanne folk, som ikke dyrker jorden eller bruger husdyr, nærer sig av jagt og fiske og i almindelighed kun har grove arbejdsredskaber av træ og sten. På det mellemste trin står de naturfolk, som har dannet nogenlunde fast ordnede samfund. De kan være fast bosiddende agerdyrkere eller flytfolk, som nærer sig av kvægavl. På dette standpunkt forstår folkene gjerne at arbejde i metaller. Det avgjørende vilkår for at kunne nå op blandt kulturfolkene er, at der istandbringes sammenhæng mellem fortid og nutid, så at udbyttet av foregående slægtleds liv kan gå over til det følgende. I almindelighed vil brugen av skrivning være det middel, som udkræves hertil.

Også i den religiøse udvikling kan man skille mellem tre trin. De er dog endnu mindre skarpt avgrænset og falder heller ikke uden videre sammen med de

tre kulturtrin. På det laveste trin er den religiøse lære og gudsdyrkelsen fuldstændig uordnet. Der forekommer ingen religiøs samfundsdannelse. Religionen har intet med det etiske at gjøre; den består næsten udelukkende i en troldom, som bruges i rent jordiske formåls tjeneste. På mellemtrinnet forekommer gjerne en særegen præstestand. Gudsdyrkelsen har her fåt faste former, og regelmæssige religiøse fester binder de enkelte sammen i en fælles tro. Det tredje og højeste trin av religiøs udvikling møder vi, hvor der foreligger en udformet lære, der er fæstnet i hellige skrifter. Som oftest er religionen her grundlagt ved enkelte historiske mænd, religionsstiftere.

Vi har allerede nævnt, at denne inddeling ikke byder skarpe grænser, og den kan derfor ikke gjennemføres til nogen systembygning. Når vi nu skal gi en fremstilling av naturfolkenes religiøse liv, vil vi således ikke lægge adskillelsen mellem de to laveste religionstrin til grund. Det falder naturligere at følge en geografisk orden. Idet vi således begynder med Asiens naturreligioner, vil vi dog først møde ordnede religioner.

II. Asiens naturreligioner.

I Asien er alle de store religioner opståt. Naturreligioner har her kun liden udbredelse. De forekommer blandt beboerne av de ostindiske øer, samojederne

og folkene på halvøen Kamschatka. Desuden må også den nationale tro i Japan opfattes som hørende hid.

Japans religion kaldes Kami-no-mitsi, gudernes vej, på kinesisk Shin-tao. Derav kommer det sædvanlige navn shintoisme. Den har nogle hellige skrifter, som er fra omtrent 700 f. Kr. Men den har ingen udformet lære eller skreven morallov. Den består i dyrkelsen av mange guder, solgudinden og andre naturguder, forfædrenes ånder, de døde kejsere, navnkundige mænd og store velgjørere. Denne tro er knyttet uadskillelig sammen med det kejserlige hus og opretholdelsen av den japanske nationalitet. Kejseren er guds stedfortræder, og der skyldes ham derfor ubetinget lydighed.

Shintoismen lærer, at der er en himmel, og at ingen sjæl kan gå til grunde. Den har derimod intet helvede. Det etiske er i det hele meget lidet fremtrædende i religionen. Gudsdyrkelsen består i ofringer, bønner og forskjellige renselsesskikke. Præsten sætter en stor gryde med rent vand på jorden. Når den koger, har han salt i vandet, dypper grene av det hellige træ nedi og dynker forsamlingen for at rense den fra dens urenhed. Præsten dækker mund og næse med rent, hvidt papir, for at ikke hans ånde skal gjøre vandet urent. Templerne er meget enkle, som oftest tømmerbygninger uden vindu med bredt, overhængende tag. I det stadige tusmørke i deres indre findes ingen billeder, kun religiøse symboler, for det meste av træ. Mange fester fejres med optog, sang, musik og dans. Det helligste sted er Ise; did valfartes der for at hente en seddel, hvorpå guddommens navn er skrevet, og som bruges til trolddom.

I det 6te årh. e. Kr. blev buddhismen under nav-

net Fu-tas eller Buttoo indført i Japan og står side om side med den nationale religion. Den har en betydelig udbredelse. Siden 1874 har den tabt statens støtte; men folket hænger fremdeles ved den. Her som i Kina er det især blandt de lavere stænder, at den har sine fleste tilhængere. Mange sekter har sammensmæltet den gamle religion med buddhismen. Kon-futses lære har også vundet indgang. Den spiller her omtrent moralfilosofiens rolle; den dannede japaneser har tilegnet sig dens lærdomme, skjønt han vedblir at holde sig til shintoismen. Religiøs tvil eller ligegyldighed er meget almindelig blandt de højere stænder. Også kristendommen har fåt nogen udbredelse; men den gjør kun små fremskridt. En av de hindringer, som måtte fjærnes, om der skulde kunne være håb om, at den kunde vinde nogen indflydelse i Japan, kommer av den splittede tilstand i den kristne kirke. Nu fremtræder kristendommen i Japan i skikkelse av 31 indbyrdes stridende kirkesamfund.

De malayiske øers befolkning havde oprindelig en religion, der gik op i troen på ånder og naturguder. Malayeren er tilbageholden og rolig, men blodtørstig og grusom. Menneskeædning og tatovering var før herskende skik her som på Sydhavsøerne. Allerede i det første århundrede e. Kr. trængte inderne frem mod de ostindiske øer, og indisk religion og kultur havde lang tid en stor indflydelse. Senere fra 1478 av vandt Islam avgjort overmagt, navnlig i det østlige av Java. Efter at portugiserne og hollænderne havde nedsat sig og grundlagt nybygge, kom de ostindiske øer under kristen påvirkning. Kinesiske arbejdere og kjøbmænd er flyttet ind

i stort antal og har øget stammeblandingen og kultursammensmæltningen.

For det meste er den gamle tro nu trængt tilbage. Nogle folk hænger dog endnu fuldt ved den; således dajakerne på Borneo og batakerne i det indre av Sumatra. Her er menneskeædning fremdeles i brug. Blandt begge disse stammer har kristne missionærer virket med nogen frugt. På øerne mellem Ny Guinea og Celebes har kristendommen kun fæstet rod enkelte steder. De fleste av disse folk hylder den gamle naturreligion, og al slags trolddom er meget udbredt. På Java og over alt ellers er den gamle tro kun overdækket av indisk religion, muhammedanisme og kristendom.

Den indiske religion har været almindelig på Java, Bali og Madura. På andre øer forekommer mange skikke, der peger tilbage til indisk indflydelse, som tilsætninger til den gamle religion. Talrige gudebilleder, symboler og tempelruiner vidner om den indiske religions udbredelse over Java. Nu er den for det meste forsvundet. Også en del buddhistiske templer findes. Islam er for tiden Javas nationale tro. Den yndes av hoffet og er godkjendt av den hollandske styrelse. Blandt folket er dog lydigheden mod de religiøse pligter slap; men ved deltagelsen i muhammedanske fester bindes mængden fremdeles fast til Muhammeds lære.

Kristendommen har ikke havt nogen glimrende fremgang. Udbyttet av missionærernes arbejde er hovedsagelig kun enkeltstående omvendelser og dannelsen av nogle små menigheder.

I det nordlige Asien er naturreligionerne udbredt blandt samojederne og på halvøen Kamschatka. Den

særegne form, åndetroen her har, kaldes almindelig shamanisme. Disse stammer tror på en øverste gud i himlen og en farlig gud i den lavere verden. Deres gudsdyrkelse er for størstedelen vendt mod ånderne og forfædrene. For at påvirke disse påkaldes shamanens hjælp; han er præst og troldmand. Han ejer en overnaturlig ævne, som han har arvet fra fædrene, idet forgjængerens ånd er gåt ind i ham. Under vilde henrykkelser udfører har sin kunst, medens han slår på en tromme, hvorpå der er malet alle slags figurer, og synger sine lidenskabelige sange. Under dette drager han sin ånd ud av sig selv og stiger op til himlen eller trænger ind i de skjulte, lavere egne og får vide, hvad han ønsker, og opnår magt over ånderne. Shamanen har også at udføre alle ofringer. Som offerdyr bruges især hesten.

III. Australien.

Vi vil her møde folkeslag, som hører til de laveststående, og hvor åndetroen fremtræder i en typisk skikkelse. Når vi i sammenhæng fremstiller deres religiøse tilstand, får vi den bedste forestilling om naturreligionerne i det hele og behøver kun for de øvrige folk at påpege de enkelte avvigende særegenheder.

Vi begynder skildringen med folkene på Australlandet og Van Diemens land. Den fattige, ensformige natur byder hårde livskår og binder mennesket i en avhængighed, som gjør enhver udvikling av et selvstæn-

digt åndsliv umuligt. Al kraft opsluges av kampen for livsopholdelsen.

Sjæledyrkelsen er grundlaget for naturfolkenes religion. De forestiller sig menneskesjælen som et selvstændigt, usynligt væsen. Den iagttagelse, at sjælen under søvnen synes at løsgjøre sig fra legemet og i drømmene kan færdes på egen hånd og træde i forbindelse med andre ånder, får avgjørende indflydelse på de tanker, menneskene på dette trin danner sig om tilværelsen. En anden kjendsgjerning, som også gjør stærkt indtryk og gir deres livsopfatning sin farve, er døden. Troen på, at sjælen lever efter døden, er gjennemgående hos de fleste naturfolk. Når et menneske er død, tænker de sig, at hans ånd en tid dvæler i nærheden av graven og om natten færdes omkring de steder, hvor han har levet. Senere går ånden over i en anden verden, der gjerne tænkes som en hvælving over den flade jord eller et sted langt borte mellem stjernerne, et godt, skyggefuldt land med rig overflod. Livet efter døden er for australerne som for de fleste naturfolk en ligefrem fortsættelse av jordlivet, men under bedre kår.

Disse ånder omgir de levende og kan på mange måder gribe ind i deres liv. Især har de magt til at skade. Al sygdom opfattes som frembragt ved ånder. Ved siden av de dødes sjæle dyrkes flere andre onde ånder. I hele den verden, som omgir dem, er der sjæl. Naturkræfterne og himmellegemerne er overnaturlige magter; men forestillingerne om dem er dog gjerne dunkle og når ikke så langt som til at danne enkelte, bestemt formede gudeskikkelser.

Gudsdyrkelsen går omtrent op i trolddom, og frygt

er den alt overvejende sammensætningsdel i den religiøse følelse. Der er ingen tanke om at ære eller forsone guderne, eller at man bør være god, dersom man skal kunne vinde dem for sig. Ånderne lønner og straffer ikke efter nogen højere, moralsk lov; deres sindelag mod menneskene avhænger alene av ofrenes og gavernes størrelse. Ved sin trolddomsævne formår præsterne at tvinge ånderne og avværge deres skadelige indvirkninger. Præsten er også læge og vejrmager.

Australernes religion indeholder ingen udformet lære og har ikke fremkaldt nogen rig sagndannelse. Den karakteriseres bedre ved de skikke og livsformer, som er udtryk for deres tænkemåde, og som næsten alle er av religiøs oprindelse.

Omskjærelsen forekommer hos australerne som blandt de fleste naturfolk. Den udføres under religiøse skikke og opfattes som en ofring til guderne. Der bruges omtrent ikke klær; men hode, krop og læmmer prydes med hudskrammer og opsvulmede ar, som indsmøres med farver. Man indprikker billedet av sin eller stammens gud. Ved overgangstiden fra gut til mand måtte man gjennemgå en række av pinefulde ihærdighedsprøver.

Menneskeædningen opfattes sædvanlig som et udslag av grusomhed og råhed; men også den er dog i virkeligheden knyttet til en av de dybest liggende følelser. Den forekom ikke alene blandt de lavest stående folk, men også hos dem, der stod på et så højt kulturtrin som for eksempel de gamle meksikanere. Den er et udtryk for menneskets trang til at få del i den usynlige verdens skjulte kræfter. Ved at æde et menneskes kjød

tænkte man sig, at man modtog av den dødes egenskaber.

Derimod var barnemord kun fremgåt av lavere bevæggrunde. Og familjelivet var i det hele fremmed for alle højere forestillinger. Ægteskabet istandbringes mange steder ved rov fra en fremmed stamme. Ofte kan det sluttes ved avtale; men det er skik, at brudgommen med magt skal bortføre pigen og under dette kjæmpe med hendes nærmeste. Det er tydeligvis en levning fra tider, da man plejed at vinde bruden ved rov. Det er også almindeligt, at ægteskabet foregår ved salg. I regelen har en mand flere koner. De tilhører ham som hans ejendom. Han kan jage konen bort, bytte eller låne hende bort. Hun er hans slavinde og må udføre alt tungt arbejde og straffes ofte hårdt. De ugifte fører over alt et fuldstændig ubundet liv.

Denne skildring gjælder i de store træk også for sydhavsfolkene. De står dog noget højere i åndelig begavelse, og deres religion viser en adskillig rigere sagndannelse. Naturguderne øved alligevel liden indflydelse på tænkemåden, og der vistes dem ingen synderlig dyrkelse. Troen på ånderne var også her den virkelige livsmagt.

Præsterne udgjorde ofte en egen stand. De æredes højt og havde større indflydelse i samfundet end på Australlandet. Embedet tilhørte i almindelighed de fornemme familjer og var arveligt. Præsternes virksomhed var at lede gudsdyrkelsen, udføre ofringer, tatovering og omskjærelse. De var her som blandt andre naturfolk tillige sandsigere, troldmænd og læger. Særegne templer fandtes kun på de østlige øklynger. Ellers brugtes

gravpladsene til gudsdyrkelse. Guderne æredes med bønner og fremsigelsen av formler, som kunde være så gamle, at sproget i dem ikke længere var forståeligt. Ofrene gjaldt for at være en kraftig dyrkelse. Der ofredes dyr, udsøgt mad, tøjer og andre kostbarheder og ofte også mennesker.

En ejendommelig religiøs ordning, som greb dybt ind i livet, var tabuen. Tabu er den kraft, som bor i de guddommelige væsener, og den ytrer sig deri, at alt, som den udstrækker sig over, blir helligt og drages bort fra almindelige menneskers brug. Alle de, som stod guderne nær, havde rådighed over denne kraft. Tabu var alt, som hørte til guderne og deres dyrkelse, templer, billeder, ofre, trær og dyr, som guderne tog bolig i. Den gjennemførtes også som en række spiseforbud.

Særeget for Sydhavsøerne var også fast ordnede religiøse selskaber med en hemmelig lære; de udgjorde nærmest en slags frimurerordner og øved stor magt.

Når det på Fiji-øerne var en kjærlighedspligt at dræbe gamle, svagelige forældre, havde denne opfatning sin rod i den forestilling, at den døde går over i det andet liv i samme skikkelse, som han havde ved sin død. Det var også skik at dræbe en eller flere av mandens hustruer på hans grav; ti enhver, som kommer alene, blir bytte for en ond ånd, som vil tilintetgjøre hans sjæl.

Således var tilstanden på Sydhavsøerne i begyndelsen av dette århundrede, da europæerne kom did. Nu er kristendommen nåd frem over alt; men den gamle tro og tænkemåde lever fremdeles i folkets store mængde.

IV. Afrika.

Av Afrikas folkeslag vil vi her kun ha at gjøre med negrene i midten av fastlandet og de tre stammer, som optar Sydafrika, kafferne, hottentotterne og buskmændene.

Vi har allerede før omtalt, at Islam er meget udbredt blandt negrene og efterfølges med iver, medens kristendommen derimod har vundet mindre magt. Da portugiserne i slutningen av det 16de århundrede grundlagde nybygge på vestkysten, udbredtes kristendommen i Benin og siden i Kongo. Den var i næsten 200 år religionen i et stort rige, som var forenet med Portugal. Siden forsvandt den sporløst. I vort århundrede har den protestantiske kirke arbejdet for kristendommens udbredelse; fremgangen har været langsom. Negerslavekolonierne Sierra Leone og Liberia er kristne. Ellers er der bare enkelte omvendte.

Negrene hører ikke til de mindst begavede folk. De har et livligt og mildt lynne, og først når deres sinne vækkes, blir de grusomme. Muhammedanismen har udført et vigtigt åndsdannende arbejde blandt dem; men den har også tålt en hel del overtro og har ikke udryddet hedensk tro og liv. Fetisch-troen er meget almindelig. Ved siden derav dyrkes også forfædrene og ånderne og naturen, himlen, solen, månen, fjelde og elve. De har tillige en tro på en øverste gud, verdens skaber. Ham tilbeder de dog ikke. Det er de onde og farlige guder, som negrene mest ærer. Orme tilbedes også meget. Præsterne bringer ofre til ånderne for at holde ondt borte. De har ævnen til at helbrede sygdom

og opdage ildgjerningsmænd. Det er den rådende opfatning, at når nogen blir syg eller dør, er det en, som har frembragt det ved trolddom. Den skyldige må udfindes. Han blir tvungen til at svælge en giftig drik, og hvis han dør av det, er han den rette.

Hottentotterne og kafferne står på det mellemste kulturtrin; der er spor av tidligere kultur og historisk overlevering. I det sydlige Afrika har den kristne kirkes virksomhed vundet adskillig.

Fetischdyrkelsen forekommer ikke blandt disse folk. Deres religion har sit tyngdepunkt i dyrkelsen av ånderne, de døde og forfædrene. Trolddom øver stor magt i deres liv. Troldmændene bruger ofte at sætte sig i tilstande av vild henrykkelse. Deres gjerning er at helbrede syge, skaffe sejer og regn og at opdage og overvinde fiendtlig trolddom.

Den hedenske tro på Madagaskar frembyder ingen særegne ejendommeligheder. Det var en tilbedelse av ånder og dyrkelse av forfædrene. I årene 1810—1828 indførte Madagaskars indfødte fyrste Radama kristendommen og europæisk dannelse. Under hans efterfølgere udbrød der forfølgelser mod de kristne, som dog ikke udryddedes. For tiden øver både den katolske og den protestantiske kirke missionsvirksomhed. Den norske mission har omtrent 23 000 døbte, den øvrige protestantiske kirke omtrent 80 000, medens Frankriges katolske missionskirke har 130 000 indfødte i sine menigheder.

Omskjærelsen er en almindelig udbredt skik også i Afrika. Den moralske sans er over alt svag og lidet udformet. Kjønslivet ligger udenfor enhver højere lov. Blandt mange stammer lever de ugifte fuldstændig ubun-

det. Ægteskabet er som hos de fleste naturfolk meget løst. Konen er i almindelighed en handelsvare, som kjøbes av forældrene. Hun har det meste og tyngste arbejde, og kvinden er over alt meget nedværdiget. Ikke alene blandt muhammedanerne, men også blandt de hedenske folk er det sædvanligt at ha flere koner. Høvdingerne kan endog ha et meget stort antal. Ørkenfolkene i Sahara har dog sjælden mer end 1 eller 2 koner, fordi fattigdom gjør det vanskeligt at underholde flere. I det indre av Afrika forekommer det også som fast skik, at en kvinde lever sammen med flere mænd.

V. Amerika.

Vi begynder vor skildring av Amerikas naturreligioner med grønlænderne. Kristendommen er vel trængt ind blandt dem; men den gamle tro er endnu ikke uddød. Det er en overordentlig spredtboende, men temmelig ensartet befolkning.

Religionen er her i sine grunddrag den samme åndetro, som vi allerede før har stødt på hos mange folk. Nogen synderlig udformet sagndannelse findes ikke. Tilværelsen efter døden tænker de sig på to måder. Under jorden og havet er det gode opholdssted; men de døde, som får være over jorden, lider sult og kulde. Der er dog ingen klar tanke om, hvad der er det avgjørende for, hvilken av disse to steder sjælen kommer til. Foruden sjæl og legeme består mennesket også av en tredje del, „navnen“; det er en avdøds ånd, som dvæler ved

liget eller går gjennem dyr, indtil et barn blir opkaldt efter ham. Da går ånden ind i barnet og fortsætter sin tilværelse.

Hele naturen er også for eskimoerne fyldt av ånder, og de fleste av dem er onde. Trylleformler, sange og troldbilleder værner mod åndernes skadelige indflydelse. Troldmanden står i forbindelse med ånderne; han kaldes her angekok. Han er præst, lærer og dommer og har også på det verdslige område en vis indflydelse. For at bli angekok kræves et par års læretid. Nogle tror utvilsomt selv på sin magt; men en hel del er sikkerlig bevidste bedragere.

Grønlænderne er overmåde fredsommelige og ejer en høj grad av sindsro. Krig er fuldstændig ukjendt blandt dem, og indtil 10 familjer kan bo i samme hus, uden at der opstår rivninger. De viser stor kjærlighed for sine børn; men deres følelsesliv forøvrigt er lidet udviklet, og der findes ikke synderlig av moralske forestillinger. Skamfølelse synes at være fremmed for dem. Det er kulden, som tvinger dem til at bære pelsdragt; men inde i husene er de ofte nøgne.

De gifter sig meget tidlig. Under tiden forekommer også barneforlovelser. Ægteskabet stiftes i almindelighed ved frieri av en kvindelig ægteskabsmægler eller under form av bortførelse. Det indgås uden særegne indvielsesskikke og er meget løst; først når der kommer børn, blir båndet fastere. Det er ikke nogen sjældenhed, at en mand har to koner. Den sidste av dem blir da en underordnet medhjælp for den første kone. De har meget slit og får ofte prygl.

Indianerne hører kanske til de naturfolk, som

frembyder flest ejendommeligheder. Deres indre liv er rigere end de fleste laverestående folks. De lever som jægere og fiskere og når ikke op på det mellemste kulturtrin. De har ikke let for at tilegne sig noget nyt eller læmpe sig efter ændrede livskår. Indianeren er tilbageholden, alvorlig og værdig. Av karakter er han både stærk og slu. Tapperhed, grusomhed og hævnlyst råder i hans sind.

Indianernes religion er åndetroen. Den er fremgåt av en følelse av, at der er mægtige, usynlige kræfter, som er i virksomhed rundt omkring menneskene. Solen og ilden dyrkes meget. Månen er gjerne en ond ånd, der er udtryk for natten med alle dens rædsler. Vindene og de fire verdenshjørner vistes også tilbedelse. Derfor blev 4-tallet indianernes hellige tal, og derfra skriver sig kors-tegnet, som forekom i Mellemamerika før europæernes komme, og som da vakte så stor forundring. Naturånderne var lidet personliggjorte; men sagndannelsen er ofte rig; især forekommer mange skabelses- og syndeflodssagn. De dødes ånder dyrkes ikke synderlig. De er ikke selvstændige guder, skjønt indianerne frygter dem og viser dem ærbødighed. Forestillingen om den store ånd, en højeste gud, og om en djævel, som nu findes mellem dem, er sikkerlig ikke oprindelig, men opståt ved kristne missionærers indflydelse.

Troen på sjælens udødelighed hviler også her på overbevisningen om, at drømme og syner er noget virkeligt. De tænkte sig det andet liv som en fortsættelse av det nærværende under lykkeligere vilkår. Dannede de sig noget bestemt billede av det, blev det til et fjærnt land ved solens nedgang, et land uden storme og kulde,

med stadigt lys, varme og solskin, fyldt av rig plantevækst og av vildt. Men rejsen did kunde være lang og farlig, så at ikke alle nådde frem. Hvordan det gik, avhang dog ikke av, om et menneske havde gjort godt eller ondt. Hvis de i det hele tænkte noget over det, var det den dødes tapperhed eller rædhed eller dødsmåden og de efterlevendes iagttagelse av visse dødsskikke, som gjorde udslaget.

Billederne av guderne eller forfædrenes ånder havde de ikke. De eneste synlige ting, som blev vist religiøs ærefrygt, var tryllebillederne. Gudsdyrkelsen foregik i de hellige hytter, som fandtes ved enhver lejrplads, og bestod i bønner, korte påkaldelser og ensformige sange, ofring av mad, tobak og dyr. Menneskeofring og menneske-ædning var udbredt over hele fastlandet. Shamanen var bæreren av det religiøse liv og havde hos indianerne en lignende stilling som blandt andre naturfolk.

Hver stamme har sit hellige dyr, totem, der tilbedes som ættens stamfar. Slægtskabet regnes gjerne udelukkende på mødrenes side, og de, som således er i slægt, udgjør en fast enhed i samfundslivet og har en fælles høvding, den ældste familjes overhoved. Der er i almindelighed forbud mod ægteskab indenfor ætten. Sammen med denne tænkemåde hang dyrkelsen av ånder i dyreskikkelse og pantomimiske danse i dyreforklædning.

Standhaftighedsprøver ved overgangen til den voksne alder var meget udbredt hos indianerne. Hos nogle stammer brugtes den for begge kjøn, hos andre kun for gutterne.

Ægteskabslovene er over alt løse. Ægteskabet sluttes ved kjøb, og der er sjælden tale om nogen dybere

tilbøjelighed. Særskilte vielsesskikke er ikke almindelig. Ofte indgås samlivet på prøve eller på en vis tid, og det har aldrig bindende magt længer, end parterne selv vil. Der forekommer engifte, men det er også meget sædvanligt, at en mand har flere koner. Nogle steder brugtes også et samliv mellem en kvinde og flere mænd. Hos en del stammer er der forpligtelse til at ægte sin avdøde brors enke eller søsterens voksne datter, hvis der ikke tilbyder sig nogen anden. Somme steder er kvindernes kår nokså tålelige; men hos mange stammer er deres liv et eneste slit.

Forøvrig er der ikke liden forskjel mellem de mange stammer. De religiøse forestillinger ligger hos en hel del stammer adskillig lavere og skrumper mange steder ind til frygten for de dødes ånder. Aller lavest står folkene i bjerglandet indenfor Brasiliens kyst og ildlænderne. De lever som samlere og æder omtrent alle slags dyr og har ingen faste boliger. Deres hele tro består i frygten for en skare av onde ånder, og når de mener at ha set eller hørt nogen av dem, gribes de av vanvittig rædsel og flytter straks fra stedet. Deres usle liv går helt op i øjeblikket og gir ikke rum for højere følelser eller noget tilløb til åndelig udvikling.

3 0112 098461194